

3192

Էդուարդ Մկալյանի
Հոգիանկեն Բարսեղյան

Հայոց Լեզու

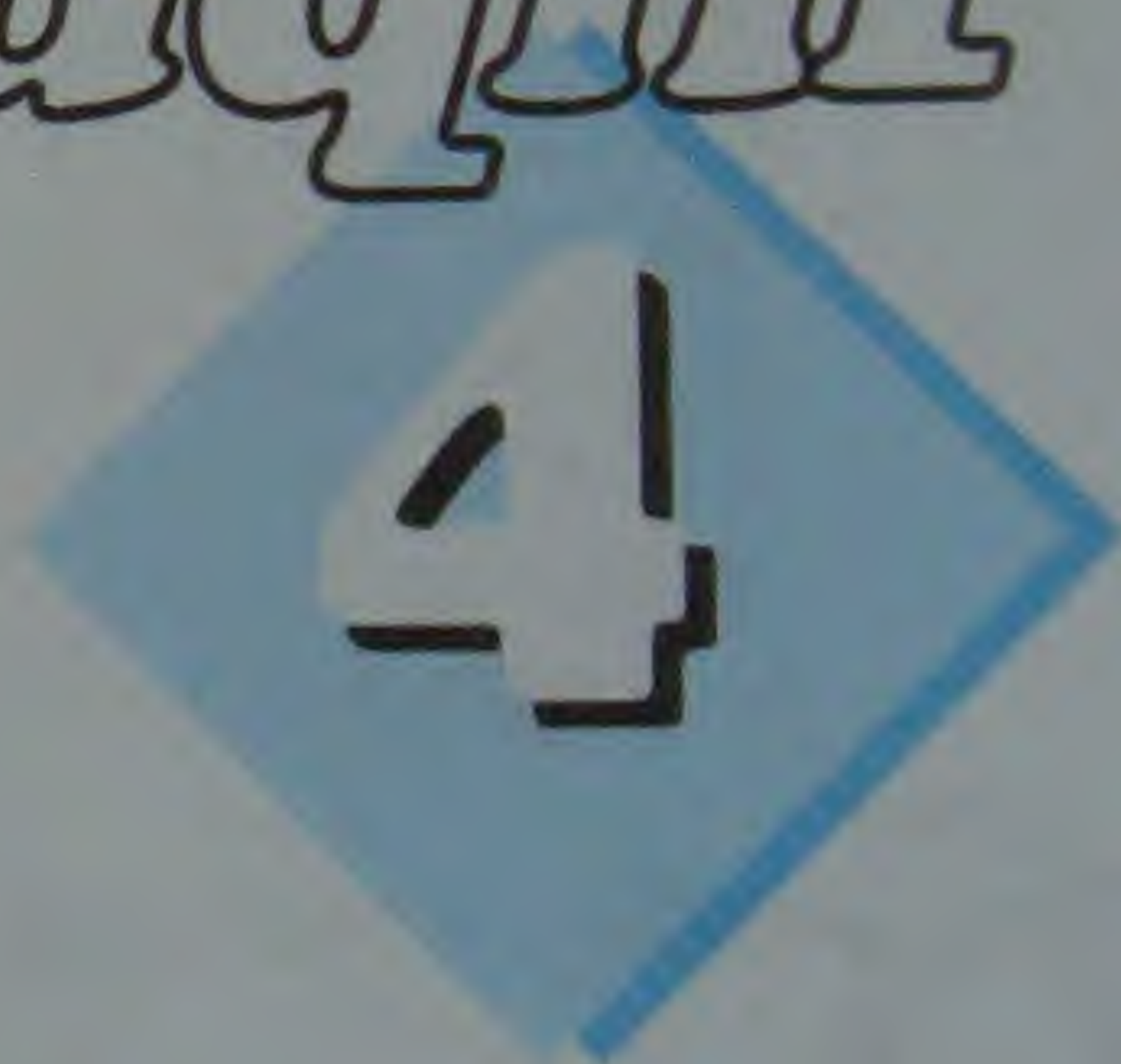
4

«ԼՈՒՅՍ» ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

491.99-8
4-44

Էպոսայն Սոսոյան
Հովհաննէս Բարսեղյան

Հայոց Իտալի

Երևան «Լույս» 2002

2002

ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ Է ՀՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ
ԿՈՂՄԻՑ ՈՐՊԵՍ ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ԴՊՐՈՅԻ ԴԱՄԱԳԻՐՔ

Հայոց լեզվի դպրոցական դասագրքերի հեղինակային համախմբի
գլխավոր ղեկավար՝ ակադեմիկոս Ս.Աբրահամյան

Ա 43060200 (05) 2002
702 (01) 02

ISBN 5-545-01443-8

© «Լույս» հրատարակչություն, 2002
© Է. Աղայան, Հ. Բարսեղյան, 2002

2003

776-2003

95536-42

Մայրենի՛ լեզու , մայրենի՛ քարքառ,
Ախորժ, ընտանի իմ հոգու համար.
Առաջին դու խոսք, ականջիս հասած,
Դու սիրո քաղցրիկ առաջին հոդված,
Մանկական լեզվիս թոթովանք տկար,
Ննչում ես իմ մեջ դու միշտ անդադար...

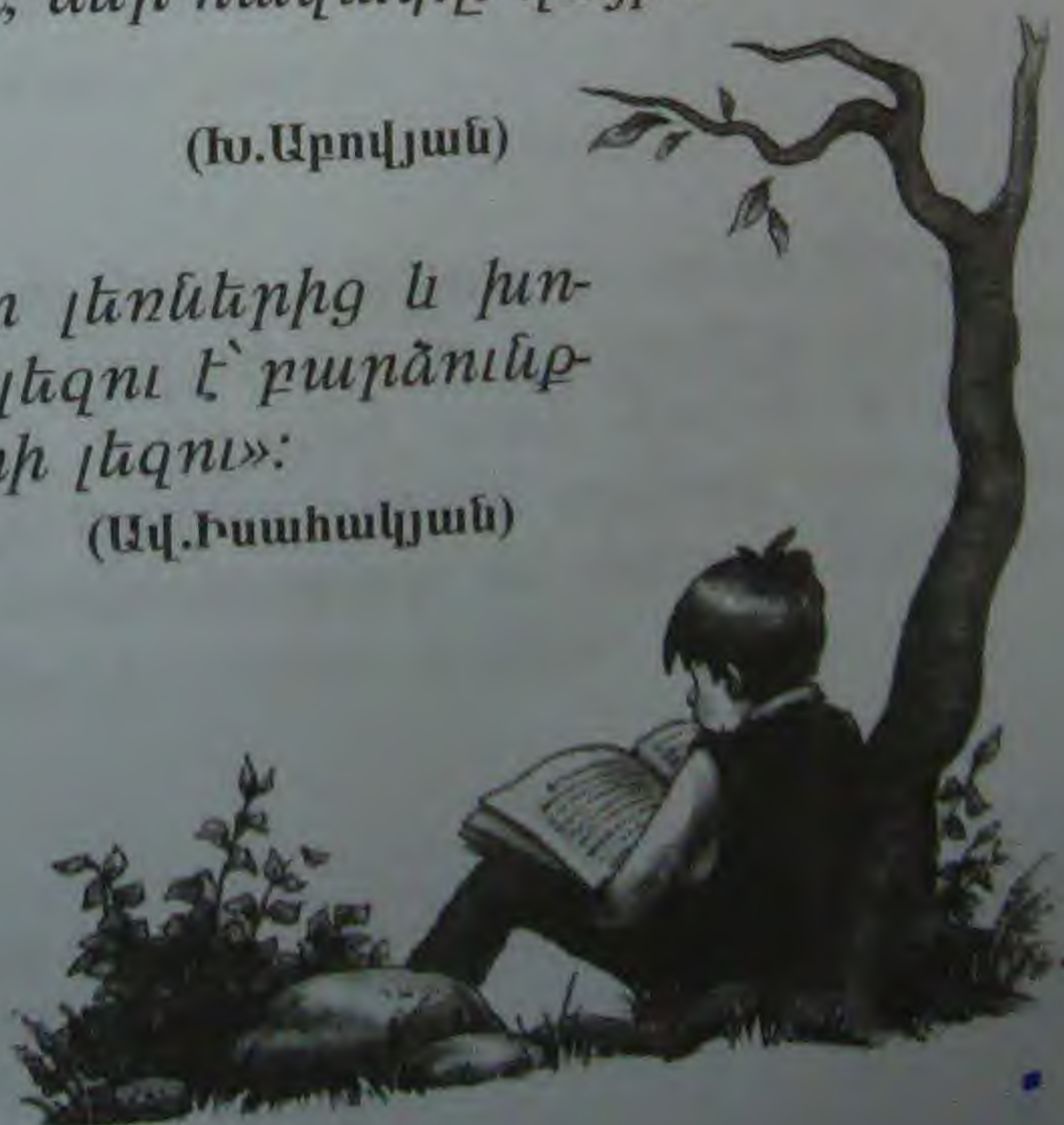
(Սյր. Նազարյանց)

«Ա՛խ, լեզուն, լեզուն. լեզուն որ չլինի, մարդ
ինչի՞ նման կլինի: Մեկ ազգի պահողը, իրար
հետ միացնողը լեզուն է ու հավասար: Լեզուդ
փոխի՛ր, հավասարդ ուրացի՛ր, էլ ինչո՞վ կարես
ասել, թե ո՛ր ազգիցն ես... Ձե՛զ եմ ասում՝ ձե՛զ,
հայոց նորահաս երիտասարդք՝ ձեր անունին
մեռնե՛մ, ձեր արևին դուրքա՛ն, քաար լեզու
սովորեցե՛ք, ձեր լեզուն, ձեր հավասարը դայիմ
բռնեցե՛ք»:

(Խ. Աբովյան)

«Մեր լեզուն քարձր լեռներից և խո-
րունկ ձորերից ծնած լեզու է՝ քարձունք-
ների և խորությունների լեզու»:

(Ավ. Իսահակյան)

Խոսե՛լ տղաս, խոսե՛լ անվերջ մեր լեզուն,
Այսպես հպարտ և երկյուղով սրբազան...

(Մուշեղ Իշխան)

- Լսի՛ր որդի՛ս, պարզամ որպես
Սիրող քո մոր խո՛սքը սրտանց,
Այսօրվանից հանձնում եմ քեզ
Տայոց լեզուն հազարազանձ:

.....
Պահի՛ր նրան քարձր ու վճիտ,
Արարարի սուրբ ձյունի պես,
Պահի՛ր նրան սրտիդ մոտիկ՝
Քո պապերի աճյունի պես,
Ու ստիսի զարկիցը սև
Դու պաշտպանի՛ր կրծքով նրան,
Ինչպես մո՛րդ կպաշտպանես,
Թե սո՛ւր քաշեն մորդ վրա:
Ու տե՛ս, որդի՛ս, ուր էլ լինես,
Այս լուսնի տակ ուր էլ գնաս,
Թե մորդ անգամ մտքից հանես,
Քո մայր լեզուն չմոռանաս...

(Ս.Կապուտիկյան)

«Լեզուն իրոք մի գանձ է, որին չի կարող փոխարինել աշխարհի ոչ մի հարստություն... Իր մայրենի լեզուն վատ իմացողը կես մարդ է, չիմացողը՝ թշվառ, ծառից ընկած մի տերև, որ տարվում է ամեն մի պատահական քամուց...»:

(Սպ.Զորյան)

3-րդ դասարանուիս մեծած ՇԱՐԱՀՅՈՒՍԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԿՐԿՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԽՈՐԱՅՈՒՄ

1. ԽՈՍՔ ԵՎ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

*Խոսքը՝ մեծին, ջուրը՝ փոքրին:
Պարանի երկարն է լավ, խոսքի՝
կարճը:*

(Ժողովրդական)

Մարդիկ իրենց մտածածը ուրիշին հաղորդում են լեզվով: Մտածածը ուրիշին հաղորդել նշանակում է նրա հետ խոսել, նրան մի **խոսք** ասել: Մերձավորների հետ մենք խոսում ենք բանավոր, իսկ հեռավորների հետ՝ գրավոր: Ուստի մեր խոսքը լինում է **բանավոր** կամ **գրավոր**:

Խոսքը կազմված է մտքերից: Եթե խոսողն իր խոսակցին շատ բան ունի ասելու, նրա խոսքը ընդարձակ կամ երկար է լինում: Երկար խոսքը պարունակում է մի բանի, հաճախ բազմաթիվ մտքեր:

Օրինակ՝

Օրն է կարճանում:

Ծառն է մերկանում:

Անձրև է մաղում:

Քամի է խաղում:

– Այդ ե՛րբ է լինում:

(ՂԱՊԱՅԱՆ)

Այս խոսքը պարունակում է հինգ առանձին մտքեր:

Եթե խոսողը քիչ բան ունի ասելու, նրա խոսքը համառոտ կամ կարճ է լինում: Ամենակարճ խոսքը մեկ առանձին միտք է:

Օրինակ՝

Աշխատողը սոված չի մնա:

2. ԽԶԵԿԵ՛Ց:

Բառերով արտահայտված յուրաքանչյուր առանձին միտք կոչվում է նախադասություն:

3-րդ դասարանուից սեփական ճարտչո՞ւսմասն է՞նթերի կրկնո՞ւթՅոՒն ե՛վ խորսՅոՒս

1. ԽՈՍՔ ԵՎ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Խոսքը՝ մեծիկ, ջուրը՝ փոքրիկ:
Պարսնի երկարն է լավ, խոսքի՝
կարճը:

(Ժողովրդական)

Մարդիկ իրենց մտածածը ուրիշին հաղորդում են լեզվով: Մտածածը ուրիշին հաղորդել նշանակում է նրա հետ խոսել, նրան մի **խոսք** ասել: Մերձավորների հետ մենք խոսում ենք բանավոր, իսկ հեռավորների հետ՝ գրավոր: Ուստի մեր խոսքը լինում է **բանավոր** կամ **գրավոր**:

Խոսքը կազմված է մտքերից: Եթե խոսողն իր խոսակցին շատ բան ունի ասելու, նրա խոսքը ընդարձակ կամ երկար է լինում: Երկար խոսքը պարունակում է մի բանի, հաճախ բազմաթիվ մտքեր:

Օրինակ՝

Օրն է կարճանում:

Ծառն է մերկանում:

Անձրև է մաղում:

Քամի է խաղում:

– Այդ ե՛րբ է լինում:

(Ղ.Աղայան)

Այս խոսքը պարունակում է հինգ առանձին մտքեր:

Եթե խոսողը քիչ բան ունի ասելու, նրա խոսքը համառոտ կամ կարճ է լինում: Ամենակարճ խոսքը մեկ առանձին միտք է:

Օրինակ՝

Աշխատողը սոված չի մնա:

2 իշտեցե՛ք:

**Բառերով արտահայտված յուրաքանչյուր առանձին միտք
կոչվում է նախադասություն:**

Յուրաքանչյուր նախադասության վերջում դրվում է վերջակետ:
Յուրաքանչյուր նոր նախադասություն սկսվում է մեծատառով:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 1

*Կարդացե՛ք, նախադասություններն իրարից
անջատեցե՛ք ձայնի իջեցմամբ և որոշ դադարով:*

Դուռը կամաց բացվեց: Ամբողջ դասարանը ուշադրությունից քարացավ:
Դռան մեջ երևաց գրքերով լի մի պայուսակ: Նեպո առաջ ձգվեց գգգգված
մազերով մի գլուխ: Աշակերտները միաձայն փոթկացին:

– Ներս եկ, – գայրացկուր ասաց ուսուցչուհին:

Ուշացածը ներս մտավ: Զգուշությամբ ծածկեց դուռը: Ապա շրջվեց և
անշփոթ նստեց առաջին շարքի երրորդ ազատ նստարանին: Դասարանում
նորից լռություն տիրեց:

Դասից ուշացողը դարձյալ Գևորգն էր:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 2

*Վերևի բնագրին վերնագիր դրե՛ք և բանավոր
բացատրեցե՛ք, թե ինչու՛ եք այդպես վերնագրել:*

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 3

*Արտագրեցե՛ք և յուրաքանչյուր նախադասու-
թյան վերջում դրե՛ք վերջակետ:*

Այսպեղ արդեն անձրևը հեղհեղաբե դադարեց քամին սկսեց երկնքի վրա
կուտակված ամպերը ցրել փեղ-փեղ երևաց և պայծառ կապույտակ երկինքը
արևի ճառագայթները, ամպերի արանքից շեղակի թափանցելով,
ոսկեգոծեցին լվացված լեռներն ու սարերը լեռների բարձրությունների վրա
հրաշալի ծիածանը իր կամարը կապեց:

(Վրթ. Փափագյան)

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 4

*Նշելով բառախմբերով կազմեցե՛ք նախա-
դասություններ.*

1. կենտրոնական, խմբեր, հրապարակ, շքապել, էին, աշակերտներ, դեպի.
2. ճախրել, թռչուններ, թուփ, ուրախ-ուրախ, մի, դեպի, մյուսը, էին.
3. Մասիս, արև, սպիտակափառ, ճառագայթներ, գագաթ, ներքո, փայլել,
էր:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 5

Նկարին վերնագիր դրե՛ք և համառոտ նկարագրեցե՛ք բնության այդ երևույթը (փոթորիկ, ձյուն, փարօր, գարուն):

2. ՊԱՐԶ ԵՎ ԲԱՐԴ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

2 խոսք ե.

Մեկ առանձին միքք արտահայտող նախադասությունը պարզ նախադասություն է:

Երկու և ավելի միքքեր միասնաբար արտահայտող նախադասությունը բարդ նախադասություն է:

ՊԱՐԶ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Նավթի լճակը բռնկվեց: Կրակն անմիջապես լափեց ամեն ինչ:

ԲԱՐԴ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Նավթի լճակը բռնկվեց, և կրակն անմիջապես լափեց ամեն ինչ:

2. Արամը դասի չի եկել: Նա հիվանդ է:

3. Դպրոցը մի բարձրահարկ շինություն էր: Նա աչքի էր ընկնում գյուղի բոլոր կողմերից:

4. Էլեկտրական լույսերը վառվեցին: Փողոցը լուսավորվեց: Երթևեկությունն աշխուժացավ:

2. Արամը դասի չի եկել, որովհետև հիվանդ է:

3. Դպրոցը մի բարձրահարկ շինություն էր, որ աչքի էր ընկնում գյուղի բոլոր կողմերից:

4. Էլեկտրական լույսերը վառվեցին, փողոցը լուսավորվեց, և երթևեկությունն աշխուժացավ:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 6

Կարդացե՛ք և գտե՛ք պարզ նախադասությունները:

Նայերենի մեր ուսուցիչն էր արժանահիշատակ Անյոն Մալաթիա Գարագաշյանը: Մենք կարճ բառով նրան կոչում էինք Գարագաշ էֆենդի: Գարագաշը Վիեննայի Մխիթարյան միաբաններից էր: Նա ոսկեդարյան հայերենի գյուրի առաջին հեղինակներից էր... Գրաբարը գիտեր այնպես, ինչպես ոչ ոք չգիտեր... Զառամյալ ծերունի էր, բայց դեռ ուշքը, միտքը վրան էր: Անսահման բարի՝ սովորեցնում էր ոչ թե իբրև ուսուցիչ, այլ իբրև ընկեր: Դասի ժամանակ բոլորիս հավաքում էր գլխին և այնպես պարապում: Զափազանց միամիտ էր: Մի օր իր ձախ կողմը կանգնած աշակերտներից մեկը Գարագաշի ականջին փսփսաց, թե աջ կողքին կանգնած աշակերտը գող է: Գարագաշը վախենալով նայեց նրան և ժամացույցը աջ գրպանից հանելով՝ դրեց ձախ գրպանը:

.

Ամենամեծ երախտագիտությամբ պետք է հիշեմ Եղիա Տեմիրճիպաշյանին: Նա մեր մի խումբ առարկաների ուսուցիչն էր: Պարապում էր եռանդով և հուզմունքով: ... Նա մեր մեջ սեր զարթեցրեց դեպի Արևելքը, մանավանդ դեպի Նոդկասարանը, որ ինքը պաշտում էր: Շատ գրքեր է փվել ինձ կարդալու:

(Նր.Աճառյան)

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 7

Գրեցե՛ք շարադրություն՝ «Իմ առաջին ուսուցիչը» կամ «Իմ առաջին ուսուցչուհին» վերնագրով: Որոշեցե՛ք, թե քանի՞ պարզ և քանի՞ բարդ նախադասություն ևք գործածել ձեր շարադրության մեջ:

3. ՊԱՐԶ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Պարզ նախադասությունները լինում են երկու տեսակ՝ պարզ համառոտ և պարզ ընդարձակ:

2 *բնույթ*

Միայն ենթակայից և ստորոգյալից կազմված նախադասությունը կոչվում է պարզ համառոտ նախադասություն:

Ենթակա, ստորոգյալ և լրացում ունեցող նախադասությունը կոչվում է պարզ ընդարձակ նախադասություն:

2

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

8

Կարդացե՛ք և գրե՛ք պարզ համառոտ նախադասություններ:

Նարձակումը շարունակվում էր: Ծիսի հետ ձորակում նստել էր ծանր խանձահույրը: Այսօր մարտն է: Մկավել է ձնհալը: Նալվում է դաշտերի ձյունը: Առվակներ են հոսում: Լսվում է ջրերի մեղմ կարկաչը: Նարթությունները շողշողում են արևի տակ: Անցել է երկուս ու կես ամիս: Երկուս ու կես ամիս շարունակ ես մտածում էի այն կնոջ մասին, որ մեր առաջ դուրս եկավ կռվի օրը: Ես որոնում էի նրան ու չէի գտնում: Բայց նախազգացումն ասում էր, որ մենք կհանդիպենք մի օր: Եվ հանդիպեցինք:

(Նր.Քոչար)

2

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

9

Գրե՛ք նախորդ վարժության բնագրի պարզ ընդարձակ նախադասություններ: Արտագրե՛ք և բանավոր որոշեցե՛ք ենթակային և ստորոգյալին լրացնող բառերը կամ լրացումները:

2

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

10

Նորից կարդացե՛ք (վարժ. 8) բնագիրը և համապատասխան վերևագիր դրեք: Բացառեցե՛ք, թե ինչու՝ եթե այդպես վերևագրել:

4. ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅԱՆ ԳԼԽԱՎՈՐ ԵՎ ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐ

Ենթական ու ստորոգյալը նախադասության գլխավոր անդամներն են:

Ենթական պարասխանում է *ո՛վ, ովքե՛ր, ի՞նչ, ինչե՛ր (ի՞նչը, ինչե՛րը)* հարցերին:

Ստորոգյալը պարասխանում է *ի՞նչ է անում, ի՞նչ է լինում* կամ *ի՞նչ են անում, ի՞նչ են լինում* հարցերին:

Եթե ստորոգյալը ներկա ժամանակում կարարվող գործողություն է ցույց տալիս, *հարցը ներկա ժամանակով է տրվում*:

Եթե ստորոգյալը անցյալ ժամանակում կարարված գործողություն է ցույց տալիս, *հարցը անցյալ ժամանակով է տրվում*, եթե ապառնի՝ *ապառնի*:

Օրինակ՝

Շուշանիկը *կարդում է* (ներկա):

Շուշանիկը *ի՞նչ է անում* (ներկա):

Շուշանիկը *կարդացել է* (անցյալ):

Շուշանիկը *ի՞նչ է արել* (անցյալ):

Շուշանիկը *կարդալու է* (ապառնի):

Շուշանիկը *ի՞նչ է անելու* (ապառնի):

Վ

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

11

Տրված նախադասությունների մեջ կետերի փոխարեն ավելացրե՛ք ստորոգյալները:

Տաթևիկը կարմիր կակաջների մի փունջ ... և ... Լիլիթին:

Աղջիկը խոշոր ու սևորակ աչքեր ...:

Մարդկային երթը ... դեպի ուխտապետի դարձած Ծիծեռնակաբերդի բարձունքը, որի կարարին ... միլիոնավոր հայ նահապետների հիշատակին կառուցված հուշարձան կոթողը:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 12

Ըստ նկարի կազմեցե՛ք բնագիր և հեղինակ գոյականները գործածեցե՛ք նախադասությունների մեջ որպես ենթականեր. կարկաչուն, հովիտ, մայր ու աղջիկ, հայր ու որդի, բերքահավաք:

Մոխրեցե՛ք և քաների նշանակություններ.

ուխտապետի
նահապակ	– ուխտի գնալու տեղ՝ վայր, սրբավայր
– 1. հավայրի պաշտպանության համար գոհված
մարդ.
2. որևէ գաղափարի, գործի համար գոհված
մարդ
կոթող	– 1. քարե սյունաձև հուշարձան.
2. ճարտարապետական հոյաշեն կառուցվածք

Նախադասության ենթական և ստորոգյալը համաձայնում են թվով և դեմքով: Բազմակի ենթակաների հետ ստորոգյալը դրվում է հոգնակի թվով:

Օրինակ՝

*Ես սովորում եմ: Մենք սովորում ենք:
Դու կարդում ես: Դուք կարդում եք:
Նա՝ Գրիգորը, աշխատում է:
Վահեն, Արամն ու Նասմիկը աշխատում են:*

Բացի ենթակայից և ստորոգյալից, նախադասության մյուս անդամները լրացումներ կամ երկրորդական անդամներ են:

Նախադասության երկրորդական անդամները պարասխանում են **ո՞ր, ինչպիսի՞, ու՞մ, քանի՞, ու՞ր, ե՞րբ, որտե՞ղ** և այլ հարցերի:

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

13

Ստորոգյալներին ավելացրե՛ք լրացումներ՝ օգտվելով փակագծերում տրված բառացանկից:

Նեծյալները ... առաջ էին գնում դեպի դաշտավայրը: Աղջամուղջը ... ցրվում էր: ... սկսվեց գարնանային առավոտը Արարաբյան դաշտավայրում: Մասիսների գագաթները ... շիկնեցին: Դաշտավայրը ... դիմավորում էր պայծառ օրվան:

(հերգհերե, դանդաղընթաց, արագ, կամաց-կամաց, հանդիսավոր, աստիճանաբար, միանգամից, հյուրընկալ դռները բացելով):

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

14

Որոշեցե՛ք (բանավոր) նախադասությունների գլխավոր և երկրորդական անդամները:

Անբառում դեռ լույս կա: Օդը մաքուր է ու թափանցիկ: Թռչունները շարախոսում են, իսկ փարթամ կանաչը շողում է զմրուխտի փայլով:

Բայց ահա անբառը հերգհերե մթնում է: Ծառերը միախառնվում են մի մեծ, սև զանգվածի: Կապույտ երկնքում երկջուրորեն դուրս են գալիս առաջին աստղերը: Շուրջով անբառի բոլոր բնակիչները քնում են:

Մեկնություններ բառերի նշանակություններ.

- զմբուխար – վառ կանաչ գույնի թափանցիկ թանկագին քար
երկչություն – երկչուր՝ վախկոկուր կերպով

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 15 Ավելացրե՛ք տրված նախադասությունների
անդամների թիվը՝ զործածելով փակագծերում
տրված բառերը:

Սարերի լանջերին տարածվել է գյուղը:

(բարդիներ, այգիներ, կապույտ, կանաչ, սլացիկ, շրջապարված)

Ներքևում փռված են արտերը:

(դեղին, գյուղ, հասուն)

Տասկերը փարվում են իրար, օրորվում:

(փարթամ, մեղմորեն, ոսկի)

Մեկնություններ բառերի նշանակություններ.

- սլացիկ – 1. դեպի վեր ձգված ու զեղեցիկ, բարեկազմ.
2. սրբնթաց, արագընթաց

- փարթամ – 1. լավ տնած, զարգացած, սաղարթախիտ
(բույս). 2. պարարտ, գեղ. 3. առատ, հոխ

- փարվել – 1. սիրով փաթաթվել՝ գրկել մեկին. 2. ամուր
կապել, ապավինել

Էջնակներ.

Նախադասություններն ըստ երանգի լինում են՝
պարմոդական, հարցական, բացականչական և հրա-
մայական:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 16 Արտագրեցե՛ք՝ ավելացնելով բաց թողնված
կերպարական նշանները:

Մի փոքրիկ ծաղկոցում Արեգը գտավ մի բարացած մարդու կենդանի
գլուխ:

- Ով ես դու, ով մարդ, – հարցրեց Արեգը:
- Ջուր... ջուր... – պարասխանեց գլուխը՝ հագիվ կարողանալով խոսել:
- Ջուր ես ուզում:
- Ջուր... ջուր... փուր... փուր...

Արեգը հանեց անմահական ջրի շիշը և նրանից մի քանի կաթիլ կաթեցրեց կիսարձանի բերանը:

Կիսարձանը կենդանացավ և սկսեց քայլել, առաջ մի փոքր դանդաղ, հետո ավելի շուր-շուր և սկսեց փախչել՝ իր հետևից կանչելով Արեգին.

- Փախիր, փախիր, որդիս, եկ իմ հետևից:

(ԴԱՊԱՅԱՆ)

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 17

Ըստ նկարի կազմեցե՛ք բնագիր՝ «Բացարժան» վերնագրով՝ գործածելով հարցական, հրամայական, բացականչական և պարմոդական նախադասություններ:

ա) Նիշեցե՛ք, թե ի՞նչ կերպադրական նշաններ ենք օգտագործում և ինչպե՞ս ենք գրում երկու մարդկանց գրույցը:

բ) Բանավոր որոշեցե՛ք, թե ի՞նչ երանգի նախադասություններից է կազմված ձեր արտագրած հատվածը (վարժ 16):

5. ԿՈՉԱԿԱՆ

Վահի՛կ, զանգը հնչել է:

Այս նախադասությունը կազմված է **զանգը** ենթակայից և **հնչել է** ստորոգյալից: **Վահիկ** բառը նախադասության անդամ չէ: Նա այն անձն է, ում դիմում կամ իր խոսքն է ուղղում խոսողը:

Տարագա՛յր դպրոց, կարոտել եմ քեզ:

Այս նախադասության մեջ **կարոտել եմ** ստորոգյալ է, **քեզ** լրացում է: **Տարագայր** բառը լրացնում է **դպրոց** բառին, իսկ **դպրոց** բառը նախադասության անդամ չէ և ցույց է տալիս այն առարկան, ում դիմում կամ իր խոսքն է ուղղում խոսողը:

Այն բառը, որը ցույց է տալիս, թե ու՛մ է ուղղված խոսքը, կոչվում է կոչական:

Մեր բերած օրինակներում **Վահիկ, դպրոց** բառերը կոչականներ են:

Կոչականի վերջին վանկի ձայնավորի վրա դրվում է շեշտ ('):

Կոչականը նախադասության անդամներից անջատվում է ստորակետով: Եթե կոչականն ընկած է նախադասության սկզբում, ստորակետը դրվում է նրանից հետո:

Օրինակ՝

Նրա՛նւր, փոթորկի ժամին ծովում չեմ լողա:

Եթե կոչականն ընկած է նախադասության վերջում, ստորակետը դրվում է նրանից առաջ:

Օրինակ՝

Փոթորկի ժամին ծովում չեմ լողա, Նրա՛նւր:

Եթե կոչականն ընկած է նախադասության անդամների միջև, սպորա-
կետ է դրվում նրանից և՛ առաջ, և՛ հետո:

Օրինակ՝

Փոթորկի ժամին, հրա՛նդ, ծովում չեն լողա:

Եթե կոչականն սկզբից ունի շեշտված լրացում, ապա ինքը շեշտ չի
սրանում:

Օրինակ՝

Միրու՛ն աղջիկ, ի՛նչ ես լալիս:

*Վայ, խելա՛ռ Դավիթ, շաղգամի տեղակ
Դու կրա՛կ ուրեւ, ցա՛լ ուրեւ, սասալ:*

(Նովհ.Թումանյան)

չ

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

19

Ա. Կարդացե՛ք և գրե՛ք կոչականները:

*Բ. Բացատրեցե՛ք այդ կոչականների հետ գոր-
ծածված կերատիրությունը:*

ԵՍ ԷԼԻ ԿԳԱՄ

Ես կռիվ կերթամ մութ մրրիկի պես,
Բայց, ի՛մ ծաղիկներ, ես էլի կգամ:
Կշոգեմ այնպեղ, կկարոտեմ ձեզ,
Իմ պահ աղբյուրներ, ես էլի կգամ:
Միայն թե դուք կուշտ ու խաղաղ մնաք,
Իմ լավ բալիկներ, ես էլի կգամ:
Ճիվաղ՝ թշնամուն կառնեմ ոտքիս տակ,
Սրտի՛ս ծաղիկներ, ես էլի կգամ:

(Նովհ.Շիրազ)

չ

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

20

*Արտագրեցե՛ք՝ լրացնելով բաց թողնված
կերատիրական նշանները:*

Նեյ պարոններ ականջ արեք
Թափառական աշուղին
Միրուն փկնայք ջահել փղերք
Լավ ուշ դրեք իմ խաղին

(Նովհ.Թումանյան)

1 *նիվաղ* - դե, հրեշ, գազան

6. ՈՒՂՂԱԿԻ ԵՎ ԱՆՈՒՂՂԱԿԻ ԽՈՍՔ

Նովիաննես Թումանյանն ասել է. «Արևի նման նայեցեք աշխար-
հին»:

Այս օրինակում հեղինակը Թումանյանի միտքը ոչ թե իր բառերով է
պարսմում, այլ մեջ է բերում ուղղակի, անփոփոխ:

**Ուղղակի, անփոփոխ մեջ բերված խոսքը կոչվում է
ուղղակի խոսք:**

1. Ուղղակի խոսքն առնվում է չակերտների մեջ և սկսվում է մեծա-
պատով:

ա) Երբ ուղղակի խոսքը դրված է հեղինակի խոսքից հետո, չակերտից
առաջ դրվում է միջակետ:

Օրինակ՝

Կոմիտասն ասել է. «Ժողովուրդն է ամենա-
մեծ սրեղծագործողը, գնացե՛ք և սովորեցե՛ք
նրանից»:

բ) Երբ ուղղակի խոսքը դրված է հեղինակի խոսքից առաջ, չակերտից
հետո դրվում է սպորակետ-գիծ:

Օրինակ՝

«Ժողովուրդն է ամենամեծ սրեղծագործո-
ղը, գնացե՛ք և սովորեցե՛ք նրանից», – ասել է
Կոմիտասը:

գ) Երբ հեղինակի խոսքն ընկած է ուղղակի խոսքի մեջ, նրանից առաջ և
հետո դրվում է սպորակետ-գիծ:

Օրինակ՝

«Ժողովուրդն է ամենամեծ սրեղծագործո-
ղը, – ասել է Կոմիտասը, – գնացե՛ք և սովո-
րեցե՛ք նրանից»:

2. Զրույցի ձևով մեջ բերված իրար հաջորդող ուղղակի խոսքերը գրվում են նոր փողից, առանց չափերսի: Տողի սկզբում դրվում է գիծ:

Օրինակ՝

– Սասուն իմ երկիրն է ու իմն էլ կմնա: Իմ հողն է ու իմն էլ կմնա: ... Քարերին արյուն լերդացավ, գերին մաղձուրվեց, բայց էլի կա-
սեմ՝ Սասուն իմ արտիկն է, իմ աղոթքը առա-
վորվա ու գիշերվա երազն է, Արորի՛կ:

– Լսում եմ, պա՛պ:

Ես նստած էի քարին՝ հայացքիս փակ հոր-
թերի նախիրը:

(Գևորգ Նախորյան)

3. Երբ հեղինակի խոսքից հետո բերված ուղղակի խոսքը շար կարճ է, գրվում է առանց չափերսների, փոքրատառով և հեղինակի խոսքից անջարվում է բութով:

Օրինակ՝

Ես առաջի՝ նե՛րս եկ: Վահրամը ներս գալու
փոխարեն պարասխառնեց՝ շնորհակալ եմ:

Ուրիշի խոսքը կարելի է մեջ բերել նաև պարամոդաբար, այսինքն՝ սեփական բառերով վերապարմելով:

Օրինակ՝

Փոխանակ ասելու՝ Արամն առաջ. «Ես վաղը
մեկնում եմ Օդեսա», կարելի է ասել՝ Արամն ա-
ռաջ, որ ինքը վաղը մեկնում է Օդեսա: Ինքը
վաղը մեկնում է Օդեսա ուրիշի խոսքը այս դեպ-
քում մեջ է բերված պարամոդաբար, այն ուրիշի անուղ-
ղակի խոսք է:

Պարամոդաբար, ոչ բառացի մեջ բերված խոսքը կոչվում է անուղղակի խոսք:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 22

*Ա. Կարդացե՛ք և գրե՛ք ուղղակի խոսքերը:
Բ. Բացատրեցե՛ք այս պատմվածքում հան-
դիսող ուղղակի խոսքերի կերտողությունը:*

Գարնանային մի սիրուն առավոտ արևը բարձրացավ ու ասաց ասար-
ղերին. «Դե՛, սիրուն ասարղիկներ, երկնքի՛ ճրագներ, հիմա գնացե՛ք գիշերը
եկե՛ք»:

Ապա դարձավ ծաղիկներին ու թռչուններին. «Զարթնեցե՛ք, ծաղիկներ,
զարթնեցե՛ք, թռչուններ»:

Եվ զարթնեցին բոլոր ծաղիկները, բոլոր թռչունները:

– Ես պիտի երգեմ, – ասաց արքույտը:

– Ես պիտի ծաղկեմ, – ասաց վարդը:

– Իսկ ես ի՞նչ պիտի անեմ, չջրե՛մ երկիրը, – ասաց մութ ամպիկը:

Արևը պատասխանեց. «Թող երգի՛ արքույտը, թող բացվի՛ վարդը, իսկ
մութ ամպիկը թող գնա-հեռանա՛»:

Ծաղիկները բացվեցին, թռչունները երգեցին, երեխաներն էլ զարթնեցին
և սկսեցին երգել արևի երգը:

«Արև՛, արև՛, ե՛կ, ե՛կ,

Զիզի քարին վե՛ր եկ...
Կարմիր արև, ե՛կ, ե՛կ,

Նախշուն քարին վե՛ր եկ»:

(ՆԱՊԱՅԱՆ)

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 23

*Գրե՛ք նախորդ պատմվածքում գործածված
կոչականները և բացատրեցե՛ք դրանց կերտ-
ողությունը:*

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 24

*Արտագրեցե՛ք՝ ավելացնելով ուղղակի խոս-
քի հեղի կապված կերտողական նշանները:*

1. Ու ծառաները գառն ու աղջկան
Առնում են, բերում պալատն արքայի:
Ո՛վ ես դու, սիրուն, հարցնում է արքան,
Անբան գառան հեղ ի՞նչ ես ման գալի:
(Նովի.Թումանյան)

2. Թռռնիկս լոկ իր փայտե ձին գիտեր,
Բայց կենդանի ձի չէր տեսել նա դեռ,

Մի օր ձի փետավ, խտրական մի ձի,
Այս ինչ է, սրամիկ, հարցրեց զարմացած:
Չի է, ստացի:
Աչքերը նրա հանկարծ ջովեցին,
Երկար ժամանակ դիպում էր նա ձին,
Չէր խոսում, լուռ էր:
Նեպոտ առարկեց,
Իսկի էլ ձի չէ, քա անիվները,
Անիվներն ո՞ր են:

(Սամվել Գրիգորյան)

Հարցա՝ և հիշի՛ր՝

1. Շա՛տ կարդա: Ուշադրությամբ կարդացած գիրքը լեզվի անփոխարինելի դաս է:
2. Կարդայիս աշխատի՛ր հիշել նոր հանդիպած բառերը:
3. Երբ շարադրություն կամ նամակ ես գրում, աշխատի՛ր ընտրել ամենամեծիչ և դիպուկ բառերը, որպեսզի ընթերցողը պարզ հասկանա, թե ի՛նչ ես ուզում ասել:
4. Գործածի՛ր միայն այն բառերը, որոնց իմաստը թեզ ամբողջովին հասկանալի է:
5. Խուսափի՛ր խոսքիդ մեջ ավելորդ բառեր գործածելուց. «հասկանու՞մ ես», «ուրեմն», «այսպես ասած», «մի խոսքով» և այլն:
6. Խոսքդ մի՛ աղավաղիր ռեալիստներից լսած անմիտ արտահայտություններով («փսիխ», «կլլա» և այլն):
7. Առանց անհրաժեշտության մի՛ օգտագործիր օտարազգի բառեր, եթե դրանց նշանակությամբ թո մայրենի լեզվում բառեր կան:
8. Խոսքի մեջ նույնպես պետք է թաղարավարի լինել:
9. Հարգի՛ր խոսակցիդ: Արհամարհական կամ ծաղրական կերպով մի՛ վիրավորիր նրան:
10. Որևէ բան բացատրելիս մի՛ դիմիր ձևերի օգնությանը: Ամեն փեռակի միտք հեշտ ու հանգիստ կարելի է արտահայտել բառերով:

(Ա. Դորոխով)

Ա. ՀԱՉՅՈՒՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ԼԵԶՎԻ ՀԱՉՅՈՒՆՆԵՐԸ

Նախադասությունները կազմված են բառերից, իսկ բառերը՝ հնչյուններից: Օրինակ՝ **Գարունը բացվեց** նախադասությունը կազմված է երկու բառից՝ **գարուն**, **բացվեց**: Իրենց հերթին այդ բառերն էլ կազմված են **գ, ա, ր, ու, ն** և **բ, ա, ց, վ, ե, ց** հնչյուններից: Հնչյուններն արտասանվում են և լսվում. նրանք բառեր կազմող անբաժանելի ձայներ են:

Բառերի անբաժանելի ձայնային միավորները կոչվում են հնչյուններ:

Հնչյուններն, առանձին վերցրած, իմաստ չեն արտահայտում, բայց իրար հետ միանալով կազմում են բառեր, որոնք իմաստ ունեն:

Օրինակ՝

Ա, տ, մ հնչյուններ են. դրանցից ոչ մեկը, առանձին վերցրած, իմաստ չունի, բայց դրանցով կազմված **մատ, տառ** բառերից յուրաքանչյուրը մի իմաստ ունի:

Լեզվի հնչյունների ուսումնասիրությամբ զբաղվում է հնչյունաբանությունը:

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 1

Որոշեցե՛ք, թե՞ հետևյալ բառերից յուրաքանչյուրը քանի՞ հնչյունից է կազմված և ի՞նչ հնչյուններից.

դասագիրք, ուսուցիչ, ձայն, ցորեն, ուրախանալ, քաջություն, մարզանք, փայտ, արագ, ծառ, զանգակ, ընկեր, հերոս, ժամանակ, պարտեզ, լուցկի, երկինք:

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 2

Ներկյալ հնչյուններից կազմեցե՛ք բառեր.

ձ,ն,յ,ու| ր,գ,ի,ք| ր,տ,ու,ց| մ,ր,յ,ա| ու,ր,յ,ք| ա,լ,ր| դ,ա,մ,ր| ր,ու,ջ| ղ,կ,ա,ի,ծ|:

Օրինակ՝

ձ, ն, յ, ու = ձյուն:

ՄՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 3

Տեղեկյալ հնչյուններից տարրեր դասավորություններով կազմեցե՛ք տարրեր բառեր (կարելի է նաև մեկ հնչյունը երկու անգամ գործածել)։

մ, ա, դ, ր | ա, կ, խ | ն, շ, ու | հ, մ, ա | ա, ս, թ | ռ, ք, ա:

Օրինակ՝

ռ, ք, ա = քառ, առաք:

ՄՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 4

Փոփոխելով տրված բառերի վերջին հնչյունը՝ կազմեցե՛ք նոր բառեր։

դար, վար, համար, սուր, գար, լար, բեր, կարիճ, գիրք, վարգ, խառնիճ, հարդ, վանք:

Մովորեցե՛ք բառերի նշանակությունը։

կարիճ	– քաջ, խիզախ, արի
խառնիճ	– մորեխաման վնասարու միջայր
վարգ	– ձիու թեթև ու համաչափ ընթացք՝ վազք
հարդ	– դարման

2. ՀՆՁՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հնչյունների արտասանությանը մասնակցում են թոքերը, կոկորդը, բերանը, լեզուն, շրթունքները։ Թոքերը օդ են մարակարարում. արտաշնչելով՝ թոքերից օդի հոսանքն անցնում է կոկորդը, ապա՝ բերանի խոռոչը։ Կոկորդում գտնվում են ձայնալարերը, որոնք կարող են կծկվելով իրար մոտենալ կամ թույլ դիրքով, առանց կծկվելու, իրարից հեռու մնալ։ Եթե ձայնալարերը իրար մոտեցած են, թոքերից դուրս մղվող օդը կպչում է դրանց և թրթռացնում. այդ թրթռումների հետևանքով սրացվում է ձայն։ Իսկ եթե ձայնալարերը թույլ կերպով հեռացած վիճակում են, ապա թոքերից դուրս մղվող օդը կոկորդով, ինչպես խողովակի միջով, անցնում է բերանի խոռոչը։ Բերանի խոռոչում լեզվի և շրթունքների միջոցով կարող են արգելքներ ստեղծվել կոկորդից եկող օդի կամ ձայնի առջև, բայց կարող են և չստեղծվել։ Բերանում կազմվող այդ արգելքների շնորհիվ կոկորդից եկող ձայնը կամ շունչը վերածվում է աղմուկի։

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 5

Կարդացե՛ք, սովորեցե՛ք և պատմեցե՛ք, թե ինչ-պե՛ս են արքայասանվում հնչյունները, ի՞նչ գործարաններ են մասնակցում հնչյունների արքայասանությանը:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 6

Արքայասանեցե՛ք ա, ու, բ, պ հնչյունները. ուշադրություն դարձրե՛ք յուրաքանչյուրի արքայասանության ժամանակ շրթունքների ընդունած դիրքի վրա: Պատմեցե՛ք, թե դրանցից յուրաքանչյուրի արքայասանության ժամանակ ի՞նչ դիրք են ընդունում կամ ի՞նչ շարժում են կատարում շրթունքները:

3. ՀՆՉՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

ՁԱՅՆԱՎՈՐ ԵՎ ԲԱՂԱԾԱՅՆ ՀՆՉՅՈՒՆՆԵՐ

Հնչյունները լինում են երկու տեսակ՝ **ձայնավոր** և **բաղաձայն**:

Ձայնավոր են այն հնչյունները, որոնց արքայասանության ժամանակ բերանի խոռոչում արգելքներ չեն ստեղծվում:

Բաղաձայն են այն հնչյունները, որոնց արքայասանության ժամանակ բերանի խոռոչում արգելքներ են ստեղծվում:

Ժամանակակից հայերենն ունի **վեց** ձայնավոր և **երեսուն** բաղաձայն:
Ձայնավոր հնչյուններն են՝ **ա, է (ե) , ը, ի, ու, օ (ո)**:
Բաղաձայն հնչյուններն են՝ **բ, գ, դ, զ, թ, ժ, լ, խ, ծ, կ, հ, ձ, ղ, ճ, մ, յ, ն, շ, չ, պ, ջ, ռ, ս, վ, փ, ք, ֆ**:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 7

Կարդացե՛ք հետևյալ բառերը և որոշեցե՛ք ձայնավորներն ու բաղաձայնները.

ամառ, ընկեր, ուսում, սիրտ, կարոտ, ընթրիք, գերան, վարձ, գիրք, կարդալ, առու, սերմնացան, արտ, արտադրարար, ջուր:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 8

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով բաց թողնված ձայնավորները.

վար...լ, ս...վորել, կ...տու, ծաղ...կ, պար...հան, գ...թան, ծր...ր, վ...րարկու, կ...շիկ, բ...րան, տ...խարակ, կավ...ն, գր...տ...խարակ, կ...րջել, կ...ր...կուր, դաս...ր...ն, ...ս...ցից, ...գուց, ...շուն, ...րոր, ...ջնել, ջ...ր:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 9

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով բաց թողնված բաղաձայնները.

կ...ուր, գի...ք, մա...րել, ձե...ք, մար...եր, կար...ր, թան...ր, ըն...րիք, կար...ալ, արե...ակ, ա...ջառ, հեր...ական, կա...գնել, ըն...նել, բար...րանալ, կ...թել, կար...ել, վար...ել, փո...ծել:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 10

Տրված բառերից կազմեցե՛ք նոր բառեր.

ա) սար, լար, դար, տալ, ջուր, մար, հայր, բերք բառերի բաղաձայնների փոփոխությամբ.

բ) սար, վարք, սուգ, մեզ, դուռ, բուռ, գառ, խալ, բառ, սառ, մոկ բառերի ձայնավորների փոփոխությամբ.

գ) մաքի, թզենի, տանկ, մաշկ, սրահ, վիճակ, կրավ, վկա, մկրար, ափսե բառերի մեջ հնչյունների տեղափոխությամբ:

Օրինակ՝ _____ սար-քար, սար-սուր, մաքի-քամի:

Մեկնեցե՛ք բառերի նշանակությունը.

մեզ	– մատախուղ, մշուշ
սեզ	– հպարտ, վեհ, խրոխտ
մաքի	– ոջիւսար (էգ)
կրավ	– վուշի կամ կրավարի թելից գործված կտոր, գործվածք

4. ԲԱՂԱԶԱՅՆՆԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

ԶԱՅՆԵՂ, ԽՈՒՒ ԵՎ ՇՆՉԵՂ ԽՈՒՒ ԲԱՂԱԶԱՅՆՆԵՐ

Բոլոր ձայնավոր հնչյունների արտասանության ժամանակ ձայնարերը թրթռում են, իսկ բաղաձայնների մի մասի արտասանության

Ժամանակ թրթռում են, մյուս մասի արտասանության ժամանակ՝ ոչ: Դրան համապատասխան էլ բաղաձայնները լինում են երկու տեսակ՝ **ձայնեղ** և **խուլ**:

Ձայնալարերի թրթռումով արտասանվող բաղաձայնները կոչվում են ձայնեղ բաղաձայններ:

Հայերենի ձայնեղ բաղաձայններն են՝ **բ, գ, դ, ձ, ջ, վ, զ, ժ, ղ, լ, մ, ն, ռ, ռ, յ**:

Առանց ձայնալարերի թրթռումի արտասանվող բաղաձայնները կոչվում են խուլ բաղաձայններ:

Այդ բաղաձայններն են՝ **պ, կ, փ, ծ, ճ, ֆ, ս, շ, խ, հ, փ, թ, ք, ց, չ**:
Խուլ բաղաձայնների մի մասն արտասանվում է ուժեղ շնչով:

Ուժեղ շնչով արտասանվող խուլ բաղաձայնները կոչվում են շնչեղ խուլներ:

Դրանք են՝ **փ, թ, ք, ց, չ**:

Մնացյալ խուլ բաղաձայնները կոչվում են **պարզ խուլներ**: Դրանք են՝ **պ, փ, կ, ծ, ճ, ֆ, ս, շ, խ, հ**:

Վ ԲՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 11

Դու՛րս գրեցեք բաղաձայնները և ցույց տվե՛ք, թե որո՞նք են ձայնեղ, շնչեղ խուլ, պարզ խուլ բաղաձայնները: Որոշեցե՛ք, թե ո՞ր բաղաձայնները չկան:

Արի՛, դու արի,
Քո գալը բարի,
Միբուն Նոր տարի,
Նոր օրեր բեր մեզ:

Ձյուն տուր սարերին,
Անձրև՝ արարերին,
Կարկուտը՝ չարին,
Զով արևը՝ մեզ:
(Ն.Աղայան)

Դու՛րս գրեցե՛ք բաղաձայնները՝ խմբավորելով ըստ տեսակների (ձայնեղ, պարզ խուլ, շնչեղ խուլ):

Ա՛խ, այս Մասիսը,
Որից փափկում են սրտերը բոլոր,
Երբ ինքը... քա՛ր է.
Որ ջերմացնում է սրտերը մոլոր,
Երբ ինքը...սա՛ռն է...

(Գ.Էմին)

5.ԵՐԿՅՆՉՅՈՒՆՆԵՐ

Նայերենում / բաղաձայնն ավելի թույլ արգելքով է արտասանվում, քան մյուս բաղաձայնները, այդ պատճառով էլ, մյուսներից տարբերելու համար, / հնչյունը կոչում են **կիսաձայն**:

Կիսաձայն / հնչյունի և որևէ ձայնավորի կապակցությունը կոչվում է երկհնչյուն:

Հայերենն ունի հետևյալ երկհնչյունները՝

- այ – հայր, մայր, կայծակ և այլն.
- յա – կյանք, մարյան, հնգամյակ և այլն.
- էյ – (արքասանվում է էյ) – թեյ, Ջեյթուն, Մեյրան և այլն.
- յե, ե – (արքասանվում է յե) – եզ, երիտասարդ, Միքայել և այլն.
- յի – գայի, հյուսիսային, ձմեռային և այլն.
- ոյ – (արքասանվում է ոյ) – խոյ, գոյ և այլն.
- յո – յոթ, Գյոթե, արդյոք և այլն.
- ույ – գույն, խարույկ, հաճույք, երեկույթ և այլն.
- յու – սյուն, հնչյուն, երկյուղ, աղբյուր և այլն:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 14 Գտե՛ք հետևյալ բառերի մեջ եղած երկհնչյունները.

Պարույր, քարայր, մյուս, փասնյակ, քաջություն, Նոյ, Մերգեյ, երազ, դույլ, փասնօրյակ, յոթանասուն, սայլ, լույս, արյուն, խաղայի:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 15 Արտագրեցե՛ք՝ լրացնելով բաց թողնված երկհնչյունները.

ուրախութ...ն, դ...լ, գործուն..., հ...րական, Նյու ...րք, շ...վել, վիրաբ...ծ, Գա...նե, Օֆել..., փ...լակ, օբ...կա, երկնագ...ն, նա...լ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 16 Գտնել բառեր, որոնց մեջ կան այ, ույ, յա, յու, յե երկհնչյունները:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 17 Տրված բառերից կազմեցե՛ք երկհնչյուն ունեցող բառեր.

հոր, եղբոր, բուժել, լուսավոր, բուրավեր, ծուլանալ, խաղարկել, առօրեական, կապարել, սառցահալ, կառուցել, գունավոր:

Օրինակ՝ հոր-հայր, բուժել-վիրաբույժ, լուսավոր-անլույս և այլն:

6. ՁԱՅՆԱԿԱՊ

Նայերենում իրար հաջորդող երկու ձայնավորների միջև սովորաբար արտասանվում է *յ* հնչյունը, ինչպես՝ *միայն, էակ, պոկար* և այլն, արտասանվում են՝ *միյայն, էյակ, պոյկար* և այլն:

Ձայնավորների միջև արտասանվող յ հնչյունը կոչվում է ձայնակապ:

Ձայնակապը երկհնչյուն է կազմում ոչ թե նախորդ, այլ հաջորդ ձայնավորի հետ: Այսպես՝ *պողայի* բառում ձայնակապը գտնվում է *ա* և *ի* ձայնավորների միջև, երկհնչյունն է ոչ թե *այ*, այլ՝ *ի*:

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

18

Գրե՛ք հետևյալ բառերում եղած ձայնակապը և որոշեցե՛ք նրանով կազմվող երկհնչյունը.

կայարան, մայուն, էակ, միասին, սահեի, գոյություն, այո, հայերեն, հարավային, թեյարան:

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

19

Առանձին սյունակներում գրեցե՛ք նախորդ վարժության այն բառերը, որոնց մեջ ձայնակապը գրված է, և այն բառերը, որոնց մեջ ձայնակապը գրված չէ:

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

20

Կազմեցե՛ք բառակապակցություններ՝ գործածելով երկհնչյուն ունեցող բառեր:

Օրինակ՝

խաբարյաշ այծյամ, հեքիաթային բնություն:

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

21

Արտագրեցե՛ք, ապա դու՛րս գրեցե՛ք երկհնչյուն ունեցող բառերը:

Ճերմակաթույր կարապների երամը ցուրտ վայրերից չվում էր դեպի հարավային երկրներ: Թռչում էին նրանք կապույտ ծովերի վրայով: Վաղորդյան աղջամուղջին ծովի հայելանման մակերևույթն սկսեց մրրկել: Արծաթափայլ ալիքները ծառս եղան և մոնչյունով զարկվեցին միմյանց:

(Լ.Տոլստոյ)

Մոլորեցե՛ք բառերի նշանակությունը.

ճերմակաթույր	– ճերմակ՝ սպիտակ գույնով
թույր	– գույն, երանգ
վաղորդյան	– առավոտյան
աղջամուղջ	– 1. մութնուլույս, մթնշաղ. 2. մթություն, մշուշ
ծառս լինել	– 1. հեղևի ոտքերի վրա կանգնել (ձիու մասին).
2. ըմբոստանալ, ընդվզել. 3. տեղից վեր թռչել

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 22

Գրեցե՛ք համառոտ շարադրություն՝ գործածելով երկհնչյուն ունեցող հեղևյալ բառերը.

բացօթյա, կիրակնօրյա, վաղորդյան, Օֆելյա, Գայանե, Միքայել, Կորյուն, քարայր, հայրենի, բնություն, բույր, բյուրավոր, ճովողյուն, միմյանց, ձայնեղ, վայրէջք:

7. ՎԱՆԿ

Բառի մեջ իրար հաջորդող հնչյուններն արտասանվում են առավել կամ պակաս սերպությամբ:

Օրինակ՝

Արդար բառի մեջ **ար** հնչյուններն իրար հետ սերպ միասնությամբ են արտասանվում, իսկ **դար** հնչյունները՝ իրար հետ: Այդ երկու խմբերի մեջ որոշ չափով անջատում՝ դադար կա: Իրար հետ սերպ միասնությամբ արտասանվող հնչյունները մեկ շնչով են արտաբերվում:

Բառի այն հնչյունը կամ հնչյունախումբը, որ արտաբերվում է մեկ շնչով, կոչվում է վանկ:

Արդար բառի **ար** հնչյունախումբը մեկ վանկ է, **դար** հնչյունախումբը՝ մի այլ վանկ:

Վանկը բաղկացած է լինում մեկ կամ մի քանի հնչյունից: Առանց ձայնավորի վանկ չի լինում: Բառի մեջ այնքան վանկ կա, որքան ձայնավոր:

Օրինակ՝

Արդար բառն ունի երկու ձայնավոր և երկու վանկ, **ուսուցիչ** բառն ունի երեք ձայնավոր և երեք վանկ, իսկ **տուն** բառը՝ մեկ ձայնավոր և մեկ վանկ:

Վանկի ձայնավորը կոչվում է վանկարար հնչյուն:

Օրինակ՝

Առու բառը բաղկացած է երկու վանկից՝ **ա** և **ռ**:
Առաջին վանկի վանկարար հնչյունն է **ա** ձայնավորը,
իսկ երկրորդինը՝ **ռ** ձայնավորը:

Վանկը լինում է **բաց** կամ **փակ**:

Ձայնավորով վերջացող կամ միայն ձայնավորից կազմված վանկը կոչվում է բաց վանկ:

Օրինակ՝

Ա-ռու, կա-տու, գի-նի բառերի բոլոր վանկերը բաց են:

Բաղաձայնով վերջացող վանկը կոչվում է փակ վանկ:

Օրինակ՝

Ար-դար, կան-չել, եր-դում բառերի բոլոր վանկերը փակ են. **մա-րագ** բառի առաջին վանկը **բաց**, երկրորդը **փակ** վանկ է:

Շատ բառերի մեջ արտասանվում է **ռ** ձայնավորը, բայց չի գրվում: Այդպիսի բառերի մեջ մեկ կամ մի քանի վանկերի վանկարար ձայնավորն է լինում **ռ**-ն:

Օրինակ՝

Գրքեր բառի մեջ **գ** և **ռ** բաղաձայնների միջև արտասանվում է չգրվող **ռ** ձայնավորը, հետևաբար, **գրքեր** բառը կազմված է երկու վանկից, որոնցից առաջինի վանկարարն է չգրվող **ռ**-ն: Նույնպես և՛

Կրորտեւ բառի մեջ **կ** բաղաձայնից և **տ** բաղաձայնից հետո լավում է **ռ**, հետևաբար այդ բառի վանկերն են՝ **կր-տրր-տեւ**, որոնցից առաջին երկուսի մեջ վանկարարն է չգրվող **ռ**-ն:

Չգրվող, բայց արտասանվող ը ունեցող վանկը կոչվում է գաղտնավանկ:

Գրքեր բառի առաջին, **կրորտեւ** բառի առաջին և երկրորդ վանկերը գաղտնավանկեր են:

Բառերը կարող են բաղկացած լինել մեկ կամ մի քանի վանկից:

Միայն մեկ վանկից բաղկացած բառը կոչվում է միավանկ բառ:

Օրինակ՝

Տուն, ես, սար, վարդ բառերը միավանկ են:

Մեկից ավելի վանկերից կազմված բառերը կոչվում են բազմավանկ:

Օրինակ՝

Ա-շա-կերտ, ու-սու-ցիչ, կար-դավ, բար-ձր բառերը բազմավանկ են:

Հ

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

23

Տեսնելով բառերը վանկերի բաժանեցի՞ր և յուրաքանչյուրի դիմաց գրեցի՞ր վանկերի քանակը.

արագաշարժ, գործարան, խոսք, առավուր, այգի, արդարություն, բարձրանալ, քանդակագործություն, երաժիշտ, դասագիրք, ծայր, գարուն, դասընկեր, մկրար, մանր, թանձր, դոնբաս, ուղղել, բերրի, վերջ, ինն, դաշտ:

Մի գա, հեպո կրեանենք նախադասության մեջ *մի*-ն շեշտված չէ, և նախադասությունը նշանակում է *թող գա* (կամ *երբ որ գա*), *հեպո կրեանենք*: Եթե շեշտենք *մի*-ն և ասենք՝ *մի՛ գա, հեպո կրեանենք*, ապա նախադասության իմաստը կփոխենք, և նա կնշանակի՝ *չի կարելի գալ, հեպո կրեանենք*:

Ճիշտ շեշտադրությունն առանձնապես կարևոր է չափածո գրվածքների ընթերցանության և արպասանության ժամանակ, որովհետև սխալ շեշտադրությունը խախտում է նրա չափը: Ներկաբար, բանավոր խոսքի գեղեցկությունն ու մտքի ճշգրտությունը պահանջում են շեշտադրության կանոնների անսխալ կիրառություն:

2

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

29

Առաջին տողի օրինակով դրե՛ք հեպեյալ ուրանավորի բոլոր բառերի շեշտերը և կարդացե՛ք ճիշտ շեշտադրությամբ:

Անցել է *ձմե՛ռը*, անցել են *հողմե՛րը*,
Ամենուր զարթոնք է ու մայիս,
 Անձանոթ *հավքեր* են եկել այս կողմերը
 Եվ *ձրի* համերգ են տալիս:
 Ուռենին հյուսել է *զմբուխարե* ծամերը,
 Շորորում, *ժպտում* է բոլորին:
 Առաջին անգամ են *ծաղկում* այս ծառերը՝
 Յասաման, *ակացիան* ու լորին:

(Ն.Սահյան)

2

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

30

Վանկերի բաժանեցե՛ք նախորդ բանաստեղծության ընդգծված բառերը, ցույց տվե՛ք գաղափարականը:

9. ՀՆՁՅՈՒՆԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ

Բառի ձևափոխության կամ նոր բառեր կազմելու ժամանակ հաճախ բառի վերջից ավելանում են վանկեր, որով բառի շեշտը փոխափոխվում է ավելացած վանկի ձայնավորի վրա:

10. Է ՁԱՅՆԱՎՈՐԻ ՀՆՉՅՈՒՆԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

ա) Մի բանի միավանկ բառերի սկզբի *է*-ն դառնում է *ի*: Այդ բառերն են՝ *էջ* (օր.՝ *իջնել, իջևանել, իջեցում*), *էգ* (օր.՝ *իգակալ*), *էշ* (օր.՝ *իշուկ, իշաքեռ*):

բ) Բառամիջի փակ վանկի *է* ձայնավորը, որ գրվում է *ե* տառով, որոշ բառերում դառնում է *ի*:

Օրինակ՝

վեճ-վիճել, վեպ-վիպասալ, հանդես-հանդիսավոր, զես-զիսավոր:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 31

Տեղեկյալ բառերից փակագծերում տրված բառերի և մասնիկների օգնությամբ կազմեցե՛ք նոր բառեր՝ ենթադրելով անհրաժեշտ հնչյունափոխության.

գեր (անալ), կես(ապ), հայրենասեր(ություն), մեզ(ապապ), էշ(ապեր), պարտեզ(պան), զեն(ակիր), հրավեր(ապումս), էշ(այծյամ), գրագետ(ություն), տեր(անալ), վեպ(ագիր):

Օրինակ՝

գեր(անալ) – գիրանալ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 32

Գրե՛ք հեղինակ բառերի հնչյունափոխված մասը և վերականգնեցե՛ք անհնչյունափոխ ձևերը.

դիզել, կիսամուշտակ, վիպական, իջևանել, պապվիրել, սիրավիր, պարփզակ, իջվածք, տիրական, սիզավետ, զինել, գիշակեր:

Օրինակ՝

դիզել (դիզ – դեզ):

11. Ի ՁԱՅՆԱՎՈՐԻ ՀՆՉՅՈՒՆԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

ա) Մի բանի միավանկ բառերի սկզբում *ի*-ն դառնում է *ռ*, որը գրվում

Օրինակ՝

ինձ (կենդանի) – ռնձուղտ, ինչ(ք) – ռնչաքաղց, իդձ (ցանկություն) – ռդձալի:

բ) Միավանկ բառերի մեջ, փակ վանկում **ի**-ն դառնում է **ը**, որը չի գրվում:

Օրինակ՝ **սիրտ** – սրտոտ, **զիծ** – զծել, **զիր** – գրություն, **ձիգ** – ձգողություն:

գ) Բազմավանկ բառերի վերջին փակ վանկի **ի**-ն սղվում է կամ դառնում է **ը**, որը չի գրվում:

Օրինակ՝ **դեղին** – դեղնուց, **նկարիչ** – նկարչություն, **արձիճ** – արձնագույն (արքասանվում է՝ արձնագույն):

դ) Բազմավանկ բառերի վերջում, **ակ** մասնիկից առաջ, **ի**-ն դառնում է **յ**, եթե շեշտն ընկնում է այդ մասնիկի **ա** ձայնավորի վրա:

Օրինակ՝ **որդի** – որդյակ, **աղավնի** – աղավնյակ, **կղզի** – կղզյակ:

ե) Շատ բազմավանկ բառերի վերջում **ի**-ն միանում է ավելացող վանկի սկզբի անշեշտ **ա** ձայնավորին և դառնում է **է** (գրվում է **ե**):

Օրինակ՝ **որդի** (որդիասեր) – որդեսեր, **այգի** (այգիապան) – այգեպան, **ոսկի** (ոսկիագոծ) – ոսկեգոծ, **բարի** (բարիասիրտ) – բարեսիրտ:

զ) Բառավերջի **ի**-ն ձայնավորից առաջ երբեմն ընկնում է, երբեմն՝ պահպանվում:

Օրինակ՝ **ոսկի** (ոսկիերիզ) – ոսկերիզ, **բարի** (բարիություն) – բարություն, **աղավնի** (աղավնիատուն) – աղավնատուն, **գերի** (գերիություն) – գերություն, **բայց՝ բերրի** – բերրիություն, **գյուղացի** – գյուղացիություն և այլն:

բարեգործ, ընչաքաղց (ագահ), բարօրություն, ուղեգիր, գնել, թվաբանություն, ոսկեգույն, որդեգրել, պապանյակ, գծավոր, վերջնական, ընծառյուծ, դեղնամորթ, նարնջագույն, մրգառար, փառեվերջ, փոշոտել, գեղեցկություն, ամեհություն, թշնամանալ, կենդանություն, ոսկերանգ:

Օրինակ՝ **բարեգործ (բարիագործ) – իա-ե:**

թիվ(նշան), գին(ցուցակ), ուղի(գիր), միս(գործ), գարի(հաց), ծաղիկ (թերթ), դեղին(մորթ), խնդիր(գիրք), սիրտ(ցավ), բարի(կամ), այգի(տեր), գրիչ(կոթ), հոգի(ակ), երկիր(բան):

Օրինակ՝ **թիվ(նշան) – թվանշան – ի-ն դառնում է ռ:**

12. ՈՒ ԶԱՅՆԱՎՈՐԻ ՀՆՉՅՈՒՆԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

ա) Միավանկ բառերի փակ վանկի **ու**-ն դառնում է **ը**:

Օրինակ՝ **սուր – սրել, փունջ – փնջավոր, ջուր – ջրկիր, հուր – հրավառ, ցուրտ – ցրտի:**

բ) Բազմավանկ բառերի վերջին՝ փակ վանկի **ու**-ն սղվում, դուրս է ընկնում կամ, որոշ դեպքերում, դառնում է **ը**:

Օրինակ՝ **երեսուն – երեսնամյա, տեսուչ – տեսչություն, անասուն – անասնապահ, գլուխ – գլխավոր, սևունդ – սևեղարար, ժողովուրդ – ժողովրդական:**

գ) Բառավերջի բաց վանկում **ու**-ն հաճախ դառնում է **վ**:

Օրինակ՝

առու – առվակ, ձու – ձվաձև, թթու – թթվահամ:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 35

Որոշեցե՛ք, թե ի՞նչ հնչյունափոխության է ենթարկվել ու ձայնավորը հետևյալ բառերում.

ցրտահար, գլխավոր, գարնանային, լեզվակ, ձվակեր, հնձվոր, գնդաձև, շնչավոր, նռնենի, խորհրդավոր, շրթնային, բրդաբու, նրբագեղմ, ամրացնել, թթվել, առվահան, կապվախաղ, թթենի, լծկան, ձկներ:

Օրինակ՝

ցրտահար – ցուրտ (ու-ր):

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 36

Ներկյալ բառերից նոր բառեր կազմեցե՛ք և նշեցե՛ք, թե ի՞նչ փոփոխության է ենթարկվում ու ձայնավորը.

կուրծք (վանդակ), ջուր(աման), շուրջ(գիծ), ուրու(ական), թռչուն(բույծ), փունկ(արան), մածուն (աման), Մակու (եցի), չու(ցուցակ), սնունդ(մթերք):

Օրինակ՝

կուրծք (վանդակ) – կրծքավանդակ:

13. Ը ԶԱՅՆԱՎՈՐԻ ՀՆՉՅՈՒՆԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բառավերջի գաղարնավանկի **ը** ձայնավորը սղվում է այն բոլոր դեպքերում, երբ բառին ավելացող մասնիկը կամ բառը ձայնավորով է սկսվում:

Օրինակ՝

փոքր|ը|ր – փոքրություն, դուստր|ը|ր – դստրիկ,
հյուս|ը|ն – հյուսնություն, մասն|ը|ր – մանրամաս,
հիմ|ը|ն – հիմնադիր:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 37

Ծանր, ոսկր, ասարդ, մանր, թանձր, ծաղր բառերից կազմեցե՛ք այնպիսի նոր բառեր, որոնց մեջ գաղարնավանկի **ը**-ն սղված լինի:

Օրինակ՝

ծանր – ծանրակշիռ:

14. ԵՐԿՆՆՈՒՆՆԵՐԻ ՀՆՁՅՈՒՆԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

ա) *Յու* երկհնչյունը բազմավանկ բառերի վերջում, թե՛ փակ և թե՛ բաց վանկում, երբեմն դառնում է *է* (գրվում է *ե*):

Օրինակ՝

սարյան – սարենակալ, պարսանյակ – պարսանեկիկ, գործունյա – գործունեություն, պարյան – պարենավոր:

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

38

Գրե՛ք հետևյալ բառերի հնչյունափոխված մասը և վերականգնե՛ք անհնչյունափոխ ձևը.

պաշտոնություն, մարենադարան, առօրեական, վայրկենական, սենեկապետ:

բ) *Ույ* երկհնչյունը փակ վանկում հաճախ դառնում է *ու*:

Օրինակ՝

գույն – գունավոր, կույր – կուրանալ, կառույց – կառուցել, բույր – բուրավետ:

գ) *Ույ* երկհնչյունը մի քանի բառերում սղվում է:

Օրինակ՝

բույն – բնավորվել, սառույց – սառցահատ, կապույտ – կապրել:

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

39

Գրե՛ք հետևյալ բառերի հնչյունափոխված մասը և վերականգնե՛ք անհնչյունափոխ ձևը.

լուսավոր, բուրասարան, բուսական, մաքուցել, մաքուցարան, զգուշություն, հուսալից, թունավոր, գունեղ, կապություն, սառցարան, համբուրել, ողջունել, կուրակել, կառուցում, զեկուցում, անասնաբուծություն:

Օրինակ՝

լուսավոր – լուս – լույս:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 40

Ներկայից բառերից նոր բառեր կազմեցե՛ք և նշեցե՛ք, թե ի՞նչ հնչյունափոխություն է կատարվում:

կառույց|ապարել|, բույս|բան|, հույս|փու|, լույս|բեր|, գեկույց|գիր|, հրապույր|իջ|, գույն|վառ|, սառույց|պար|:

Օրինակ՝

կառույց|պարել| – կառուցապարել:

Նույնպես է բառերի նշանակություններ.

ալակ	– փոքրիկ, թեթև ալիք
ամայի	– քնակությունից զուրկ, անքնակ, անշեն
բուրյան	– քուրավեր, անուշաբույր, հոտավեր
գույժ	– վարձար լուր, բոթ
դյուցազն	– 1. աստվածների ցեղից սերված. 2. առասպելական հերոս. 3. քաջ, խիզախ, հերոս

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 41

Նոր սովորած բառերով կազմեցե՛ք նախադասություններ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 42

Դու՛րս գրեցեք երկհնչյուն ունեցող բառերը: Գրեցե՛ք ընդգծված բառերի հոմանիշները և դրանցով կազմեցե՛ք բառակապակցություններ:

Զմրուխարյա խոտերի ու բույսերի վրա նստել է **վաղորդյալ** ցողը: **Անգույն** ու թափանցիկ կաթիլը վայրկյան առ վայրկյան փոփոխվում է **արփիական** ճառագայթներից: Զգայուն, **մարգարիտյա** այդ կաթիլը աննկար փոքրանում է ու կորչում:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 43

Դու՛րս գրեցեք հերկյալ նամակի ընդգծված բառերը և ցու՛յց տվեք, թե ի՞նչ հնչյունափոխություն է կատարվել:

Սիրելի՛ Վահան, երեկ մեզ համար արտակարգ տպավորություններով լի օր էր: Դեռ գնացքում մենք հիացանք Մասիսների անպարմելի **գեղեցկությանը**: Արևի շողերով **լուսավորված** վեհորեն դեպի երկինք էր ձգվել ձյունափառ Արարաբը: Գագաթների ձյունը փայլում էր անհունության մեջ, իսկ ցածում տարածվում էր կապույտ մշուշը Արարաբյան դաշտի վրա:

Երբ Երևան հասանք, մութն ընկնում էր արդեն: Առաջին **սննդնջեղի** փայ-
վորությունը, որ **մշտապես** կմնա իմ հիշողության մեջ, Սասունցի **Դավթի**
հուշարձանն է **երկաթուղային** կայարանի հրապարակում: Իր նժույգին
հեծած՝ մեր անպարտելի հերոսը, թուրը ձեռքին, **մարմնացնում** է մեր
ժողովրդի հզորությունը, հայրենասիրությունն ու հաղթանակի կամքը:

Ուշ էր արդեն, որ մենք փեղավորվեցինք հյուրանոցում:

Այսօր եղանք **կենդանաբանական և բուսաբանական** այգիներում:
Տեսանք բազմաթիվ կենդանիներ ու բույսեր, որոնց անունները միայն
դասագրքերից գիտեինք կամ բոլորովին չգիտեինք: Գեղեցիկ է բուսա-
բանական այգին. **բազմերանգ** ծաղիկները, **բազմապեղսակ** ծառերն ու
թփերն այնքան գեղեցիկ են, որ դժվար է նկարագրել:

Վաղը գնալու ենք **Մարենադարան** և զանազան թանգարաններ:

Ջերմ բարևներով՝
քո ընկեր Նայկազ

6-ը հուլիսի 2002թ.
Երևան

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 44 Գրեցե՛ք «Գարունը մեզ մոտ» վերնագրով
շարադրություն՝ գործածելով հետևյալ բառերը՝
**համապատասխան հնչյունափոխության եև-
թարկելով դրանք.**

ձյուն|իալ, կույր|ակվել, կարկուտ|բեր, առու|ակ, բույս|ական, ծաղիկ|ել,
կապույտ|ություն, վայրկյան|ական, բույր|աստան, ծաղիկ|անոց, ծուփ|ալ,
բարձր|անալ:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 45 Բացատրեցե՛ք նախորդ վարժությունում
կատարած հնչյունափոխությունները համա-
պատասխան կանոններով:

15. ՏԱՌ ԵՎ ԱՅԲՈՒԲԵՆ

Գրավոր խոսքի մեջ լեզվի հնչյուններից յուրաքանչյուրը նշանակվում է
որևէ գրային նշանով, որ կոչվում է **տառ**: Օրինակ՝ **տակ** բառի հնչյուն-

ներից յուրաքանչյուրը գրվում է մի նշանով՝ **ա, ս, ե, լ**:

Ամեն մի լեզու ունի իր փառերը:

Լեզվի բոլոր փառերը, ընդունված դասավորության կարգով, կազմում են այդ լեզվի այբուբենը:

Այբուբենը փվյալ լեզվի փառերի ամբողջությունն է՝ դասավորության ընդունված կարգով:

Այբուբենի մեջ փառերի հաջորդական կարգը կայուն է և չի կարելի խախտել:

Այբուբենի ամեն մի փառ ունի մեծափառ և փոքրափառ փեսակները: Ժամանակակից հայերենի այբուբենն ունի 39 փառ: Սրանցից 38-ը այբուբենի իրար հաջորդող փառերն են, իսկ 39-րդը այդ շարքից դուրս գրնվող կցագիր **և**-ն է:

Այբուբենի փառերն, իրենց դասավորությամբ, հետևյալն են.

Մեծափառ՝

**Ա, Բ, Գ, Դ, Ե, Զ, Է, Ը, Թ, Ժ, Ի, Լ, Խ, Ծ, Կ,
Ն, Ձ, Ղ, Ճ, Մ, Յ, Ն, Ը, Ռ, Չ, Պ, Զ, Ռ, Ս, Վ,
Տ, Ր, Յ, ՌԻ, Փ, Բ, Օ, Ֆ:**

Փոքրափառ՝

**ա, բ, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ, խ, ծ, կ, հ, ձ,
ղ, ճ, մ, յ, ն, շ, ո, չ, պ, ջ, ռ, ս, վ, փ, ռ, ց, ու,
փ, ք, օ, ֆ:**

Մեծափառ «և» չկա, գրվում է եվ:

Այբուբենի այդ փառերը հնում ունեին անուններ, որոնք այժմ սովորաբար չեն գործածվում: Այդ անունները կարդա՝ նկարի ներքևում:

Նայերեն փառերը և այբուբենը հորինել է Մեսրոպ Մաշտոցը 405 թվականին, այդ պատճառով էլ մեր այբուբենն ընդունված է կոչել մեսրոպյան այբուբեն:

Այբուբենի փառերից յուրաքանչյուրը գործածվում է մեկ հնչյունի համար, բայց կան դեպքեր, երբ մեկ հնչյունի համար օգտագործվում է

երկու փառ կամ էլ, ընդհակառակն, մեկ փառով արտահայտվում է երկու կամ երեք հնչյուն: Օրինակ՝ ժամանակակից հայերենի **օ** հնչյունի համար ունենք **օ** և **ո** փառերը, **է** հնչյունի համար՝ **է** և **և** փառերը: Դրանց հակառակ՝ **և**-ը արտահայտում է որոշ դեպքերում երեք (**յ, է, վ**), որոշ դեպքերում՝ երկու (**է, վ**) հնչյուն, ինչպես, օրինակ՝ **ևսև** (արտասանվում է **ևսյէվ**), **սրև** (արտասանվում է **սրէվ**): Բառասկզբում **ո** փառն արտահայտում է երկու հնչյուն (**վ, օ**), նույնպես և **և** փառը (**յ, է**): Այդ բոլորի հետևանքով է, որ մեր այժմյան այբուբենը, կցագիր **և**-ի հետ վերցրած, ավելի շատ փառեր ունի, քան մեր լեզվի հնչյուններն են (39փառ՝ 36 հնչյունի համար):

Ա-այբ
Բ-բեն
Գ-գիմ
Դ-դա
Ե-եչ
Զ-զա
է-է
Ը-ըթ

Թ-թո
Ժ-ժե
Ի-ինի
Լ-լուև
Խ-խե
Ծ-ծա
Կ-կեն
Հ-հո

Ձ-ձա
Ղ-ղափ
Ճ-ճե
Մ-մեն
Յ-հի
Ն-նու
Շ-շա
Ռ-վո

Չ-չա
Պ-պե
Ջ-ջե
Ռ-ռա
Ս-սե
Վ-վեվ
Տ-տյուև
Ր-րե

Ց-ցո
Ու-ու
Փ-փյուր
Ք-քե
Օ-օ
Ֆ-ֆե

Մենք ապա այբուբենում ժամանակակից հայերենի **ու** ձայնավորի փոխարինում դրված էր **վյուն** անվանված փառը (**Բ**): Ներագայում, ինչպես մյուս փառերի, **վյուն**-ի համար էլ ստեղծվեց փոքրատառ (**ւ**):

Այդ վյունը (**Բ, ւ**) ժամանակակից հայերենի այբուբենում դարձել է **ու** փառի բաղադրիչ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 46

Անգիր սովորեցե՛ք այբուբենի փառանուններով հորինված այս հանգսխաղը:

Ա՛յբ, բե՛ն, գի՛ն,
Ե՛լ Նովակի՛ն,
Դա՛, ե՛ջ, զա՛,
Լծի՛ր եզան:
Է՛, ը՛թ, թո՛,
Վե՛ր կաց Թաթո՛,
Ժե՛, ինի՛, լյու՛ն,
Կապի՛ր քո շուն:
Խե՛, ծա՛, կե՛ն,
Ու՛ր է Նակեն:
Տո՛, ձա՛, դա՛ւր,
Միհրա՛ն, Միհրդա՛ւր:
Ճե՛, մե՛ն, հի՛,

Կզանք հիմի:
Նու՛, շա՛, վո՛,
Պրծի՛ր, Շավո՛,
Չա՛, պե՛, ջե՛,
Ուշ է, Վաչե՛:
Ռա՛, սե՛, վե՛վ,
Ծագեց արև:
Տյու՛ն, թե՛, ցո՛,
Մա՛րդ, Աստծո:
Վյու՛ն, փյու՛ր, քե՛,
Քելե՛ Սրբե՛:
Ե՛վ, օ՛, ֆե՛,
Օ՛, ի՛նչ գով է:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 47

Որոշեցե՛ք, թե հետևյալ բառերի մեջ ո՞ր փառերն են երկու կամ երեք հնչյուն արտահայտում և որո՞նք են այդ հնչյունները.

կարևոր, որոշել, և, բարև, ողորկ, ես, թեև, թև, ոսկի, նաև, Եվրոպա, երևալ, ոգևորություն, ամենաերկար, ամենատրակյալ, Երևան, ոչինչ:

Օրինակ՝ _____ կարևոր – **և** = **է**, **վ**:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 48

Որոշեցե՛ք, թե հետևյալ բառերի մեջ ո՞ր հնչյուններն են փառերի փառերով զրկվել.

որսել, կեսօր, վերև, բոց, փետողություն, էլեկտրականություն, սովորել, Վոլգա, այրել, էներգիա, երես, արոր, հեղուկ, ևս, թևավոր, օրորել, գերակ, եզր:

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

49

Արտագրեցե՛ք հետևյալ հատվածի բոլոր բառերը և յուրաքանչյուրի դիմաց գրեցե՛ք, թե քանի՞ հնչյուն ու քանի՞ տառ կա՝ հաշվելով նաև զադրնավանկի ը ձայնավորը (օժանդակ բայը հաշվել խոնարհվող բայի հետ):

Միտում է կրակն իր դալուկ բոցով,
Թաց առասպաղից արցունք է ծորում,
Ու կապո՛ւյր, կապո՛ւյր, կապո՛ւյր թախիժով
Երգն է ոլորվում մեր գեղնափորում:

Խշշում է ասես մի ճերմակ բարդի,
Ու ոլորվում է մի նեղ արահետ,
Երգը ինձ բռնել ու դաշտից մարտի
Տանու՛մ է, փանու՛մ, փանու՛մ դեպի հետ:

(Վ.Դավթյան)

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

50

Պատմեցե՛ք, թե ինչի՞ մասին է խոսվում այս բնագրի առաջին և ինչի՞ մասին՝ երկրորդ պարբերություններում, ապա ավելացրեք, թե դուք ի՞նչ գիտեք Մեսրոպ Մաշտոցի և նրա հորինած այբուբենի մասին:

Հայոց գրերը խլվում էին Մամփրեի ներսում, թռվում էին հայացքի դիմաց: Տունը ձգում էր նրան, ձգում էին նաև այբբենարանը, կարմիր փառերով լցված փեպրերը:

Վարժապետ Կարությունն ասում էր՝ սուրբ Մաշտոցից առաջ հայոց գրեր են եղել և հայոց գրականություն՝ փորված քարե սալիկներին: Հայոց վայրագ թշնամին ջարդուփշուր է արել հայոց մարյանները, և գրերը թևավորվել են ու թռել երկնամերձ սարերը:

(Ըստ Մ.Գալշոյանի)

Մոխրեղենի բառերի նշանակություններ.

- սուրբ – 1. սաքավաճային, սրբերի շարքը դասված.
2. առաքինի, անբասիր, մարուր
- սալիկ – փոքրիկ սալ, տաշած կամ բնական քար
- վայրագ – վայրենի, դաժան, անգույթ, կատաղի
- երկնամերձ – երկնքին մերձ՝ մոտ, երկնահաս

16. ԲԱՌԵՐԻ ԱՅԲԲԵՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բառարաններում բառերը հեշտությամբ գտնելու համար դասավորում են այբբենական կարգով: Նույն նպատակով զանազան կարգի ցուցակներում այբբենական կարգով են դասավորում նաև մարդկանց անուն-ազգանունները, աշխարհագրական անունները և այլն:

Բառերի այբբենական դասավորությունը կատարվում է հետևյալ եղանակով: Տրված բառերը խմբավորում են նախ առաջին տառերի հերթականությամբ, ապա՝ միևնույն տառով սկսվող բառերը դասավորում են երկրորդ տառերի հաջորդականությամբ, այնուհետև՝ երրորդ, չորրորդ տառերի և այդպես մինչև վերջ:

Օրինակ՝

Տրված են հետևյալ բառերը. **ազահ, բերել, երակ, ագռավ, ազար, ազգ, գարուն, ազգական, դերասան, ազգաբան, երևալ, ազգաբնակչություն, ազդարարել, ազդեցիկ, ազդել, ազդեցություն, ազդու:**

Խմբավորելով այդ բառերն ըստ առաջին տառի՝ կստանանք հետևյալը.
Ա – ազահ, ագռավ, ազար, ազգ, ազգական, ազգաբան, ազգաբնակչություն, ազդարարել, ազդեցիկ, ազդել, ազդեցություն, ազդու: **Բ** – բերել:

Գ – գարուն: **Դ** – դերասան: **Ե** – երակ, երևալ:

Այժմ վերցնենք **ա**-ով սկսվող բառերը և դասավորենք երկրորդ տառով.
ազահ, ագռավ, ազար, ազգ, ազգական, ազգաբան, ազգաբնակչություն, ազդարարել, ազդեցիկ, ազդել, ազդեցություն, ազդու:

Երրորդ տառով դասավորելով՝ կստանանք. **ազահ, ագռավ, ազար, ազգ, ազգական, ազգաբան, ազգաբնակչություն, ազդարարել, ազդեցիկ, ազդել, ազդեցություն, ազդու:**

Այս դասավորությունից հետո **ագահ** և **ագռավ** բառերն արդեն իրենց փեղումն են, որովհետև նրանց երրորդ փառերը փարբեր են, իսկ **ագգ**-ով և **ագղ**-ով սկսվող բառերը դեռ կարիք ունեն հաջորդ փառերով դասավորվելու:

Չորրորդ փառով դրանք կդասավորվեն այսպես. **ագգական**, **ագգաբան**, **ագգաբնակչություն**, **ագղարարել**, **ագղեցիկ**, **ագղեցություն**, **ագղել**, **ագղու**:

Նինգերորդ փառով՝ **ագգաբան**, **ագգաբնակչություն**, **ագգական**, **ագղարարել**, **ագղել**, **ագղեցիկ** և այլն:

Դասավորելով այդպիսի հաջորդականությամբ մինչև վերջին փառը՝ կստանանք **ա**-ով սկսվող բառերի հետևյալ կարգը.

ագահ, **ագռավ**, **ագար**, **ագգ**, **ագգաբան**, **ագգաբնակչություն**, **ագգական**, **ագղարարել**, **ագղել**, **ագղեցիկ**, **ագղեցություն**, **ագղու**:

Վ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 51** Դասավորեցե՛ք հետևյալ բառերը այբբենական կարգով.

ագնիվ, արև, բաբախել, երես, փուն, բաղ, բազուկ, արդար, գարի, դաս, բազկաթոռ, գրել, բազկերակ, նկար, մուրճ, բառարան, բաժանել, բախել, բակ, թանձր, բայց, բամբակ, բահ, բաղեղ, բառ, բաճկոն, բանակ, բանջար, բացել, բոլոր, բերդ, բողբոջ, բերել, բխել, բողկ, բնություն, յոթ:

Վ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 52** Այբբենական կարգով գրեցե՛ք դասարանի աշակերտների ազգանունների ցուցակը:

Բ. ՈՒՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՈՒՂԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

Նայերենում միևնույն հնչյունը կարող է գրվել երկու տարբեր տառերով կամ միևնույն տառը կարող է արտահայտել մի քանի հնչյուններ: Դա առաջ է բերում գրելու և գրվածը ճիշտ կարդալու որոշ դժվարություններ: Դրա համար էլ սահմանվում են ճիշտ գրելու որոշ կանոններ, որոնք ցույց են տալիս, թե ո՞ր դեպքում ի՞նչ տառ է պետք գրել, և ճիշտ կարդալու կանոններ, որոնք ցույց են տալիս, թե ո՞ր դեպքում ո՞ր տառը ինչպե՞ս պետք է կարդալ:

Ճիշտ գրելու կանոնները սովորեցնում է **ուղղագրությունը**:

Ուղղագրությունը ճիշտ գրելու կանոնների ամբողջությունն է:

Ճիշտ արտասանելու և գրվածը ճիշտ կարդալու կանոնները սովորեցնում է **ուղղախոսությունը**:

Ուղղախոսությունը բառերը ճիշտ արտասանելու և գրավոր խոսքը ճիշտ կարդալու կանոնների ամբողջությունն է:

1. ՁԱՅՆԱՎՈՐՆԵՐԻ ՈՒՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՈՒՂԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

Նայերենի **ա, ի, ու** ձայնավոր հնչյունների գրությունը համապատասխանում է արտասանությանը և որևէ դժվարություն չի ներկայացնում:

Օրինակ՝

**ազատություն, ուրախ, տղա, սիրտ, արի, մի-
ասին, իմանալ, առու:**

Այդպես է նաև մի քանի օտար բառերում:

Օրինակ՝

պոեթ, ակրոդպրոց, պոեզիա և այլն:

Բառասկզբի **ե**-ն բարդ և ածանցավոր բառերի մեջ բաղաձայնից առաջ կարդացվում է որպես պարզ **է** ձայնավոր:

Օրինակ՝

երանգ (կարդացվում է *յերանգ*), բայց՝ *բազմե-րանգ* (կարդացվում է *բազմէրանգ*), այդպես և՝ *եւթ*, բայց՝ *վերեւթ*, *երևակայել*, բայց՝ *աներևա-կայելի* և այլն:

Վ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 1**

Գրեցե՛ք է-ով և ե-ով սկսվող հինգական բառ:

Վ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 2**

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով է կամ ե.

...րգ, ...ակ, ամենա...ական, բար...կամ, ...ներգիա, բ...րք, ...լեկտրա-կանություն, ա...րոքագա, ...րես, ...լեկտրա...ներգիա, բեր...ի, կարդում ...ի, ...ջահամար, գեպ...գր, վեր...լք, պո...զիա, Գաբրի...լ, Տարի...լ, ամենա...ռան-դուն:

Վ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 3**

Բացատրեցե՛ք, թե գրության և արտասանու-թյան ի՞նչ տարբերություններ եք նկատում հետևյալ բառաշարերում.

- երթ* – վրաերթ – ուղերթ
- եզր* – կիսաեզրափակիչ – գեպեզր
- երջանիկ* – ամենաերջանիկ – ապերջանիկ
- եփել* – կիսաեփ – անեփ
- եռալ* – ինքնատեռ – եռուզեռ

Վ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 4**

Տրված արմատներով կազմեցե՛ք նոր բառեր՝ սկզբից ավելացնելով արմատներ և ածանցներ.

Էական, Էկրան, երգ, Էներգիա, երանգ, երախտիք, եզր, երջանիկ, եղբայր, երես:

1

Օ փառք գրվում է բառասկզբում, եթե լսվում է *o* հնչյունը:

Օրինակ՝

օր, օգույր, օգոստոս, օրենք:

2

Բառամիջում *o* գրվում է այն դեպքում միայն, եթե նա մի առանձին արմարի սկզբնապատն է:

Օրինակ՝

այսօր, անօգույր, ապօրինի:

3

Բոլոր մյուս դեպքերում, երբ լսվում է *o* ձայնավորը, գրվում է *n* փառք:

Օրինակ՝

գործ, երեկո, սովորել:

4

Ո փառք բառասկզբում գրվում է, երբ արարասանվում է *վո*:

Օրինակ՝

որոշում, ուրք, ողջույն, ոսկի, որակ:

5

Ռուսերենից և օտար այլ լեզուներից վերցված բառերի սկզբում լսվող *վո* հնչյունակապակցությունը գրվում է *վո* փառերով:

Օրինակ՝

Վոլգա, վոլֆրամ, վոյտ, Վորոնեժ, Վոլոդյա:

Այս կանոնին չեն ենթարկվում հնում փոխառված անունները, ինչպես՝ *Ռումիզդ, Ռումիզդուխտ, Ռդիսես* և այլն:

6

Բառամիջում լսվում է *վո* և գրվում է *n* փառք, եթե նա ձայնավորից հետո է:

Օրինակ՝

ամենատրակյալ, ենթատրովայնային, արջա-
որս, կիսատղորկ:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 5

Գրեցե՛ք n-ով և o-ով սկսվող հինգական բառ:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 6

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով o
կամ n տառը.

բ...լ...ր, ...րոշակի, ...րմնադիր, ...ազիս, ...դկույզ, ամեն...րյա, ամենա...րո-
շակի, երր...րդ, ան...րինական, ...դջ, ...զնի, հանր...գույր, ...րապահիկ, ոսկեզ...ծ,
վեհ...րեն, ամենա...ղորկ, օրեց...ր, օրըստ...րե, մեղմ...րեն, մեղմ...րոր,
...վկիանոս, ...գրական, ...րինակելի:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 7

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ փակա-
գծերում գրելով, թե ինչպե՞ս է արտասանվում n
տառը.

բարորակ, ոսկի, որդեսեր, վարորակ, չափածո, չոր, որբանոց, արջատրս,
նրբաոճ, բարձրորակ, արագույն, ամենատրակյալ, ոսկեօղ, քնորդի,
անողնաշար, բազմատար, առողջություն, հայորդի, պարզորոշ, բազմությանի,
արագորեն:

Օրինակ՝

բարորակ $|n=0|$, ոսկի $|n=\psi n|$:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 8

Արտագրեցե՛ք՝ ավելացնելով o կամ n տառը,
բացատրեցե՛ք բառերի նշանակությունները:

Փակելով սուգանավի ան...դ խցիկներում՝ ծովայիններին շնչահեղձ էին
արել:

Քիմիայի կաբինետի մի անկյունում մաքրությունից շողշողում էին
ան...թներն ու սրվակները:

Ան...դ ան...թում կայծկվաքցող մարիսը մարեց:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 9

Արտագրեցե՛ք՝ ավելացնելով բաց թողնված
տառերը:

Ամառվա տ...թ երեկ... էր: Շ...գ ...րվա ...դը հագեցած էր այնպիսի
անուշահ...ությունամբ, ...ր մարդու արբեցնում էր և դարձնում երազկ...տ:

Արև...սր այդ լանջին մեղմ...բոք գեփյուռի փակ մեղմ...բեն ծփում էին երփներանգ ծաղիկները:

24 **ଅନୁସନ୍ଧାନ** 10

Բացառրեցի՝ թ արարասանական ընդհանրու-
թյունն ունեցող այս բառերի ուղղագրական
փափրկությունները.

անօրեն, մեղմորեն, փնօրեն, ջերմորեն, համեսպորեն, ապօրինի, անօրինական:

Բառասկզբում լսվող **բ** հնչյունը գրվում է միայն **բ**, **բա**, **բա** բաղաձայններից առաջ և **բար** բառում:

Օրինակ՝ ըղձալի, ըմպել, ընկեր, ընդունել, ըմբիշ, ընտիր
և այլն:

Այս բառերի սկզբի ***p***-ն գրվում է նաև բարդ և ածանցավոր բառերի մեջ:

Օրինակ՝ անընդունելի, ամենաընդեր, դասընկեր, ինքնադիմադրական և այլն:

2 Գաղարնավանկի n -ն փոդադարձի ժամանակ գրվում է:

Օրինակ՝ _____ ամենը-կատարելի, կըրկ-նել, հըրճ-վանը, Մը-կըրտիչ:

3 Գաղարնաականի **ը** ձայնավորը կարող է գրվել նաև չափածո սյրեղծագործությունների մեջ՝ բանասյրեղծական չափը (վանկերի քանակը) պահպանելու համար:

Օրվանակ: Միջակաց: Ծերունիին լուս չարչարանքով
Մի քանի կոճղեր դրեց կրթակին:
(Տովհ.Թումանյան)

Բառասկզբում լսվում է **ը** ձայնավորը, բայց չի գրվում **սկ, սպ, սթ, սփ, սք, սք, զք, զզ, շպ, շք** բաղաձայններից առաջ:

Optimally

սկսել, սպասել, սրբանալ, սթափվել, սիրտիվել,
զբոսնել, զգալ, շպարել, շտապ, սքողել:

Եթե **ադ, գդ, շն, սպ, սկ** և նման կապակցություններն ստացվել են նրանց միջև եղած ձայնավորի ընկնելով, ապա **ը** ձայնավորն արտասանվում է **ս, գ, շ** հնչյուններից հետո:

Optimally

սուր-սրել, զուր-զրել, շուն-շներ և այլն:

Բոլոր մյուս դեպքերում, երբ բառասկզբում գրվում է երկու կամ ավելի բաղաձայն, առաջին բաղաձայնից հետո լավում է **ը** ձայնավորը, բայց չի գրվում:

Optically

նապեղ, գարնեղ, ծրար, կռիվ:

24 ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 11

Գրեցե՛ք ը պատռով սկսվող ութ բառ:

24 ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 12

Տրված բառերի արմատներին սկզբից ու վերջից արմատներ ու ածականներ ավելացնելով՝ կազմեցե՛ք նոր բառեր.

ընկեր, ընթերցել, ըմբոստ, ընթացք, ընտիր, ըղձալ:

Optimally

ընկեր – ընկերական, ընկերություն, դասընկեր,
գործընկեր:

ՀԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 13

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով
բաց թողնված տառերը.

...նփրություն, ...ղնաշար, ...ղծական, ...ղանակ, ...ղձ, առ...ղջություն,
հյուր...նկալ, օր...սփօրեն, ...նչագուրկ, ան...նդունակ, ...նրանիք, մեկ...նդմեջ,
...մբռնել, ...նթացք, ...նթադրել:

24 ԵՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 14

Տեպեյալ բառերը վանկերի բաժանեցե՛ք՝
գրելով զադրմամբանկի ը-ն.

կսկիծ, գրագետ, կրնկակոխ, հիմնադրել, հյուսն, փնտրեսություն, ան-
կրկնելի, շրջագայել, պղնձագույն, աստղ, թիկն, դառն, դաշն:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 15 Արարագրեցե՛ք հեռեկայ հալածները՝ գրե-
լով զաղարևավանկի ը-ն:

Է՛յ, ջան-հայրենիք, ինչքա՛ն սիրուն ես,
Սարերդ կորած երկնի մովի մեջ,
Ջրերդ անու՛շ, հովերդ անու՛շ,
Մենակ բալերդ արուն-ծովի մեջ:

(Ավ.Իսահակյան)

Գիժ, լեռնային մի վրակ
Խոխոջում է նրա վրակ,
Խաղում կանաչ մարգերին:
Էն առվակում կես օրին,
Երբ որ շոգից նեղանում,
Գնում էինք լողանում:
Տկո՛ր, աշխույժ խմբակով,
Աղաղակով, աղմուկով
Խաղում էինք, վազվզում
Գույն-գույն մանրիկ ավազում:

(Նովհ.Թումանյան)

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 16 Ավելացրե՛ք բաց թողնված փառերը և,
գործածելով տրված բառերն ու բառակա-
պակցությունները, կազմեցե՛ք կապակցված
խոսք.

սր...նթաց գետակ, գետ...գր, մեղմ...րոր գեփյուռ, խ...րհրդավոր անդ...րր,
բաց...թյա պարշգամբ, ...նկուզենու փայտից պարբապրված ...ր...րոց, ան-
հ...գ փարիներ, օրեց...ր, հոր...ղբայր, ...նոք, գվարթ ...րգ, հն...րյա ...րգեր
...րգել:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 17 Գրեցե՛ք սկ, սպ, սր և ևս մեկ կապակցություն-
ներով սկսվող 10 բառ, որոնց սկզբում արտա-
սանվում է չգրվող ը:

2. ԵՐԿՅՆՉՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՈՒՂՂԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հայերենի երկհնչյունների արտասանությունը և գրությունը սովորաբար համապատասխանում են միմյանց:

Օրինակ՝

այրել, սենյակ, խոյ, յոթերորդ, թեյ, սուրյեկտ, բույր, բյուր:

Այդ ընդհանուր կանոնից դուրս են մնում միայն հետևյալ դեպքերը.

1

Յա երկհնչյունը գրվում է *իա* տառերով.

ա) հետևյալ հայերեն բառերում. *բամիս, դասարիարակ, հեքիաթ, խավիար, կրիա, փասիան, օվկիանոս.*

բ) մի շարք անձնանունների մեջ. *Անանիա, Ազարիա, Բունիաթ, Եդիա, Եդիազար, Երեմիա, Զաքարիա, Մարիամ, Սուքիա.*

գ) աշխարհամասերի, երկրների, քաղաքների և այլ աշխարհագրական անունների մեջ.

Օրինակ՝

Ասիա, Ավստրալիա, Գերմանիա, Իրալիա, Անգլիա, Ֆրանսիա, Սոֆիա, Ուրմիա, Կիլիկիա, Սիսիան.

դ) ուսերենից և եվրոպական լեզուներից փոխառված բառերում.

Օրինակ՝

քիմիա, սոցիալիզմ, մաթերիա, պրոլետարիատ, էներգիա:

Յա երկհնչյունը գրվում է *եա* տառերով հետևյալ բառերում. *հրեա, իդեալ, քվեարկել, Անդրեաս:*

Բոլոր մյուս դեպքերում *յա* երկհնչյունը գրվում է *յա* տառերով:

Օրինակ՝

մեդալյոն, մադյան, Արարայա, Օֆելյա, կյանք:

2

Յե երկհնչյունը գրվում է *իե* տառերով մի քանի հայրուկ անունների և փոխառյալ բառերի մեջ:

Յ երկհնչյունը գրվում է **եռ** փառերով **իդեոլոգ** (գաղափարախոս) և դրանից կազմված բառերում:

Գրվում է **իռ** փառերով՝ **ռադիո, միլիոն, չեմպիոն, օրիորդ** և այլ բառերում:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 18

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով երկհնչյունները: Փակագծի մեջ գրեցե՛ք ավելացրած երկհնչյունը.

բաղաձ...ն, սակ...ն, եղբ...ր, աղբ...ր, հնչ...ն, դասարարակութ...ն, դաս...րակ, օվկ...նոսային, Նամբարձում...ն, Կիլիկ..., սոց...լական, դեղնագ...ն, համբ...ր, Պար...ր, կր..., երկաթ..., երկ...ղ, Սերգ..., ...թնամյա, հնգամ...կ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 19

Գրեցե՛ք այ, ույ, յա, յու երկհնչյուններով հիմնական նոր բառ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 20

Գրեցե՛ք փասը բառ, որոնց մեջ յա երկհնչյունը գրվում է իս փառերով:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 21

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ փակագծում գրելով, թե ինչպե՛ս է կարդացվում ի փառը.

Արփիար, ակադեմիկոս, Ուկրաինա, Ավստրալիա, ձիավոր, Սլովակիա, լաբորատորիա, թիավարել, Փրանսիացի, միավորում, արիանալ, գյուղացիական, սպիանալ, ծիածան, ռադիոհաղորդում, միանալ, դասարարակել, թիակ, Իսրայիլա:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 22

Գրեցե՛ք բաց թողնված փառը և փակագծում նշեցե՛ք, թե ինչպե՛ս է հնչում.

օվկ...անոս, Լ...ա, քիմ...ա, էքսկուրս...ա, թ...ավարել, Իսպան...ա, ձ...արշավ, մ...ննույն, դասար...արակություն, մ...ություն, լ...առար, հ...ացում,

Եղ...ազարյան, պոեզ...ա, քաղաքաց...ական, սփառ...ոն, մ...այնակ, գյու-
ղաց...ություն, որդ...աբար, հեք...աթագիր:

Օրինակ՝ _____ օվկիանոս (յ), Լիա (ի):

3. Յ ԶԱՅՆԱԿԱՊԻ ՈՒՂՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

1 Յ ձայնակապը գրվում է *ա* և *ռ* տառերից հետո:

Օրինակ՝ _____ *տղա – տղայի, խաղալ – խաղայի, պահածո –*
պահածոյի, կաթառ – կաթառայի, երեխա – երե-
խայական, Մարո – Մարոյի:

2 *Ա* և *ռ* ձայնավորների և հաջորդող որևէ ձայնավորի միջև *յ* ձայնակապ չի արտասանվում և չի գրվում.

ա) *ամենա, ենթա, հակա, կիսա* նախամասնիկներով կազմված բառե-
րում.

Օրինակ՝ _____ *ամենաընտիր, ամենաուշադիր, ամենաիմաս-*
տուն, կիսաուղիղ, ենթաորովայնային, հակաիմ-
պերիալիստական, ամենաազնիվ, ամենաէժան.

բ) մի բանի օտար բառերում.

Օրինակ՝ _____ *կակաո, կոալիգիա, ռաունդ:*

3 Յ ձայնակապ չի գրվում, բայց արտասանվում է *ե* (է), *ի*, *ու* ձայնավորներից հետո:

Օրինակ՝ _____ *միասնություն, ձիեր, գրեի, ծիածան, մարգա-*
րեություն, էական, էի, էություն, դասադուի,
Արիիար, բազեակիր:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 23

Տրված բառերից կազմեցե՛ք նոր բառեր՝ գրելով կամ չգրելով ձայնակապը՝ ըստ համապատասխան կանոնների.

կաթսա(արուն), անգգա(անալ), բազե(ակիր), լի(ություն), մի(ություն), մասսա(արար), շղթա(ել), ազգա(ին), խաբեբա(ություն), ընծա(ել), հսկա(ական), մեքենա(որեն), երեկո(անալ), ենթակա(ական), հեռակա(ել), արի(ություն), գո(անալ), գո(ություն):

Օրինակ՝ _____ կաթսայարուն:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 24

Արտագրեցե՛ք ներքոհիշյալ բառերը՝ փակագծերում նշելով, թե ինչպե՛ս են արտասանվում իրար հաջորդող ձայնավորները.

հիանալ, ձիարշավ, փեղեք, արիություն, թիակ, բազմակողմանիորեն, րոպեական, քվեարկել, կորեացի, կորեերեն, գնչուական, էություն, էինք, մարգարեական:

Օրինակ՝ _____ հիանալ (իյա), գնչուական (ուա):

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 25

Ներկյալ բառերից ամենա նախածանցով կազմեցե՛ք նոր բառեր և գրեցե՛ք համապատասխան կանոնների համաձայն.

արագ, եռանդ, ընդհանուր, անմեղ, ընդունելի, որոշակի, էական, ոգևորիչ, երջանիկ, ուժեղ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 26

«Դպրոցական ուղղագրական բառարանի» օգնությամբ, տրված բառերի սկզբից ավելացնելով արմատներ և ամանցներ, կազմեցե՛ք նոր բառեր: Բացարկեցե՛ք դրանց ուղղագրությունն ու արտասանությունը.

եղծել, եղկելի, եռանդ, երկար, եղբայր, երթ, երևույթ, եզր, երախտիք, երանգ, երգ, երկյուղ:

Մեկնությունք բառերի նշանակությունք.

եղծել	– փչացնել, աղավաղել, քանդել
եղկելի	– 1. գարշելի, զգվելի, նողկալի. 2.ողբալի, թշվառ, ողորմելի
երանգ	– գույն, գույնի նուրբ փարփերակ
երախարիք	– բարի գործ, բարերարություն

4. ԲԱՂԱՁԱՅՆՆԵՐԻ ՈՒՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՈՒՂԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Նայերենում ընդհանրապես բաղաձայնների արտասանությունը համապարասխանում է գրությանը, այսինքն՝ բաղաձայններն ինչպես որ արտասանվում, այնպես էլ գրվում են: Բայց կան դեպքեր, երբ համապարասխանությունը խախտվում է:

Օրինակ՝

Արտասանում ենք **վարդ**, բայց գրում ենք **վարդ**
(**թ** հնչյունը գրում ենք **դ** փառով):

Մ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ **27** Արտագրեցե՛ք ընդգծված բառերը և յուրաքանչյուրի դիմաց գրեցե՛ք, թե ինչպե՛ս են արտասանվում բ,գ,դ,ձ,ջ փառերը:

Ի՞նչ կլինի, առա՛, **գրիչ**,

Ինձ էլ սիրես **զոնե** մի քիչ:

Ինչո՞ւ իմ մեծ **քրոջ** ձեռքին

Գրում ես միշտ վարժ ու **կարգին**.

Իսկ իմ ձեռքին խազմզում ես

Մե **ազոտալի** ճանկերի պես:

Ես քեզ վար **բան** ի՞նչ եմ արել:

Ե՛կ, խնդրում եմ՝ ինձ համար էլ

Գրի էնպես **արագ-արագ**,

Էնպես ուղիղ, սիրուն, **բարակ**:

Գրիչը լուռ լսում, լսում,

Ճոճոում է ու խազմզում,

Բայց այս **անգամ** **արդեն**, կարծես,

Փոքրիկ ծրի ճանկերի պես:

(Նով հ.Թ-ու մանյան)

Բաղաձայնների հնչյունափոխությունը հետևանք է բառի մեջ տվյալ բաղաձայնի՝ նախորդ հնչյունի ազդեցությամբ կատարված արտասանական փոփոխությունների: Արտասանական այդ փոփոխությունները տվյալ հնչյունը փոխում են նման կամ մոտ մի այլ բաղաձայնի, երբ այն հաջորդում է *ռ*-ին, *ղ*-ին, որևէ ձայնավորի և *ա*, *ն* ռնգային հնչյուններին:

Արտասանությամբ մոտ բաղաձայնները, որոնց միջև պեղի են ունեցել այդ հնչյունափոխությունները, կազմում են հետևյալ զուգահեռ շարքերը.

բ - պ - փ

q - 4 - p

ᠦ - ᠦᠨ - ᠦᠨ

ढ - ढ - ग

2 - 6 - 2

 $\eta = \mu$

4 - \$

72

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

28

Ա. Որոշեցե՛ք վերը փրված ուղղահայաց շարքերի բաղաձայնների փեսակը, բացա-
րեցե՛ք դրանց արտասանական առանձնա-
հատկությունները:

Բ. Տաջորդաբար արտասանելով հորիզոնական յուրաքանչյուր շարքի բաղաձայնները՝ գրել՝ք դրանց արտասանական նմանությունները:

Բաղաձայնների ուղղագրությունն իմանալու համար պետք է սովորել հետևյալ կանոնները:

F-01

Ներկյալ արմատներում և նրանցից կազմված բառերում **n**-ից հետո լավոր **ի** հնչյունը գրվում է **բ** տառով.

դարբին	(դարբնոց, դարբնել)
երբ	(երբեմն, երբեք)
լիբ	(լրբանալ, լրբություն)
խորունկ	(բույսի անուն է)
հարբել	(հարբեցողություն, հարբեցություն)
նուրբ	(նրբորեն)
որբ	(որբանալ, որբանոց)
սուրբ	(սրբազան, սրբություն)
սրբել	(սրբիչ, սրբագրել)
նորբաթ	(նորբաթախոս)

2

Ր-ից հետո լսվող **փ** հնչյունը գրվում է **փ** պատով հեպնյալ արմապներում և նրանցից կազմված բառերում.

արփի (արև)
երփն (գույն)
փրփուր
թարփ (ծուկ որսալու ցանց)
Արփիար

3

Բոլոր մյուս բառերում **ր**-ից հետո լսվող **բ** հնչյունը գրվում է **բ** պատով, ինչպես՝ **բորբ**, **բորբոքել**, **գերբ**, **բորբոս**, **արբանյակ**, **սերբ**, **կարբիդ** և այլն:

4

Նեպնյալ արմապներում և նրանցից կազմված բառերում **ձայնավորից** կամ **ւ** բաղաձայնից հետո լսվում է **փ** հնչյունը, բայց գրվում է **բ** պատը.

արխազ
իբր, իբրև
խաբել (խաբուսիկ, խաբեբա և այլն)
հակորենի, հակորունկ (բույսի անուն է)
շաբաթ (շաբաթական, երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի)
համբերել
համբույր

Չայնավորից հետո լավում է **փ** հնչյունը, բայց գրվում է **ք** տառը նաև հետևյալ հատուկ անունների մեջ.

Գարրիել

Նակոբ

Քերոբ

Սերոբ

5

Բոլոր մյուս բառերում **ձայնավորից** կամ **մ**-ից հետո լավող **փ** հնչյունը գրվում է **փ** տառով, իսկ **ք** հնչյունը՝ **ք** տառով:

Օրինակ՝

ափ, փափագ, շամփուր, փամփուշտ, դափնի, ճամփորդ, փողփողել, աբեթ, գուք, լոբի, հոբելյան, Աբել, Զաբել, թամբ, ծծումբ և այլն:

6

Ներկյալ բառերում լավող **խա** հնչյունները գրվում են **դք** տառերով.

ադք (ադբել, ադբակույտ, ադբանոց և այլն)

ադքյուր

եդքայր (հորեդբայր, եղբորորդի և այլն)

ոդք (ոդբալ, ոդբանվագ, ոդբասաց, ոդբերգություն և այլն)

24

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

29

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով փ կամ բ՝ նախորդ կանոնների համաձայն.

եր...ներանգ, փր...րել, դար...նոց, փա...կանալ, ամ...ուփել, սր...ից, համ...ե-
րություն, դա...նեվարդ, Ար...իարյան, ճամ...աբաժան, Ար...իկ, որ...անոց,
ուր...աթ, եր...եք, նր...երանգ, սր...ագրել, հար...ած, Նամ...արձումյան, եր...նի-
ցե, շա...աթօրյակ, ճող...ել, հղ...անալ:

24

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

30

**Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ փակա-
գծերում գրելով, թե ը-ից հետո ի՞նչ հնչյուն է
արտասանվում և ի՞նչ տառ է գրվում.**

սրբազան, բորբոքել, դերբայ, փարբեր, պարբերաբար, նրբանալ, ներբողել, երփնագույն, հարբել, արբանյակ, որբանալ, երբեմնի, նրբագեղմ, բարբառ, արբեցում:

Օրինակ՝

սրբազան (փ հնչյուն, բ փառ):

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 31 Ներկայի հանգախաղը սովորեցե՛ք անգիր: Աշխատեցե՛ք հիշել այդպեղ գործածված այն բոլոր բառերը, որոնցում փ կամ պ հնչյունը գրվում է բ փառով:

Եղբայր Նակո՛ք, դարբին Քերո՛ք,
Սուրբ Գաբրիե՛լ, Աղբյուր Սերո՛ք,
Ասկյարը՝ լիրբ, խաբվածը՝ որբ,
Ուրբաթ-շաբաթ աբխազի ողբ...

Երբ արտերում աղբ ու խրբուկ,
Նակորենի, նուրբ հակորուկ,
Քաջ Ֆիդայու երդման համբույր,
Արցախ երկրի հարբեցնող բույր, –
Նամբերանքի իբրև ավարտ՝
Սրբենք արցունք, օ՛ն, դեպի մարտ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 32 Տրված բառերին արմատներ ու ածանցներ ավելացնելով՝ կազմեցե՛ք նոր բառեր: Որոշեցե՛ք դրանցում հնչյունափոխված և անհնչյունափոխ ձայնավորներն ու երկհնչյունները.

աղբ, ողբ, որբ, համբույր, եղբայր, սուրբ, նուրբ, երբ:

Օրինակ՝

սուրբ – սրբագործել, սրբազան, սրբահայր, սրբանալ, սրբուհի, սրբամայր, սրբապարկեր, սրբություն, սրբորեն (ու-ն հնչյունափոխվել է բ-ի), անսուրբ, ամենասուրբ (ու-ն չի հնչյունափոխվել).

երբ – երբեմն, երբեմնի, երբեւէ, երբեիցե, երբեք (ե-ն չի հնչյունափոխվել):

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 33

Ըստ նկարի կազմեցե՛ք պլան և, շարունակելով սկսված խոսքը, ավարտեցե՛ք:

Երփներանգ ծաղիկների փունջը ձեռքին՝ Նաիրը մոպեցավ քոչը՝ Արփենիկին:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 34

Արտագրեցե՛ք՝ ավելացնելով բաց թողնված տառերը: Այս օրինակով բնութագրեցե՛ք ձեր ծանոթներից մեկին:

Նաիր...ի հորեղ...այրը՝ Գա...րիելը, դար...ին է: Նաղթանդամ է, պարթև, բայց ունի նուր... դիմագծեր, սր...ի պես պայծառ ու ջինջ հայացք: Ազնիվ ու շիտակ, ունի մի փա...ագ՝ ապրել առանց խա...եության, եր...եք ու եր...նէ չող...ալ, չնվնվալ դժվարություններից:

Մոլորեցե՛ք բառերի նշանակությունը.

պարթև	– թիկնեղ, լայնաթիկունք
փափագ	– ցանկություն, իղձ
ասկյար	– 1. թուրք զինվոր. 2. փխր. փայրագ, փայրենի գազան
օն	– ձայնարկություն. հրամայական, խրախուսական, բաջակերական բացականչություն՝ ապա՛, հապա՛, դե՛ նշանակությամբ:

1

Բ-ից հետո հետևյալ արմատներում և նրանցից կազմված բառերում լսվում է **ք** հնչյունը, բայց գրվում է **զ** տառը.

երզ (երզել, երզիչ, երզարան, երզեցողություն և այլն)

թարզման (թարզմանել, թարզմանություն և այլն)

կարզ (կարզադրել, կարզադրություն, կարգին, օրակարգ և այլն)

մարզարե

մարզարիտ

պարզե (պարզեապրել)

2

Նետևյալ բառերում ձայնավորից հետո լսվում է **ք** հնչյունը, բայց գրվում է **զ** տառը.

ալազ

զազս

զուգել (-վել)

էզ (իգական)

էզուց

թազալոր

ծազել (ծազում, արևածազ և այլն)

ծեզ (ծեզին)

կարազ

հազնել (հազուստ, հազցնել)

հոզ (հոզս, հոզապար)

հոզնել

հոզի

հոզնակի

ձազ

ձիզ (ձգել, հրաձիգ և այլն)

ճիզ (ճգնել, ճգնաժամ)

նրազ

նրազու

մարագ

մուգ (մգանալ)

նորոգ (նորոգել, նորոգում և այլն)

շոգ

շոգի

ոգի

պապարագ

սուգ (սգալ, սգավոր և այլն)

փեզր

ուրագ

օգնել (օգնական, օգնություն և այլն)

օգուր (օգրակար, օգրագործել և այլն)

Ն-ից հետո լսվող **թ** հնչյունը գրվում է **գ** փառով **անգամ** բառում:
Ք հնչյունը գրվում է **գ** փառով նաև **Գևորգ, Մարգար, Մարգիս, Գրիգոր, Օգսեն** հափուկ անուններում:

3

Բոլոր մյուս բառերում լսվող **թ** հնչյունը գրվում է **ք** փառով,
գ հնչյունը՝ **գ** փառով:

Օրինակ՝

արքա, հերքել, փուրք, քրքիշ, քուրք, դիրք, ե-
զերք, զորք, վերք, ագահ, ագարակ, թագ, ձա-
գար, մեզ, դագանակ, ոռոգել, սագ, վագր, փեզ,
գիզգազ և այլն:

4

Խկ հնչյունները **շաղգամ** բառում գրվում են **դգ** փառերով:

24

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

35

Արագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ լրացնելով
բաց թողնված փառերը և փակագծերում
գրելով, թե ինչ փառ է գրվում և ինչ հնչյուն է
արտասանվում:

եր...ից, անար..., դասակար..., պար...նապրություն, անար...անք, ար...ա-
սիք, եր...իծանք, կար...աղբություն, համեր..., Մար...արյան, մեներ..., մար-
...արաշար, մր...եղեն, բնարեր...ություն, դրամապուր..., բուր..., թար...

մանիչ, գոր...ագործ, բար...ավաճել, մար...ագերին, կառ..., վար...ուրարք, բեր...արվություն:

Օրինակ՝

երգիչ (զ տառ, ք հնչյուն), վարքուրարք (ք տառ, ք հնչյուն):

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 36

Խմբավորեցե՛ք ք հնչյունի դիմաց զ տառ ունեցող բառերն ըստ հանգ կազմող վերջնավանկի ձայնավորի (-ազ, -եզ, -իզ, -ել, -ոզ, -զի, -ուզ) և աշխատեցե՛ք հիշել:

Օրինակ՝

ճրագ

հոգի

մարագ

շոգի

կարագ

ոգի

և այլն

և այլն

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 37

Որոշեցե՛ք, թե ք հնչյունը ո՞ր բառում ի՞նչ տառով է գրվում ը-ից հետո.

կար...ադրել, սար...ավորել, եր...արան, խոր..., վար...ագիծ, հեր...ել, թար...մանություն, քուր..., փեզեր..., ներ...ուսար, մար...արարափայլ, խորհար..., կար...ապահ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 38

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ փակագծերում նշելով, թե ք հնչյունը ի՞նչ տառով է գրվել.

նվագարան, շոգենավ, օգնություն, հերք, ավագություն, հերաբրբություն, թագավորական, հանքափոր, ձիք, փարերք, վերանորոգել, հոգնակի, բրբջալ, հոգարարություն:

Օրինակ՝

շոգենավ (զ):

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 39

Ներկյալ հանգամանակն ու շուրաանկուկը սովորեցե՛ք ակզիր: Աշխատեցե՛ք հիշել այդպես գործածված այն բոլոր բառարմարները, որոնցում ք հնչյունը գրվում է գ տառով:

Զագսի գուգսով, հագին ճերմակ,
 Ոչ օգնական, փեսա ու թագ,
 Ծագած ծեղին ձեռքին ճրագ՝
 Նոգնած հարսը մտավ մարագ:
 Մարագ հո չէ՛, մի ագարակ,
 Էլ ճրագու՛, փթով կարագ,
 Տեղրի բաղած շաղգամի դեզ,
 Նորոգ իրեր՝ մուգ ու պես-պես,
 Կարգով թիեր, անգամ ուրագ,
 Նոգնակի հոգս՝ էգ ու որձ ձագ...
 Ավագ Զարիկ, էգուցվա ծես,
 Նոգին դարձավ կորեկի կես.
 Պարարագի շոգ ու շոգի,
 Սգավոր չարք ու չար ոգի.
 Ի՛նչ հարսանիք, երգ ու պարզև,
 Մարած ճրագն ընկավ ներքև:
 Մարգարիտը խեղդում է ձիգ,
 Դուրս ելնելու անօգուտ ճիգ...
 Մարգարեներ, ո՛վ սուրբ թարգման,
 Շփոթված հարս, շուրջը՝ դարման:

Տեղեկություն

Գևո՛րգ, Գրիգո՛ր, Մարգի՛ս, Օգու՛ն,
 Ավա՛գ, Մարգա՛ր ու Մարգարի՛տ,
 Վա՛յ ճգնավո՛ր թագավորի՛դ:

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

40

Տրված բառերին ավելացնելով բայական վերջավորություն՝ կազմեցե՛ք գործողություն ցույց տվող բառեր: Որոշեցե՛ք դրանցում հնչյունափոխված ձայնավորները.

երգ, հոգ, ձիգ, ճիգ, մարգարե, մուգ, նորոգ, շոգ, շոգի, սուգ:

Օրինակ՝

շոգի – շոգիանալ (ի-ն չի հնչյունափոխվել),
 ձիգ – ձգել (ի-ն հնչյունափոխվել է ռ-ի):

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

41

Արարագրեցե՛ք՝ ավելացնելով բաց թողնված տառերը: Շարադրանքի նմանությամբ բանավոր նկարագրեցե՛ք բնության ու կենդանական աշխարհի մի օրինակ:

նյարդ
որդ (որդնել)
որդի
ջարդ (ջարդել)
վաղորդյան (առավոտ-
յան)

վաղորդայն (վաղ առավոտ)
վարդ
վարդապետ
վրդովել (վրդովմունք)
օրհորդ

Թ հնչյունը գրվում է **դ** փառով նաև **-որդ, -ուրդ** ածանցներով կազմված բառերում (**առաջնորդ, երրորդ, նախորդ, ժողովուրդ, արձա-կուրդ, խառնուրդ** և այլն) և հետևյալ հարուկ անուններում.

Բարդուղիմեոս
Զարդար
Նվարդ
Միրվարդ
Վարդան

Վարդևան
Վարդգես
Վարդուհի
Վարդուշ

Բոլոր մյուս բառերում **ր**-ից հետո լավող **թ** հնչյունը գրվում է **թ** փառով, իսկ **դ** հնչյունը՝ **դ** փառով:

Օրինակ՝

արթուն, երթ, զարթնել, թերթ, խորթ, թիրեռ,
հերթ, պարթև, փարթամ, բարդի, դիրք, խար-
դախ, խլուրդ, հարդ (դարման), հորդ, անուրդ,
թակարդ, ապարդյուն, հարդարել, մակարդակ,
Նավասարդ, Տրդատ և այլն:

2

Չայնավորից հետո լավող **թ** հնչյունը գրվում է **դ** փառով հետևյալ արմատներում և նրանցից կազմված բառերում.

դադար (դադարել, անդադար և այլն)
դադրել = հոգնել
օդ

Բոլոր մյուս բառերում **ձայնավորից** հետո լավող **թ** հնչյունը գրվում է **թ** փառով, իսկ **դ** հնչյունը՝ **դ** փառով:

Օրինակ՝

կաթ, կաթսա, սդաթ, երկաթ, սաթ, անհեթեթ,
թեթև, վիթ, ադամանդ, դողոշ, բադ, ծղրիդ,
վառող, Սեդրակ, Ադամ, Թեոդոս:

3

Ներկայից բառերում **և**-ից հետո լավող **թ** հնչյունը գրվում է **դ** տառով.

անդամ

ընդամենը

խնդիր

ընդհանուր

կենդանի

ընդունել, ընդունակ

Բոլոր մյուս բառերում **և**-ից հետո լավող **թ** հնչյունը գրվում է **թ** տառով, իսկ **դ** հնչյունը՝ **դ** տառով:

Օրինակ՝

կանթ, կանթեղ, շանթ, ենթարկել, խենթ, ան-
թառամ, հակինթ, ադամանդ, ավանդ, հանգ,
թունդ, թիկն (թնդալ, թնդյուն) և այլն:

Սովորեցե՛ք բառերի նշանակությունը.

1. բարդ	–	1. դժվարին, խրթին. 2. շատ մասերից բաղկացած. 3. դիզված
2. բարդ	–	բարդոց, խորի չորացած դեզ (30-40 խորձ)
բրդոշ	–	մածնաջուր՝ մեջը հաց բրդած, մածնաբրդոշ
դադար	–	1. հանգիստ, հանգստություն. 2. խաղաղություն. 3. գործողության ընդմիջում
դադարել	–	1. հանգստանալ, հանգիստ առնել. 2. խաղաղանալ. 3. ավարտվել, վերջանալ
դադրել	–	հոգնել, բեզարել
դրդել	–	1. հրել, բոթել. 2. հրահրել, մղել մի բանի
երդ	–	երդիկ՝ փսն կրուրին թողած անցք
զերդ	–	ինչպես, նման (շաղկապ)
1. լերդ	–	լյարդ
2. լերդ	–	1. հեղուկի մակարդակը, լերդանալը. 2. լերդացած՝ մակարդված հեղուկ

1. հաղորդում – 1. հաղորդելը. 2. այն, ինչ հաղորդվում է (ռադիոյով, հեռուստատեսությամբ)
2. հաղորդում – հաղորդություն, ճաշակ՝ օրինած նշխար և գինի փայլը (նկեղեցում)
- վաղորդայն – վաղ առավոտ, այգաբաց
- վաղորդյան – 1. վաղ առավոտյան, վաղորդային հափուկ. 2. վաղորդային փեղի ունեցող

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 43 Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ լրացնելով բաց թողնված փառերը՝ փակագծերում գրելով, թե ինչպե՛ս են արտասանվում դրանք.

դղր...ալ, բր...ոտ, խար...ախություն, ար...յունավեպ, ար...են, ար...ա-
րամիտ, բար...ի, նյար...ային, որ...նել, վր...ովել, սար...ոստայն, խորանար...,
աճուր...ային, հեծանվոր..., բեր..., հաղոր...ել, զար...արել, հագուր..., բա-
ժանոր...:

Օրինակ՝ _____ դղրդալ (դ), բրդոտ (թ):

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 44 Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը և փակա-
գծերի մեջ գրեցե՛ք, թե բառի մեջ եղած դ փառը
ինչպե՛ս է հնչում.

կարդալ, ժողովուրդ, արձակուրդ, անդամագրել, կենդանություն, համընդ-
հանուր, օդապարիկ, հորդահոս, հարդարանք, վարդենի, ընդունելություն,
թնդյուն, հանդապահ, ավանդել, ավանդություն, դադարել, Վարդանյան,
անդունդ, աղամանդափայլ, վառողային:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 45 Խմբավորեցե՛ք թ հնչյունի դիմաց դ փառ
ունեցող բառերն ըստ հանգ կազմող վերջ-
նավանկի ձայնավորի (-արդ, -երդ, -որդ, -ուրդ,
-ել) և աշխարհեցե՛ք հիշել:

Օրինակ՝ _____ մարդ
նյարդ

երդ
լերդ

լյարդ
և այլն

բերդ
և այլն

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 46

Նայելյալ օրհնություն-հանգստիսդն ու շուր-
ասելուկը սովորեցե՛ք անգիր: Աշխատեցե՛ք
հիշել դրանցում գործածված այն բոլոր բառա-
մասերը, որոնցում թ հնչյունը գրվում է դ
պատռով:

Կենդանություն՝ն՝ ժողովրդի՛ն,
– Ուրդ-ով ավարտվող խորհրդի՛ն,
Նրա որդու՛ն, ե՛րդ ու բերդի՛ն,
Վարդ ու զարդի՛ն, զերդ օրհորդի՛ն:
Կենդանություն՝ն՝ մարդու նյարդի՛ն,
Լե՛րդ ու լյարդի՛ն: Անե՛ծք՝ ջարդին:
Արդարություն՝ն՝ ընդհանուրին,
Ընդ-ից ծնված ընդունողի՛ն,
Արդարություն՝ն՝ բարդ անդամին,
– Որդ-ով կազմված ո՞րերորդին,
Խորդուբորդում դադրած որդի՛ն,
Դադար չառնող ծակ կոկորդի՛ն:
Վաղորդայնին՝ արդար երդու՛մ,
Վարդասպերի՛ սուրբ հաղորդում,
Դմաշենի՛ վաղորդյան օ՛դ,
Այս խնդի՛րը՝ ձեզ առաջնորդ:
Վարդա՛նը թող բարդո՛ց բարդի,
Նվա՛րդը թող բրդո՛շ բրդի,
Զարդա՛րը թող բու՛րդը մանի,
Թաղևո՛ւր՝ բա՛րդը դրդի:

Հոսքաանշուկ

Արդյո՞ք արդեն արդար արդյունք...
Կարդացողի՛ զուր վրդովմունք:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 47

Ձեր մեծերից հարցրե՛ք և գրեցե՛ք օրհնու-
թյուն-մաղթանքի 5-10 օրինակ: Փորձեցե՛ք բա-
ցարեկ օրհնությունների բովանդակությունը:

Մեծ փիկինը ձեռքը դնելով գույգի գլխներին՝ օրհնեց. «Ծլեք, ծաղկեք, գորանաք, ապրեք, ազատությունը փեսներ» (Դ. Դեմիրճյան): Մուրագիդ հասնես: Յոթ որդով սեղան նստես: Աստված ճրագդ վառ պահի: Մեղքերիդ՝ թողություն, հոգուդ՝ արքայություն: Կալիդ քամի լինի, ջաղացիդ՝ հերթ:

2

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

48

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով թ կամ դ տառը՝ նախորդ կանոնների համաձայն.

հաջոր..., խոր...ություն, որ...ի, մար...կային, եր...ում, վար...ագույն, դա...արեցնել, ըն...ունակություն, խորհուր..., թեր...ել, շքեր..., եր...նեկել, օ...ապարիկ, հեր...ապահ, սաղար...ախիտ, հեր...ական, զար...արել, զար...ոնք, դր...ել, գ...ակավոր, ազ...եցիկ, կր...ություն, անկիր..., ըն...միջում, ըն...ացք, ըն...հանրություն, ըն...օրինակել, ան...ամագրություն, ըն...րիք, ...արգմանել, են...ակա, ըն...ունելություն:

2

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

49

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ փակագծերում գրելով, թե *ր-ից* և *ն-ից* հետո ի՞նչ հնչյուն է լսվում և ի՞նչ տառ է գրվում.

կրթել, թակարդ, հարթություն, օրաթերթ, մորթել, կարդալ, արթուն, արդարություն, հարդանոց, փարթամ, թարթիչ, երթուղի, ընդհանրական, անթարթ, ընդհանրապես, կենդանություն, ընթերցել, խորդուրդ, բարդ, կանթ, ենթարկել, խնդրել, երկանդամ, Անդրեաս:

Օրինակ

կրթել (թ հնչյուն, թ տառ):

2

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

50

Ա. Տրված արմատներով կազմեցե՛ք նոր բառեր.

մարդ, գվարթ, արդար, դադարել, որդ:

Բ. Տրված բառերով կազմեցե՛ք բառակա-
պակցություններ, իսկ սրանցով էլ՝ նախա-
դասություններ.

խորթ, խորդուբորդ, որդ, որթ, հարթ, հարդ, հորթ, հորդ:

Գ-Ճ

1

Ներկյալ արմարներում և նրանցից կազմված բառերում *ր*-ից հետո լսվող *ց* հնչյունը գրվում է *ճ* տառով.

արձակ (արձակուրդ, ընդարձակ, համարձակ, բացարձակ,
արձակել և այլն)

բարձ (մանկաբարձ, բարձիթողի, բարձապեղ և այլն)

բարձել (ամբարձիչ, վերամբարձ և այլն)

բարձր (բարձրաբերձ, բարձունք, բարձրացնել, բարձրա-
դիր և այլն)

դարձ (դարձյալ, վերադարձ, իրադարձություն և այլն)

դերձակ

դերձան

խուրձ

հանդերձ (հանդերձյալ, հանդերձապահ, հանդերձանք,
հանդերձարան և այլն)

հարձակվել (հարձակում, հարձակողական և այլն)

համբարձում

որձ (որձակոտոր)

որձա

վարձ (վարձապրել, աշխատավարձ, օրավարձ և այլն)

վարձակ

փորձ (փորձել, փորձառություն, փորձանք, փորձարար,
փորձություն և այլն)

Բոլոր մյուս բառերում **ռ**-ից հետո լավող **ց** հնչյունը գրվում է **ց** փառով, իսկ **ձ** հնչյունը՝ **ձ** փառով:

Օրինակ՝

հարց, ընթերցել, պախուրց (սանձ), **կորցնել, մրցում, լորձ, հերձ** (**հերձել, հերձարան**), **մերձ, արձան, վրձին, արվարձան, հորձանք** և այլն:

2

Ներկյալ արմարներում և նրանցից կազմված բառերում լավող **խց** հնչյունները գրվում են **ղձ** փառերով:

ղաղձ

ղեղձ

ղեղձան

ղեղձանիկ

Բոլոր մյուս բառերում լավում և գրվում են **ղձ**:

Օրինակ՝

աղաղձ, գեղձ, բաղձանք, իղձ, մաղձ և այլն:

3

Չայնավորից հետո լավող **ց** հնչյունը **օձ** և նրանից կազմված բառերում գրվում է **ձ** փառով:

Առկորտեցե՛ք բառերի նշանակությունը.

դարձ

- 1. հեր դառնալը, վերադառնալը. 2. շրջվելը. 3. պրույր. 4. շրջապրույր, ոլորան. 5. հավա-
պափոխ լինելը

դերձակ

- կարուձև անող արհեստավոր
- բաց դեղնագույն, խարսխա՞

1. դեղձան

- դեղձանիկ թռչուն

2. դեղձան

- 1. թել, առասան. 2. մասնավորապես կարի թել

դերձան

- 1. համբառնալը՝ դեպի վեր բարձրանալը. 2. Բրիտ-

Համբարձում

տոսի երկինք վերանալը. 3. այդ տունը. 4. այստեղ հայրուկ անուն

1. հանդերձ – 1. հագուստ, զգեստ. 2. վրան ծածկելու շոր, ծածկոց. 3. սարք, սպասք
2. հանդերձ
որձ – 1. հեղրը, միասին. 2. չնայած, հակառակ
- 1. արու, արական սեռին պատկանող. 2. արական չպտղաբերող բույս. 3. երկու տարեկան արու ոչխար. 4. արու կենդանի
- որձա – բույսի ծայրի մերկ ցողունը, որ տերևներից վեր է բարձրացած, զոխ
- վարձակ – 1. հարճ. 2. թեթևաբարո կին՝ պարուհի

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 51

Խմբավորեցե՛ք 9 հնչյունի դիմաց ձ տառ ունեցող բառերն ըստ հանգ կազմող վերջնավանկի ձայնավորի (-արձ, -ակ, -որձ, -ուրձ) և աշխարհեցե՛ք հիշել:

Օրինակ՝

բարձ

արձակ

դարձ

վարձակ

վարձ

և այլն

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 52

Ներկայի խրատ-հանգամանոր սովորեցե՛ք անգիր: Աշխարհեցե՛ք հիշել այդտեղ գործածված այն բոլոր բառարմատները, որոնցում 9 հնչյունը գրվում է ձ տառով:

Դերձա՛կ Տամբարձում,
Վարձակ չես վարձում,
Արձակ-համարձակ
Խրձե՛ր ես բարձում:
Տամբարձու՛մ դերձակ,
Թո՛ղ խուրձ ու փորձա՛նք,
Ա՛ռ թել ու դերձա՛ն,
Կարի՛ր հանդերձակը:
Մոռացի՛ր դու վա՛րձ,
Բարձրություն՛ն ու բա՛րձ,
Օ՛ձ, ո՛րձ ու որձա՛,
Տարձակու՛մ ու դա՛րձ,

Մտի՛ր *դադաաստան*,
Դեղձուտ, *դեղձաստան*,
 Վանդակում պահի՛ր
Դեղձանիկ՝ դեղձան:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 53 Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով *ց* կամ *ծ* տառը՝ նախորդ կանոնների համաձայն.

ընթեր...արան, քաղ...րահամ, Դեղ...անիկ, օ...ածն, ընթա...ք, սառ...ա-
 կալել, աղ...ան անել, քաղ...ած, դեղ...ենի, փո...խել, հար...նել, ընչաքաղ...,
 հա...թուխ, հեղ...ուցիչ, հա...կերույթ, օ...ածուկ, ...ասում, կառու...ել, գրույ...,
 լվա...ք, մր...ակից, քաղ...րություն, ար...ունքոտ, վար...ապրել, հանդեր...արան:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 54 Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ փակա-
 գծերում գրելով, թե *ր* և *դ* տառերից հետո ի՞նչ
 տառ է գրվում և ի՞նչ հնչյուն է առաջանում.

իղձ, վրձին, վարձ, բարձրանալ, արցունքախառն, համարձակ, բարձել,
 հայրենադարձ, հարցասեր, հուշարձան, անարցունք, քաղցրարյուն, դեղ-
 ձանիկ, փորձել, հերձել, հարձակում, մերձավոր, հորձանք, տարեդարձ,
 արձակուրդ, դարձյալ, լուսարձակ, վարձապրել, փոխադարձ:

Օրինակ՝ *իղձ* (*ձ* տառ, *ձ* հնչյուն), *վարձ* (*ձ* տառ, *ց* հնչյուն):

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 55 Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ լրացնելով
 բաց թողնված տառերը՝ փակագծերում գրելով,
 թե ինչպե՞ս են առաջանում դրանք.

հարցուփոր..., վար...ել, տողադար..., փոր...ակայան, հերար...ակ, անցու-
 դար..., ուղեր..., բևեռամեր..., հոր...անուտ, լուսար...ակ, հակահար...ակում,
 արևադար...ային, լոր...ունք, հր...իգ, մեր...ավոր, խր...ածն, հանդեր...անք,
 ար...անագործ, վր...նաներկ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 56

Կազմեցե՛ք նախադասություններ՝ զործածելով տրված բառաշարերը.

- ա) համարձակ, բարձրանալ, բարձրաբերձ, բարձունք.
- բ) արձակուրդ, իղձ, հայրենադարձ, անարցունք, հուշարձան.
- գ) ոսկեպախուրց նժույգ, մերձակա, արձակ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 57

Արտագրեցե՛ք՝ ավելացնելով փակագծերում տրված համապատասխան բառը:

... արևը ոսկեզօծել էր ... լեռների կապարները: ... մազերի ծայրերը հավաքելով՝ աղջիկն իր ... հայացքն ուղղեց ... բարդիներին, ողջունեց նախշունիկ ..., ապա կռացավ դեպի ... գեղակը, դեպի ... և ... թփույները:

(Դաղձ, դարձյալ, դեղձանիկ, օձագալար, մերձակա, ոսկեդեղձան, բարձրաբերձ, բարձրուղեշ, ուրց, թափանցիկ):

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 58

Տրված բառերին սկզբից և վերջից բառեր և ածանցներ ավելացնելով՝ կազմեցե՛ք նոր բառեր.

արձակ, բարձր, դարձ, գեղձ, վարձ, փորձ:

դարձ – անդարձ, անդրադարձ, հակադարձ, վերադարձ, արևադարձ, հայրենադարձ, շրջադարձ, տարեդարձ, տոդարձ և այլն:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 59

Նիշեցե՛ք «Գիրքորը» պատմվածքի մեջ բազմազ Լրարենի խոհանոցում համբոյի՝ Գիրքորին տրված խրատները: Բացատրեցե՛ք, թե ինչ է խրատը:

Բոլոր մյուս բառերում **ռ**-ից հետո լավող **չ** հնչյունը գրվում է **չ** տառով, իսկ **ջ** հնչյունը՝ **ջ** տառով:

Օրինակ՝

**դարչին, նկարչական, փարչ, վարչություն, ա-
նուրջ, կամուրջ, շուրջ, շրջան, շրջագայել, որջ,
բաղարջ, հաղարջ, արևորջ** (չծնող), **խարջ, խուր-
ջին, մարջան** (թանկագին բար) և այլն:

2 Ներկյալ արմատներում և նրանցից կազմված բառերում լավող **խչ** հնչյունները գրվում են **ղջ** տառերով:

աղջիկ

աղջկապրակ (փիփերթ բույս)

ամբողջ

ողջ (ողջանալ, ողջույն, առողջ և այլն)

Բոլոր մյուս բառերում լավող **խչ** հնչյունները գրվում են **խչ** տառերով, իսկ **ղջ** հնչյունները՝ **ղջ** տառերով:

Օրինակ՝

փախչել, աղջամուղջ (մութնուլույս), **գեղջուկ,
գաղջ** (քիչ տաք, գոլ), **ողջախոհ, եղջերու, զղջալ,
շեղջ** (կույտ), **չղջիկ** և այլն:

3 Ներկյալ արմատներում և նրանցից կազմված բառերում **ձայնավորից** հետո լավող **չ** հնչյունը գրվում է **ջ** տառով:

աջ (աջակողմյան, աջիկ և այլն)

առաջ (առաջարկ, ընդառաջ, առաջապահ և այլն)

առաջին, առջև, առաջնորդ

առեջ(ք), վայրեջք

մեջ, մեջք

ոջիլ

քաջք

Բոլոր մյուս բառերում ձայնավորից հետո լավող չ հնչյունը գրվում է չ
 փառով, իսկ ջ հնչյունը՝ ջ փառով:

Օրինակ՝

ոչ, ոչխար, աչք, աչագեղ, գրիչ, փուչ, կոչ, էջ,
 խոխոջ, հաջորդ, շեջ (հրշեջ, անշեջ), քաջ, քրք-
 րիջ, աջակցել, հաջող, իջնել, իջեցում, միջակ,
 միջև, միջին, միջար, քոջ, ընկերոջ և այլն:

Չ

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 61

Ներկայիս հանգստիստեղծում շուրաստեղծումը առ-
 վորեցե՛ք անգիր: Աշխատեցե՛ք հիշել այդպեղ
 գործածված այն բոլոր բառարմարները, ո-
 թեցում չ հնչյունը գրվում է ջ փառով:

Աջ արմարից կազմի՛ր առաջ.
 Առջև, առաջին, առաջնորդ
 Կզան շուրով քեզ ընդառաջ:
 Մեջ արմարից կազմի՛ր քեզ մեջք,
 Քաջ արմարից՝ մեզ օգնող քաջք.
 Էջ արմարից կազմի՛ր առէջք,
 Մնաց մի բառ ու իր վայրէջք:

Տեղադրություն

Աղջիկը թրջել է աղջկապրակը ողջ,
 Գող առջը կերել է մինչև վերջ՝ ամբողջ:

Առաջադրություններ և բառերի նշանակություններ.

- առէջ(ք) – ծաղկավոր բույսերի բազմացման արական գործա-
 րան, որի մեջ գոյանում է ծաղկափռոշին
- ողջ – 1. կենդանի, ապրող. 2. առողջ. 3. անվնաս, անխաթար.
 4. ամբողջական, բոլոր
- վայրէջ – 1. դեպի ցած իջնող՝ ձգվող. 2. թեք զառիվայր (վայրէջ
 գիծ). 3. վայրէջք

վայրէջք

–

1. դեպի վայր իջնելը.
2. վայրընթաց նանապարհ.
3. ինքնաթիռի զեպնի վրա իջնելը

քաջք

–

1. բարի կամ չար ոգի.
2. դև, սատանա

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 62

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով չ կամ ջ տառը՝ նախորդ կանոնների համաձայն.

առող...ապահություն, վեր...ացնել, գեղ..., թր...ոց, նկար...ական, առա...ավոր, չար...արվել, կան...ել, աղ...կանից, վեր...աբան, ար...աբույն, դար...նագույն, ա...ակողմ, ընդառա..., առ...և, ա...քաբաց, վար...ական, չար...ի, մին..., առա...անալ, անվեր..., վեր...ապես, ա...լիկ, գր...աման:

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 63

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ փակագծերում գրելով, թե ի կամ ղ տառից հետո ի՞նչ հնչյուն է լսվում և ի՞նչ տառ է գրվում.

որջ, վերջնական, առողջարար, նկարչապուն, եղջերու, ռնգեղջյուր, վարչարարություն, աղջամուղջ, գաղջ, արջաքոթոթ, ողջունել, չղջիկ, ողջախոհ, կամուրջ, արջառ, շրջապատել, լրջություն, վերջալույս, վերջին, մարջան, տարեվերջ:

Օրինակ՝

որջ (ջ հնչյուն, ջ տառ):

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 64

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ լրացնելով բաց թողնված տառերը՝ փակագծերում գրելով, թե ինչպե՞ս են արտասանվում դրանք.

աչալուր..., վեր...աբան, տարեվեր..., լր...ախոհ, վեր...նական, մար...ան, ար...աբույն, ստեր...ություն, շր...ագայել, վեր...ապես, հեղաշր...ում, հաղար..., խուր...ին, կամր...ասյուն, հոր...որջել, մր...նաբույն, վեր...ին, եր...անիկ, վեր...ալույս, անր...ել (երագել):

Օրինակ՝

աչալուրջ (ջ), վերջաբան (ն):

Դու՛րս գրեցեր ընդգծված բառերը և յուրաքանչյուրի դիմաց փակագծերում գրեցե՛ք, թե՞
 թե՞ **հաջորդող** ո՞ր տառն ինչպե՛ս է կարդացվում:

Վերջին անգամ նրանց վեճը տեղի ունեցավ պարերազմի ժամանակ, երբ թշնամին գրավել էր Կարսը: Գարնան արևկա օր էր, օդը վերավերում էր **արձակ** դաշտերում և գյուղի կտուրների վրա: Մինասը մաճ էր շինում իր բակում և միաժամանակ նայում պարտեզ արած **հորթերին**: Մեկ էլ հանկարծ նրանք խրտնեցին և փախան դեպի այգու **խորքը**: Եվ երբ Մինասը ելավ տեղից իմանալու, թե ինչից **արդյոք** նրանք խրտնեցին, նա նկատեց հարևան Թորոսին, որ ինչ-որ բան էր անում ցանկապարի մոտ...:

Մինասն ավելի վիրավորվեց հարևանի արհամարհական պարտախանից: Այդ **արդեն** չափազանց էր: Ինչպե՛ս թե ումից պետք է իրավունք **խնդրի**. իհարկե՝ իրենից: Ու կանգնեցին դեմ դիմաց և սկսեցին ծանր խոսքերով վիրավորել իրար: Նրանց աղմուկի վրա **անցորդները** կանգ առան փողոցում և, վիզները երկարած, ցանկապարից նայեցին կռվողներին: Կանայք սկսեցին քաշքշել ամեն մեկն իր ամուսնու փեշը և անեծքներ ուղղել **հակառակորդի** անձին ու ցեղին: Այդ քաշքշուկը, սակայն, հակառակորդների զայրույթն ավելի **գրգռեց**:

(Ստ. Զորյան)

Օրինակ՝ _____ **վերջին** (ջ տառ, չ հնչյուն):

Տրված արմատներով կազմեցե՛ք նոր բառեր.

աջ, առաջ, առողջ, արջ, մեջ, վերջ:

Բացատրական բառարանի օգնությամբ սովորեցե՛ք բացատրել տրված բառերը, դրանցով կազմեցե՛ք նախադասություններ.

անրջել, գաղջ, գեղջուկ, աղջամուղջ, գղջալ, մարջան, որջ, սպերջ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 68

Արտագրեցե՛ք՝ ավելացնելով փակագծերում արված համապատասխան բառը:

... կանաչով ծածկված սարալանջից ... էր սառնորակ ջուրը:

... ջրերը բշում փանում էին ... փերկները:

Եղեգան փողից հոսեց հնօրյա կյանքի կարոտ, ... պայքար, վիշտ ու ...:

... եղբայրը՝ ..., իր ... հեպ ... շապ խոչընդոտներ:

(Խրոխար, բխել, իղձ, գմբուխար, Նայկանդուխար, Վախթանգ, հաղթա-
հարել, պղպոռ, բախարակիցներ, կարմրադեղին):

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 69

Գրեցե՛ք հինգական բառ, որոնց մեջ **ր-ից**
հեպոո բ, գ, դ, ձ, ջ փառերը կարդացվում են փ,
բ, թ, ց, չ, **և** հինգական բառ, որոնց մեջ **ր-ից** **հե-**
պոո բ, գ, դ, ձ, ջ փառերն արտասանվում են
բ, գ, դ, ձ, ջ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 70

Այդ բառերով կազմեցե՛ք նախադասու-
թյուններ:

«Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ»,
«Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ»,
«Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ»,
«Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ», «Դ.Եւ»

1

Բաղաձայնից առաջ լսվող **խ** հնչյունը գրվում է **խ** փառով
հետևյալ բառերում.

ախար
ապուխար
բախար
բախարակ
գիպոռ
դժոխք
դրախար
երախարիք

գմբուխար
թախար
թխակի
թուխապ
թուխա
ժխարել
լախար (լախարի)
խախարել

խոռխար

ծախք

ծախս

կխարար

կմախք

հախճապակի

նախկին

նախնիր

նախշ(ուն)

ջախջախել

պանդուխտ

սխարոր

Վախթանգ

վախճան

վախկոտ

վխարալ

տախտակ

ուխտ

~դուխտ~ով կազմված հարուկ անունները (Շահանդուխտ, Որմիգդուխտ, Սանդուխտ և այլն)

2

Այդ ցուցակի մեջ չհիշված բառերում բաղաձայնից առաջ լսվող **խ** հնչյունը գրվում է **դ** տառով:

Օրինակ՝

սանդուղք, խեղդել, եղբայր, կողալ (փակ), կողպեք, ճեղք, աղբար, ողկույզ, բողկ, շաղկապ և այլն:

3

Բոլոր մյուս դեպքերում, որպեսզի լսվում է **խ**, գրվում է **խ** տառը, և որպեսզի լսվում է **դ**, գրվում է **դ** տառը:

Օրինակ՝

խիզախ, կախել, մատախուղ, խաղող, խեղճ և այլն:

Ստեփանյանի բառերի նշանակություններ.

ախար

– 1. հիվանդություն. 2. վարակիչ և համաճարակային հիվանդություն, ցավ

ապուխտ

– 1. շերտերով կտրած, թակած և օդում չորացրած միս (ուրեկիր). 2. խոզապուխտ

բախարակ

– Սևանի իշխան ձկան մի տեսակը

գխարոր

– կաղնու և այլ բույսերի վրա առաջացած բոժոժաճև

պալար, որից ներկ` թանաք էին պարարտագործում
 — 1. մեկին արած բարի գործ, բարերարություն. 2. բար-
 ձրը գնահատության` երախարագիրության արժանի
 գործ, լավություն

— 1. վառ կանաչ գույնի, թափանցիկ թանկագին քար.
 2. փխր. կանաչ, բուսականություն. 3. վառ կանաչ գույն
 — թխկազգիների ընդամենիքին պարկանող ծառ, թխկենի
 — 1. մարտահույ, մշուշ, մեզ. 2. ամպ. 3. օդի մեջ կուտակ-
 ված փոշու ամպ

— 1. մարակ. 2. գնդաձև ծայրով զավազան` մահակ
 — 1. լախարախաղի գուրի, պարան. 2. լախարախաղ
 — 1. հպարտ, սեզ. 2. համարձակ, հանդուգն. 3. հնչեղ,
 ազդու

— 1. ապրուստի` այլևայլ կարիքների համար ծախսվող
 դրամ. 2. որևէ ձեռնարկության վրա ծախսվող միջոց-
 ների ամբողջություն. 3. վճար, վարձ

— եղջերուների ընդամենիքին պարկանող կենդանի, այծ-
 յամ

— կոտորած, արյունահեղություն, ոճրագործություն
 — 1. մեծ բազմությանը մի տեղում գրելել և խառն
 շարժումներ անել. 2. եռուգեռի մեջ լինել

— 1. որևէ բան անելու հասարակություն խոսք կամ խոսքում,
 անխախտելի պարարավորություն. 2. պարգամ. 3. փո-
 խադարձ համաձայնություն` դաշինք. 4. կրոնական
 վանական միաբանություն. 5. ուխտավայր, սրբա-
 վայր. 6. որևէ սրբի տուն. 7. ուխտագնացություն

ՆԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 71

Արարագրեցն՝ք հեղեղալ բարերը՝ փակա-
 գծերում գրելով, թե ընդգծված բաղաձայնից
 առաջ ինչ հնչյուն է արտասանվում և ինչ տառ
 է գրվում.

դեղձենի, գաղտնապահ, եղբայր, Նայկանդուխտ, բախարակից, ուղտ,
 մեղք, թղթաբել, լախտ, խրոխտանալ, սխտորանոտ, նախճիր, գրադախ-
 տակ, անվախճան, վխտալ, ծաղկանոց, կմախքանալ, թխել, թխական,
 ժխտողական, խախտում, ապաբախտ, գաղտնի, աղթար:

72 ԵՄԹՈՒԹՅՈՒՆ

Ըստ նկարի կազմեցե՛ք «Տարեկի բնության բացթաղա դաս» վերնագրով շարադրական պատկերասրահ: Այդ պլանով գրեցե՛ք շարադրական գործածելով իսկ հեջյունի ուղղագրությանը վերաբերող բառեր:

73 ԵՄԹՈՒԹՅՈՒՆ

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով իսկա՛մ դ պառը՝ նախորդ կա՛նոնների համաձայն.

բա...տափոր, դե...ծ, հա...թել, կե...տ, ապերա...տ, թ...թապանակ, ծա...սել, տա...տակամած, ու...տադրուժ, Որմիգրու...տ, խա...տել, շա...գամ, ա...բյուր, ջա...ջախում, պանդ...տություն, ու...տապան, զմրու...տյա, մառա...լապառ, կե...տոտ, ...աղալ, ...րախումսել, կա...աղան, թա...անծել, բա...ել:

74 ԵՄԹՈՒԹՅՈՒՆ

Բացարկեցե՛ք տրված բառերը, դասեցով կազմեցե՛ք նոր բառեր, իսկ այդ բառերով էլ նախադասություններ:

ախոր-աղտ, ուխտ-ուղտ:

Օրինակ՝

առնել, գաղտնուկ, դառնալ, սպառնալ, դռնա-
պան և այլն:

2

Ռ-ով վերջացող արմարի կրկնությամբ կազմված բառերում
առաջին **ռ**-ն փոխվում է **ր**-ի (արարասանվում և գրվում է **ր**):

Օրինակ՝

բարբառ, թրթիռ, մրմուռ, սարսուռ:

Նմանաձայնությամբ կազմված արմարների կրկնության ժամանակ **ռ**-ն
անփոփոխ է մնում (արարասանվում և գրվում է **ռ**):

Օրինակ՝

գորգորուլ, դռդուլ, կռկռալ, հռհռալ, մռմռալ:

2

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

77

Արդարագրեցե՛ք հեղեղյալ բառերը՝ գրելով **ռ**
կամ **ր**.

ամ...ացնել, գա...նանամուր, ...ոպեական, ...ազմանալ, ա...աջին, դա...
ծյալ, դա...նություն, ա...նաշաղախ, բա...նալ, գա...նարած, կշե...ք, բա...ծ-
րացնել, թ...ջնակ, ...նգեղջյուր, վե...նագիր, բա...բառել, կա...կառել, կե...
կերուն, ե...կար, բա...կանալ, խ...ծիթ, ընթե...ցարան, հ...չակվել, ճա...պոք,
խ...պոքություն, գ...գիռ, թ...թռալ, վերքը մ...մռում է, մա...մրել, կապուն
մ...մռում է, առա...կա, ջե...ուցում, ջե...մաչափ:

2

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

78

Արդարագրեցե՛ք հեղեղյալ բառերը՝ փակա-
գծերում գրելով, թե ն-ից առաջ ի՞նչ տառ է
գրվում և ի՞նչ հնչյուն է արտասանվում.

վերնազգեստ, զարնանաբեր, արնավառ, ինտերնացիոնալիստ, սրնգա-
հար, նարնջագույն, օրնիբուն, դառնացնել, սերնդեսերունդ, ինտերնալ,
կրնկակոխ:

2

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

79

Գրե՛ք բնաձայնական բառեր, կազմեցե՛ք
բառակապակցություններ:

Լսվեց ինչ-որ մեկի դա...նացած գո...գո...ոցը: Պո...թկացող հ...հ...ոցը ...ոպեական դադարեց, և օղը մը...ակեց սա...ն ու անարարքեր սպա...նալիքը: Կա...չելով ճյուղերից, կ...թնելով միմյանց, խա...նիխու...ն բա...ծ-րանալով՝ վե...ջապես հասան ա...վույրի հու...թի ա...րը:

Առկարեցե՛ք բառերի նշանակություններ.

առվույր	–	թիթեռնամաղիկների ընտանիքին պատկանող կե-րային խոտաբույս (յունջա)
խոտաբույս	–	1. ձայնը խզված, խզված ձայն արձակող. 2. խզված (ձայնի մասին)
կառչել	–	1. մի բանի առնուր՝ պինդ կաշել, պոկ չգալ. 2. հաս-տատարվել, մի տեղում աճարանավ
կոթնել	–	հենվել՝ արմունկով հենվել մի բանի
կովան	–	1. հենարան, հենվելու տեղ. 2. բարոյական, հոգե-կան հենարան, նեցուկ. 3. հիմք, փաստարկ
հոչակ	–	բարի ամուսն, համբավ, փառք
հուռթի	–	1. ջրով ոռոգվող, ոռոգովի. 2. արգավանդ, պարա-բեր, բերրի. 3. ջրայլ, պարարտ. 4. ճոխ, փարթամ, փարթամություններ ամած
պոռթկալ	–	1. ուժգնորեն դուրս հոսել, ժայթքել. 2. զգացմունքի արվելը, հուզմունքի բուռն արտահայտվելը, բոր-բորվել
մարտավակ	–	խմբիչներ՝ զինի տնօրինող, լցնող ու խմողներին մարտուցող ապաստվոր
ուռիան	–	ձուկ որսալու ցանցահյուս թակարդ, թարի, ձկն-նորսական ցանց
ուռնանալ	–	1. փարթամություն աճել. 2. արթնանալ՝ մեծանալ
ուռնել	–	1. զարգանալով հզորանալ՝ մեծանալ, բերար-1. մեջք օղ կամ հեղուկ արելով՝ մեծանալ, բերար-

խոնարհ (խոնարհել, խոնարհություն և այլն)
խորհուրդ (խորհրդավոր, խորհրդակցել, խորհրդարու
և այլն)

ճանապարհ (ճանապարհային, ճանապարհել, ճանապարհա-
շինարարություն և այլն)

շնորհ (շնորհակալ, շնորհալի, ապաշնորհ և այլն)
օրհնել (օրհնանք, օրհնություն և այլն)

Աշխարհայացք բառի մեջ **ռ**-ից հետո գրվող **հ**-ն կարդացվում է:
Արհամարհել բառի մեջ առաջին **հ**-ն կարդացվում է, երկրորդը՝ ոչ:
Բոլոր մյուս բառերում գրվող **հ**-ն արտասանվում է:

Օրինակ՝ _____ **արհավիրք, նիրհել, անհար, ընդհարակյա,**
ընդհակառակն, հրահրել, հուրհրարել և այլն:

Զ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 82**

**Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով
բաց թողնված տառերը.**

աշխար...ագոր, կա...կարասի, հրդե..., ար...ամար...ական, ան...ույս,
շնոր...ակալություն, նիր...ել, Թե...րան, ար...եսար, խոնար...ում, ար...ես-
տանց, խոնար...արար, սա...ման, ներ...ակ, անշնոր...ք, քար...ար, աշ-
խար...ական, խոր...ել, միր...ավ:

Զ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 83**

**«Յոթ բառ՝ թույլ և տառ» հանգստադը
սովորեցե՛ք անգիր: Աշխարհեցե՛ք հիշել այդ յոթ
բառարմարներն ու նրանցից կազմված բառե-
րը, որոնցում ը-ից հետո գրված հ-ն չի արտա-
սանվում:**

Յոթ բառ՝ թույլ և տառ

**Խորհուրդ, խոնարհ, շնորհ, աշխարհ,
Դասի օրհնած բեզ ճանապարհ,
Մնաց մի բառ, թե իմանա՞ք,
Ն՝ չսիրող արհամարհանք:**

Տրված արմարներից կազմեցե՛ք նոր բառեր՝ օգտվելով փակագծերում դրված ածականներից, բառերից կամ արմարներից.

աշխարհ + ա + (գրություն, դրոշմ, գոր(ային), կալ, կործան, հոջակ, շեն, ցույց)

– + (աբար, ավեր, իկ, ընկալում, հայացք)

արհամարհ + (ական, անք, ել, ելի)

խոնարհ + ա + (բարո, դեմ, հայաց, միտ)

– + (աբար, անալ, ել, որեն, վել, ություն, ում)

խորհուրդ + ա + (գիր, ժողով, ծին, կադար, կից, կցել, նիշ, պաշտ, փու)

– + (ական, ային, ավոր, արան)

(բազում, խոր, չար, վար) + ա + **խորհուրդ**

Տրված արմարներին ավելացնելով փակագծերում դրված ածականներն ու բառերը կամ արմարները՝ կազմեցե՛ք նոր բառեր և սովորեցե՛ք դրանց ճիշտ գրությունը, արդասանությունն ու նշանակությունը.

ճանապարհ + ա + (գնաց, զգեստ, գուրկ, ծախս, մերձ, շինություն, չափ, ցույց)

– + (ել, որդ/ել/, ում)

(ան, ավոր) + **ճանապարհ**

շնորհ + ա + (բաշխ, գիր, գարդ, գուրկ (ել), կալ, շար, պարզև, փայլ)

– + (ավոր /անք/, ել, ընկալ, ք)

(Աստված, արքա(յ), բազում, գեղ, մեծ, մեն) + ա + **շնորհ**

օրհն + ա + (բան(ել), գիր, ծայն(ել))

– + (անուն, ել, երգ(ել), յալ, ություն)

Գրեցե՛ք հինգ բառ, որոնց մեջ **ի** տառը գրվում է, բայց **չի** արդասանվում, և հինգ բառ, որոնց մեջ գրվող **ի**-ն արդասանվում է:

5. ԵՎ-Ի ՈՐՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մեր այբուբենի **և** տառն իր մեծատառը չունի, այդ պարզապես էլ, եթե անհրաժեշտ է լինում գրել մեծատառ, գրվում է **ԵՎ** տառակապակցությունը:

Օրինակ՝ _____ **Եվրոպա, Եվդոկիա, Եվգինե:**

Բացի դրանից, **և**-ի փոխարեն գրվում է **եւ** հեթանոսական դեպքերում.

ա) Եթե **ե** հնչյունից հետո լավոր **ւ**-ն մի ուրիշ բառի սկզբնատառն է:

Օրինակ՝ _____ **տարեւելք – տարի – ա-վերջ, գերեվարել – գե-
րի – ա-վարել, զինեվեր – զինի – ա-վեր, կա-
րեվեր (սիսառ ծանր վերք արացած) – կարի – ա-
վեր:**

բ) Բառի վանկապման ժամանակ:

Օրինակ՝ _____ **բա-րե-վել, կա-րե-վոր:**

գ) **Եվ**-ով սկսվող հատուկ անուններից կազմված բառերում:

Օրինակ՝ _____ **Եվրոպա – եվրոպացի, համաեվրոպական, ա-
րևմտաեվրոպական, Եվդոկիա – եվդոկիացի:**

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 87

**Ա. Արարագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով
և կամ եվ՝ եւախորդ կանոնների համաձայն.**

...րոպացի, ազ...ազ (կենդուրու կենդանին), ոգ...որություն, ոսկ...ազ,
դափն...արդ, բար...ել, այգ...եզ, գեր...արություն, թեր...ս, թեթ...ություն,
...զինե, հոգ...իճակ, ոսկ...առ, հոգ...արք, հար...ան:

**Բ. Կազմեցե՛ք բեռացի՝ բար վերք պրժած
բառերի:**

Վերևի բառաշարից առանձնացրե՛ք եվ-ով գրվող բառերը և բացատրեցե՛ք, թե ինչու՝ որակք կ-ով չեն գրվում:

Տրված բարդ բառերը բաժանեցե՛ք ար-մատներով:

գերեվարել, գինեվաճառ, բարեվայելույց, դափնեվարդ, կարեվեր, հոգե-վարք, հոգեվիճակ, ոսկեվառ, ոսկեվազ, փարեվերջ, ոսկեվարս:

Օրենակ՝ _____ գերեվարել – գերի և վարել:

6. ԿՐԿՆԱԿ ԲԱՊԱԶԱՅՆՆԵՐ

Կան բառեր, որոնց մեջ այս կամ այն բաղաձայն հնչյունն ունենում է փնական արքասանություն և դրա համար էլ գրվում է կրկնադար:

Օրենակ՝ _____ թշշալ, ֆռռալ, իններորդ, օրրան, կեցցե և այլն:

1

Նայերենի կրկնակ բաղաձայններ ունեցող բառերը հիմնականում բնաձայնական բառեր են:

Օրենակ՝ _____

բզզալ, գռռալ, դռռալ, ճռռալ, տզզալ և այլն:

2

Տ բաղաձայնի կրկնություն կա **անդորր, բերրի, մորիկ, տարր, օրրան, երրորդ, չորրորդ** բառերում:

3

Ն բաղաձայնի կրկնություն է առաջանում **և**-ով վերջացող բազմական բառերից **ներ** վերջավորությամբ հոգնակի կազմե-լիս, ինչպես նաև՝ **և**-ով սկսվող բառերից **ան** նախածանցով նոր բառեր կազմելիս:

Օրինակ՝

դատարան-դատարաններ, նախարան-նախարաններ, վառարան-վառարաններ, նշան-ան-նշան, եման-անեման, եներեյի-աններեյի և այլն:

Ն-ի կրկնություն ունեն **ինն** և նրանից կազմված **իննական, իներ-սուն, իներտորդ** և այլն թվականները:

1

Յ-ի կրկնություն կա **կեցցե** բառում:

5

Կրկնակ բաղաձայններ ունեն նաև մի շարք օտար հայրուկ և հասարակ անուններ:

Օրինակ՝

Աննա, Էմմա, Վիեննա, մասաա (մասապակա-նացուել), Կրոննա և այլն:

Մոխրեցե՛ք բառերի նշանակությունը.

օրրան	– 1. օրորոց. 2. ծննդավայր
անդորր	– 1. հանգստություն, խաղաղություն. 2. հանգիստ, խա-
ղաղ
բերրի	– շատ բերք փսող, պտղաբեր, բարեբեր
մրրիկ	– սաարիկ քամի, փոթորիկ, բուք
տարր	– 1. նյութի անբաժանելի մասնիկ. 2. որևէ բանի բաղա-
դրիչ մաս. 3. սկզբնական գիտելիք, նախագիտելիք

72 **ԱՐԺՈՐԹՅՈՒՆ** **90**

«Դպրոցական ուղղագրական բառարանից»
արդագրեցե՛ք կրկնակ և ունեցող բառեր՝ գրա-
վոր բացատրելով այդ բառերի նշանակու-
թյունը:

72 16 ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Կազմեցե՛ք բնագիր ըստ նկարի՝ գործածելով կրկնակի բաղաձայն ունեցող բնածայնական բառեր:

72 26 ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Գրեցե՛ք կրկնակի և բաղաձայն ունեցող մի քանի գոյականներ:

72 36 ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Տրված բառերով և ածանցներով կազմեցե՛ք նոր բառեր և բացատրեցե՛ք կրկնակի բաղաձայնների առաջացումը:

երկու և կողմ, երկու և կենցաղ, թուփ և ենի, ան և ներելի, ծնունդ և յան:

72 46 ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Տրված արմատներով կազմեցե՛ք գործնորոշական ցույց պիտի բառեր և բացատրեցե՛ք կրկնակի բաղաձայնների առաջացումը:

զնիւ, բնիւ, ուղիւ, փթիւ, մրրիկ:

Օրվա _____ գիշեր – գիշեր:

Ի փարբերություն կրկնակ բաղաձայն ունեցող բառերի, որոնց մեջ այդ բաղաձայնն ունենում է փնական արտասանություն, կան բառեր, որոնց բաղաձայնների միջև արտասանվում է չգրվող **ը**:

Օրվա _____ **զգվել, դդում, զգվել, լկել, խխունջ, ծծել, շշուկ**
և այլն: Մրանք արտասանվում են **զրզվել, դդում, զրզվել, լրլկել, խրխունջ, ծրծել, շրշուկ**: Այս բառերում բաղաձայնի սովորական կրկնություն կամ փնական արտասանություն չկա:

ԶԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ **95**

«Զարդական ուղագրական բառարանի» վերջին էջերի հապուկ անունների բառացանկից ալբերկական հաջորդականությամբ դու՛րս գրեցե՛ք կրկնակ բաղաձայն ունեցող անուններ: Մոխրեցե՛ք դրանց ճիշդ գրությունն ու արտասանումը:

Օրվա _____ Աթիլա
Ապոլլոն

Աթիլա
Բոկասո

7. ՏՈՂԱՊԱՐԶ

Գրելու ժամանակ հաճախ ամբողջ բառը չի փեղավորվում միևնույն փողում, և սփռված ենք լինում նրա մի մասը փանել հաջորդ փողը:

Բառի մի մասը հաջորդ փողը փոխադրելու կոչվում է փողադարձ:

Տողադարձի համար բառը վանկափում են, բառի մի մասը թողնում, իսկ մյուս մասը փոխադրում են հաջորդ փողը:

Օրինակ՝

Գաղտնաւային բառը բաժանվում է չորս վանկի, որանցից կարելի է առաջինը թողնել, մյուսները պանել, երկուսը թողնել, երկուսը պանել և կամ երեքը պանել և միայն վերջինը պանել:

Տողադարձի համար պետք է հիշել հետևյալ կանոնները:

1. Երկու ձայնավորների միջև եղած մեկ բաղաձայն անցնում է հաջորդ վանկին:

Օրինակ՝ _____ **ա-դալ, ա-կումք, սա-կայն, ա-ռու:**

2. Երկու և ավելի բաղաձայններից միայն վերջինն է անցնում հաջորդ վանկին, իսկ մյուսները մնում են նախորդին:

Օրինակ՝ _____ **գար-մանք, դառ-նալ, վեր-ջին, ինչ-պես, վերջ-նական, անց-քեր:**

3. Եթե երկու կամ ավելի բաղաձայնների միջև կա գաղտնավանկի **ռ**, ապա վանկապումը կատարվում է նախորդ կանոնների համաձայն՝ գրելով նաև **ռ**-ն:

Օրինակ՝ _____ **դա-սա-գրք-քեր, ար-ևրն-դա-մը-թերք:**

Գաղտնավանկի **ռ** ձայնավորը գրվում է միայն փողավերջում մնացող բառամասի վերջին վանկում և հաջորդ փողը փարվող բառամասի առաջին վանկում:

Օրինակ՝ _____ **ար-ևրն-դամթերք, անրն-դամթերք, քրք-մընջալ, քրթմըն-ջալ, ռս-կր-սել, սկր-սել** և այլն:

4. **Սպ, սպ, սկ, սք** և նման հնչյունակապակցություններով սկսվող հարուկ անունների փողադարձի ժամանակ այդ մասը հաջորդ ձայնավորից չեն անջատվում:

Օրենակ՝

դեպք է փողադարձել՝ Սյունի-փան և ոչ թե Ըս-սյունի-փան:

5. Բարդ և անանգավոր բառերը կարելի է փողադարձել առանց վանկարման՝ հաջորդ փող փոխադրելով ամբողջական բառը կամ արմատը:

Օրենակ՝

դասա-գրքեր, արագ-ընթաց, ան-որոշ, վեր-ելք, վայր-էջք, ինքն-իշխան, ակն-կալել, երախարան, շարա-դրույթուն, վառ-վռուն, փայլ-փլուն, վարձա-տրույթուն:

6. Երկինջյունների մեջ *յ* կիսաձայնը բաղաձայն չի համարվում, այդ պարճառով էլ նրան նախորդող բաղաձայնը կարող է նաև իր հետ մնալ:

Օրենակ՝

ար-դյոք, քաջու-թյուն, ան-կյուն, աղ-բյուր, գո-չյուն, բայց նաև՝ արդ-յոք, քաջութ-յուն, աղբ-յուր, գոչ-յուն:

7. Բանաստեղծությունների մեջ, ինչպես փողադարձի ժամանակ, գաղտնավանկի չաղված **ը**-ն գրվում է, որպեսզի բանաստեղծության ռիթմը կամ ոտքն ու շեշտադրությունը չխախտվեն:

Օրենակ՝

Տունձք կը ժողվեմ մանգաղով,
– Լուսնակը յարս է–
Լկոս-ակոս ման գալով:
– Սիրածըս հարս է:–

Մանգաղս քարին եկավ.
– Յարսս յա՛ր ունի–
Քարեն լորիկը թըռավ:
– Լե՛րդս կ՛արյունի:–

(Դ. Վարուժան)

գարդարել, խնդություն, կորցնել, անհարմար, քաղփնփնություն, բարձրանալ, պատասխան, երկրային, բարձրաբերձ, բացարձակ, ստույնային, այլուրուք, գաղփնավանկ, հրապարակ, մարտական, ընդհարակյա, պղնձագործ, նարնջագույն:

Օրինակ՝ _____ **գար-դա-րել, գարդա-րել:**

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 97

Վանկապեցե՛ք հեղեղայալ բառերը՝ տողա-
դարձի բոլոր հնարավոր ձևերով.

ոգևորություն, պարզկապրել, անձրևոք, բնեղած, առևանգել:

Օրինակ՝ _____ **ա-ռե-վան-գել, ա-ռևանգել, առե-վանգել,
առևան-գել:**

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 98

Վանկապեցե՛ք հեղեղայալ բառերը՝ գրելով
գաղտնավանկի ը ձայնավորը.

կարտել, անսկզբունքային, Մկրտիչ, փնփնություն, ակնկալություն, մշտնջենական, հնչյուն, բժշկական, խնդրագիրք, քրտինք, թանձր, գնդա-
ցիր, փեսնվել, ձգձգել, հեղաձգել, նկարչական, անկրթություն, թմբկահար, կսկծագին, կրկնություն, դուստր, աստղ, խառն:

Օրինակ՝ _____ **կր-տրր-րել:**

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 99

Տողադարձեցե՛ք հեղեղայալ բառերը՝ ըստ
ամբողջական մասերի.

շրջանավարտ, տաքարյուն, կենսուրախ, անսկիզբ, լրագրավաճառ, արքայադուստր, երկրաբան, գրադարան, զրոսաշրջիկ, պղնձածույլ, մայ-
րամուր, լուսաբաց, սրաթռիչ, սրտրակետ, մշտածպիտ, անգլուխ, ար-
տադրություն:

Օրինակ՝ _____ **շրջան – ավարտ:**

8. ԿՐԿԼՈՂԱԿԱՆ ԿԱԺՄՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 100

Դու՛րս գրեցե՛ք զոտուհուն և արդասանութուն
դուին փարեկություն ունեցող բառերը և բառադրեցե՛ք:

Արարարյան դաշտի վրա նստած մառախուղը սկսեց ցրվել:
Գարնանային առավոտվա խորհրդավոր անդորրը ընդմիջումներով խախտում էին երգասան թևավորները:

Արևը դեռ չէր ծագել, բայց Մեծ Մասիսի ճերմակ գլուխը վառվում էր վարդագույն լույսով: Օդի մեջ փարածված էր սաղարթների խշռոցը:

Վաղորդյան այդ լուսաբացին բարձունքից իջնում էր մեկը՝ նստած արևագույն նժույգի վրա: Խրոխտ կեցվածք ուներ նա, բարձր երիզավոր գլխարկ, և մեղմօրոր հովը սանրում էր նրա սև մազմորուքը, որոնց մեջ լույսի ճառագայթների պես փայլում էին սպիտակները:

Օտարականը մտավ վանքի ընդարձակ բակը: Ժամերգությունից հետո բակում ամայություն էր: Միայն մի քանի հոգևորականներ, խմբված Տրդատա դռան առաջ, հանդարտ գրոսնում էին:

(Ըստ Ս.Այվազյանի)

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 101

Արարագրեցե՛ք հեղեղայա բառերը և փա-
կազներում գրեցե՛ք, թե ի՞նչ հեղու ի՞նչ փառ է
գրվում և ի՞նչ հնչյուն է արդասանվում:

Երկյուղ, անարգանք, առաջնակարգ, ներբող, երգչուհի, արդար, արգասիք, դիրդ, բրդոտ, անդամներք, որդեսեր, կողովել, ակնթարթ, գվարթ, հերկել, փորձակայան, քողատարձ, հրձիգ, փնամներձ, խրճիթ, զարմանք, չարչիական, մարմաջ, մարջան, վերջին, սպերջ, շուրջափար, վերջալույս, հերքում, խնդրագիրք, փուրք, սարքավորում, պախուրց:

Օրինակ՝

Երկյուղ (կ փառ, կ հնչյուն):

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 102

Արարագրեցե՛ք ընդգծված բառերը և փախ-
զներում նշեցե՛ք, թե դրանց մեջ եղած բ.գ.դ.ձ.ջ
փառերն ինչպե՞ս են կարդացվում:

Բարձր են Մթնածորի սարերը, դրանից է, որ ամռան երկար օրերին
էլ արևը մի քանի ժամ է լույս փախա Մթնածորի անդամներին: Եվ երբ

հետավոր հարթավայրում արևը նոր է թեքվում դեպի արևմուտք, Մթնա-
ծորում սրվերները **թանձրանում** են, սաղարթի տակ անթափանց խա-
վար է լինում, **արջերը** որսի են **դուրս** գալիս, վարազներն **իջևում** են
ջուր խմելու, իր **որջի առաջ** գիլ ոռնում է գայլը, ոռնոցը հազար բերան
արձագանքով զրնգում է Մթնածորում: Արջը գիտե վարազի ժանիքի
թափը, **նախահարձակ** չի լինում:

... Մթնածորում սկսվեց անհավասար մի կռիվ **մարդու** և գազանի մեջ:

(Ա.Բակունց)

2/ **ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ** 103

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ լրացնե-
լով բաց թողնված տառերը.

վար...անոց, Նվար..., գվար...ածայն, մար...ասիրական, ջար...ել, բար...ի,
հար... (դարման), հար... (տափարակ), որ...եսեր, որ...նած, օրաթեր...,
Տր...ար, ար...իական, դր...ոց, ար...յունաբերական, փար...ամ, եր...ում,
եր...նեկություն, որ...եգրել, հր...եհ, խոր...:

2/ **ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ** 104

Արտագրեցե՛ք տրված ժողովրդական եր-
գերի ընդգծված համահունչ բառերն ու կա-
պակցությունները, դրանք խմբավորեցե՛ք
քսար բառակազմի բաղաձայնի տեսակի և
գրավոր բացարկեցե՛ք դրանց նշանակու-
թյունները:

1

Լուսինը **բակ** է **առել**,
Եղբայրս **փակ** է **առել**,
Տարևանի չար տղան
Ինձանից **պագ** է **առել**:

2

Մարանոս **բարը** **բարեւ**,
Գոգկոցիս **կարը** **կարեւ**,
Ղարիբս թե տուն չգա,
Կարոտիս **գիրը** **գրեւ**:

3

Որդոս կեռման **դուր** **կրամ**,
Ոսկեգոծած **թուր** **կրամ**,
Թե որ կովից ետ չգա,
Անբախտ գլխիս **տուր** **կրամ**:

4

Զննալը **ծուր** է **տալիս**,
Իջնում է, **ձոր** է **գալիս**,
Էլ հանդ ու արտ չմնաց,
Զորենիս **ցավն** **եւ** **լալիս**:

5

Տավերին կուտ գցեմ, **ջու՛ջու՛**,
Ճարերին ջուր Լցնեմ, **ճու՛ճու՛**,
Ոչխարը մարգ մտավ, **հր՛ն-հր՛ն**,
Էշն ու ձին ջուր բշեմ, **ջու՛ջու՛**:

Օրինակ

Չայնեզ բաղաձայն	Պարզ խուլ բաղաձայն	Շնչեղ խուլ բաղաձայն
բակ է առել-բոլորել՝ շրջան է կազմել	պագ է առել-պագել՝ համբուրել է	փակ է առել-փականք՝ կողպեք է առել (գնել)

ԿԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 105

Արդարացրեցե՛ք հետևյալ բառերը և փակագծերում գրեցե՛ք, թե ինչպե՛ս են կարդացվում ի-ն և հաջորդող նայնավորը.

միլիարդ, միասնություն, Սիրիա, Լիա, Մարիամ, ռադիոհաղորդում, միլիոն, միացյալ, որդիական, սպիանալ, կրիա, Մալաթիա, քիմիական, Ուսարիան, Եղիազար, Արփիար, խնամհություն, լիիրավ, Ֆեդերացիա, հիանալ, լեղիանալ, հեփիոփն, փեղեղեղանալ, Դանիա, դասփարակել, ծիածան, միահեծան, հեքիաթասաց, գոլորշիացում:

ԿԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 106

Դու՛րս գրեցեք այն բառերը, որոնց մեջ կա բ, գ, դ, ձ, ջ փառերից որևէ մեկը՝ փակագծերում գրելով, թե ի՞նչ է կարդացվում այն:

Չէ, չի լսել մեծ Շոթայի
Երգի ձենը կաթոգին,
Ու դարավոր ցավն ամենի
Չի խորտակել էն հոգին:
Թնդում է դեռ նոր ձեռքերում
Էն քնարը գովանի,
Խնդում է դեռ նոր երգերում
Վրաստանը գեղանի:
– Ողջո՛յն, ողջո՛յն ձեզ հին ու նոր
Արի, բարի ընկերներ, –
Արարարի կողմից էսօր –
Եղբայրական երգ ու սեր:
Տին օրերի վերջալույսին,
Արշալույսին նոր կյանքի

Երգենք սրբանց ու միասին
 Երգը հանուր բերկրանքի:
 Բարձր հնչի մեր երգը թո՛ղ,
 Չարի ձենը խլացնի,
 Տնջուններով իր կախարդող
 Երկրենրկիր թող անցնի:
 (Տովհ.Թումանյան)

Օրվա մեջ՝ երգի (զ Կատ, ք հնչյուն):

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 107

Արարագրեցն՝ ք՝ րաղնելով բաց թողնված
 Կատերը:

Ռշտունյաց աշխար...ն անտառների մռայլությամբ, խոր ծո...ծո...ների
 Կատնություններ, խոր...տ րեների լուսապայծառ ժպիտներով ձ...վում էր
 Բզնունյաց ծովի հարա...ային ակերին: Ամրոցից չ...ր լսվում ոչ միուկ:
 Լուսասարը թա...ծում էր՝ անդունդներին ու.....ելով իր անեացող ճա...ա-
 գայթները: Տանդիպակա... ձորից սողում էր գա...նանային մե...ը, որի
 գլուխը ոսկեզ...ծվել էր ար...ի առա...ին ճառա...այթներից:
 (Ըստ Դ.Դեմիրճյանի)

Արարագրեցն՝ ք ռաղնելով բաց թողնված

անեացող	– 1. ոչնչացող, անհետացող. 2. վերացող. 3. փխր- մեռնող
խրոխր	– 1. սեզ, հպարտ. 2. հանդուգն, համարձակ, խիզախ
ծործոր	– 1. նեղ ձոր, ձորակ. 2. ձերպ, խորոչ. 3. լեռան նեղ հեղեղաւոր
հինավուրց	– հին օրերի՝ հնօրյա, վաղեմի
մեզ	– մառախուղ, մշուշ
ոսկեզօծել	– ոսկով օծել՝ պարել
տամկություն	– խոնավություն, թացություն, տամուկ լինելը

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 108

Արարագրեցն՝ ք՝ րաղնելով բաց թողնված
 Կատերը:

Այնպեղ, Մև-ջրի չ...նաղագեղ եզեր...ներին էր, որ ապրում էր Տատն: Եր...րի սիրուն ու բա... պարանին էր նա: Ոչ մի մար... նրան չէր կարող զինաթափ անել: Ավագակը սիր... չուներ նրա հոգի շուր...ը ման գալ, և ոչ իսկ գ...լը ո...խարի կող...ին բար... գալ: Տատն որքան բարի էր դեպի լավը, այն...ան էլ ան...ութ էր դեպի չարը:

Միրուն էր Տատն, նոր ծա...ող արևի պես՝ չ...նաղ: Երկրի աղ...իկների խել...ը գնում էր նրան փեսանելիս: Տապա նրա նվա...ե՛լը: Նրա սրն...ից հանած ձայները կարելի էր, որ հրեշտակներն ունենա...ին. այնքան ...րավիչ, այնքան սիրահ...յգ: Չայներ, որոն... հոսում ...ին մելամաղ...իկ, բջջ...ում էին՝ որպես հեգիկ վրակ, ...այլայլում՝ որպես սիրահար առ...ակ:

Մար... թե անասուն, այդ ձայնը լսելիս ակամա մոտ ...ին գալիս, բարանում և աշ...ափում էին չկոր...նել ոչ մի խազը, ոչ մի գեղգե...անք:

Նստում էր Տատն ժայռի գլ...ին՝ աչ...երն ուղ...ած լայն հորիզոնին, Մև-ջուրը գալարա...փույտ ո...քերի փակին, զղզ...ուն գե...յուրը խա...ում ճակատին:

Եվ նա նվա...ում էր:

(Վրթ.Փափագյան)

24 ԵՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 109

Արտագրեցե՛ք հեղինակ բառերը, լրացնելով բաց թողնված տառերը, և փակագծերում գրեցե՛ք, թե ի՞նչ տառ է գրվում և ի՞նչ է կարդացվում.

վերադար..., հար...անք, թեր...իկ, վարա...ույր, ար...ագանք, համար...ակ, հար...ափում, Տար...ագողի ճանապարհ, աշխարավար..., Ար...ենիկ, արյու...նար...ու, որ...անոց, Ար...իար, եր...ներանգ, սր...ագան, ուր...աթ, բար...առ, ձեր...ակալել, եր...ենն, թուղ..., թա...փ, հար...ել, երա...փիք, ամ...ար, Ար...ար, ամ...ոփել, ա...բերրի, գամ...յուղ, համ...ույր, ար..., շր...ան, անուր..., ամբող..., թր...ել, դար...ին:

Օրինակ՝ _____ վերադարձ (ձ տառ, 9 հնչյուն):

24 ԵՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 110

Առանձին պոետներում գրեցե՛ք հնչյուն և չհնչյուն հոմ բառերը.

շնորհալի, նիրհել, աշխարհակալ, աշխարհայագք, աշխարհագոր, քար-

աշխարհիկ, ապաշնորհ, միրիալ, բարեար, օրհնություն, ջրհոր, խորհուրդ, մուրհակ, խոնարհարար, արհեստ, օրհասական, արհավիրք, արհեստանոց, շնորհք, անշնորհակալ, ներհոսել, ջրհեղեղ, օրհներգ, վերհիշել, ճանապարհ, արհամարհանք:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 111

Արարագրեցի՝ ք՝ փակագծերում գրելով, թև-ից հեղո թնչ արար է գրվում և թնչ է կարողացվում.

ենթադրություն, բնդունիչ, բնդմիջում, բնդունել, բնձենավոր, բնձեռել, անգամ, վրանգավոր, անդամավճար, խնդրարու, կենդանություն, բնթանալ, բնդունայն, բնդունակ, անդամալոյծ, քանդակագործ, կանթեղ, բնդհանրապես, բնդլայնել, վրնջալ, նահանջ, դողանջել, կանչել, գոքանչ:

Օրբնակ՝

ենթադրություն (թ արար, թ հնչյուն), բնդունիչ (դ արար, թ հնչյուն):

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 112

Արարագրեցի՝ ք՝ փակագծերում գրելով, թև-ից և հաջորդ արարն թնչալն՝ և են կարողացվում.

արբանոց, ըղձալի, բաղձանք, դեղձենի, բաղցրաձայն, դողդոջուն, խեղդել, աղբյուրակն, աղբակայր, շեղք, անհողորդ, կողպեք, հղփանալ, կեղծավոր, սրեղծագործություն, ներգաղթ, Աղթամար, հաղթաբազուկ, աղբարամիս, ճեղքվածք, աղճապել, խղճահարություն, արաղձագործ, աղբարապան, գաղբնարան, կեղբոսություն, գողտրիկ, պղտորել, փաղբուրակ, խեղկարակ, մղկարալ, ծաղկեփունջ, կաղկանձել, հղկել, առողջավայր, աղջկական, գեղջկուհի, ռնգեղջյուր, շաղգամ, գեղգեղանք, եղջերավոր, գղջանք, չղջիկ, ողջագուրվել, ամբողջական, ողջունելի:

Օրբնակ՝

աղբանոց (դբ-խալ), ըղձալի (դձ-դձ):

ՀԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 113

Գրեցե՛ք համառոր շարահրություն՝ օգ-
տրվելով նկարից և գործածելով հետևյալ բա-
ռերն ու բառակապակցությունները.

աղջամուղջ, վաղորդյան, բարձր, խրոխար, ձյունածածկ,
նախօրեն, դադարել, ձյուն, ամենուրեք, ճամփա, ձոր, դաշտ,
օձագալար քամի, շառաչել սասկությունմբ, սաղարթախիտ անբառ,
տնքալ, սարսռուն ձյուն,
շուրջբուրբ, անդորր, մարդ, կենդանի, ծիլ ու ծաղիկ:

Պ. ԲԱՍՄԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԻՏԵԼԻՔ

Գիրք, ծառ, պապուռիան, ականջ, առու բառեր են: Բառերը կազմված են զանազան հնչյունների կապակցություններից՝ հնչյունախմբերից:

Ամեն մի բառ ունի իր իմաստը, առանց իմաստի բառ չկա: Բառերը խոսքի մեջ գործածվում են ինքնուրույն, անկախ կերպով, այսինքն՝ նրանք նախադասության անդամ են լինում:

Օրինակ՝

Աշակերտը գնաց տուն: Առուն հոսում է:
Տաամիկը խոսում է: Այս նախադասությունների մեջ
աշակերտ, գնաց, տուն, առու, հոսում է,
Տաամիկ, խոսում է բառերը նախադասության անդամներ են:

Իմաստ և ինքնուրույն գործածություն ունեցող հնչյունախումբը կոչվում է բառ:

Բառի արտահայտած իմաստը կոչվում է բառիմաստ:

Լեզվի մեջ գործածվող բոլոր բառերը միասին կազմում են այդ լեզվի **բառապաշարը** կամ **բառային կազմը**:

Լեզվի բառապաշարի ուսումնասիրությամբ զբաղվում է բառագիտությունը:

Տալերենը աշխարհի հնագույն և հարուստ բառապաշար ունեցող լեզուներից է: Նա ունի շուրջ 150 հազար բառ: Այդ բառերն արտահայտում են մեզ շրջապատող աշխարհի ու մեր կյանքի բոլոր կողմերը:

Առանձին այսուհանդերձ գրեցե՛ք առարկա, գործողություն, հատկություն արդասահմանող բառեր:

Օրինակ՝ _____

Առարկա	Գործողություն	Հատկություն
դեղձենի	ծաղկել	կանաչ

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 2

Ըստ մասնագիտության խմբավորեցե՛ք հետևյալ բառերը.

ակնաբույժ, սահաղաշար, վիրակապ, մեներգիչ, զուգերգ, թափերաշրջան, արամնաբույժ, հիվանդասենյակ, դերակադար, օրենսգիրք, դեղագործ, մրցում, թափերաբեմ, դեղորայք, երգեհոն, ամբաստանյալ, կինոթատրոն, մրցում, լողորդ, կիթառ, ներկայացում, ցուցմունք, դահուկավագ, զարկերակ, փափիղ, ըմբշամարտ, չմշկասահք:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 3

Առանձին այսուհանդերձ թվարկեցե՛ք ձեր բնակավայրի (գյուղ, քաղաք) բնության և վայրի թռչունների անունները և բանավոր նկարագրեցե՛ք դրանց արտաքին տեսքը:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 4

Ասացե՛ք թռչունների անունները՝ դիտելով նկարը (տե՛ս էջ 114):

2. ԲԱՌԻ ՈՂՂԱԿԻ ԵՎ ՓՈԽԱԲԵՐԱԿԱՆ ԻՄԱՍՏՆԵՐԸ

Խոսքի մեջ բառերը կարող են երբեմն գործածվել այնպիսի իմաստով, որ առանձին լինելու դեպքում չունեն: Օրինակ՝ *գրուցել* նշանակում է մեկի հենք խոսակցել, բայց «*Առվով հոսող ջուրը բարձրաձայն գրուցում էր իր ափերի հեղը*» նախադասության մեջ նույն բառը գործածված է «*կարկաչել, խոխոչել*» իմաստով: Առաջին դեպքում *գրուցել* բառը գործածված է իր սովորական կամ ուղղակի իմաստով, երկրորդ դեպքում գործածված է ոչ իր սովորական, այլ մի ուրիշ բառի իմաստով:

Այն սովորական իմաստը, որ բառն ունի նաև խոսքից դուրս, առանձին վերցրած, կոչվում է ուղղակի իմաստ:

Բառի ոչ իր սովորական իմաստով գործածվելը կոչվում է փոխաբերություն: Փոխաբերության ժամանակ բառի արտահայտած իմաստը կոչվում է փոխաբերական իմաստ:

Զրուցել բառի «*մեկի հեղը խոսակցել*» իմաստը ուղղակի իմաստ է, իսկ «*խոխոչել*» իմաստը՝ բերված նախադասության մեջ՝ փոխաբերական իմաստ:

Որոշեցե՛ք ընդգծված բառերի փոխաբերական իմաստները:

Սար ու ձոր ճերմակ **սավան** են հագել: Լուսին **արծաթ** է մաղում դաշտերի վրա:

Տոգիս **զեղված** է այս ջինջ երկնքով: Արևը թե՛ մայր էր մրնում արևմուտքում, ու **արյուն** էր դաշտի վրա (Ե.Զ.): Եվ երկնքի **սիրտը** միաված ... փայլում էին ծխնելոյզներն հսկայական (Ե.Զ.): **Մեռնում** է օրը: Իջավ թափանցիկ մութի **մանվածը** դաշտերի վրա (Վ.Տ.): Ամեն առավոտ արեգակն արդար ելնում է **զմրուխտ լեռան կապարին** և իր **դաբ ոսկին** հեղում է կայարան ... արար աշխարհին (Տր. Տովհ.): Այն ալիքը, որը հիմա **փշրվում** է թո ձեռքին, մի օր արգունք է եղել Վանա ծովի եզերքին (Ն.Ս.): Մի նուրբ ձնծաղիկ հողից նոր ելած՝ **արցունքի** մի շիթ թերթերի մեջ բաց (Վ.Դ.):

Որոշեցե՛ք, թե՛ հեղեղայալ բառակապակցությունների մեջ գործածված ձևով նույն բառերը որի՛ մեջ փոխաբերական և որի՛ մեջ ուղղակի իմաստով են գործածվել:

պողպատյա գրահ, պողպատյա կամբ, վարդագույն կտոր, վարդագույն երազներ, բաղցր թեյ, բաղցր խոսք, տաշած բար, բար սիրտ, դառը կորիզ, դառը կշտամբանք, աղի ջուր, աղի արցունք, լուսավոր սենյակ, լուսավոր ապագա, պայծառ արև, պայծառ կյանք, ծաղիկ հասակ, կարմիր ծաղիկ, սև զգեստ, սև օր, գնդախառն մարտնի, դաշտերի գնդախառն ծածկոց:

Ընդգծե՛ք այս բանասերտության փոխաբերական իմաստով գործածված բառերը:

Մի փոշոտ, փափուկ ճամփա,
Փշարի սաղափ ծառեր,
Մի կապու՛յր, կապու՛յր երկինք
Ու արև՛, արև՛, արև՛...
Կարարին լույսից շիկնած
Ամպի մի փոքրիկ ծվեն՝
Արարար լեռն է կանգնած՝
Ձյունապար ու լուսեղեն...

(Վ. Դավթյան)

Ներկայալ կապակցությունները գործածե՛ք նախադասությունների մեջ և ցու՛յց տվե՛ք դրանցում փոխաբերական իմաստ ունեցող բառերը:

սուր լեզու, ծանր ապրումներ, բաղցր երագ, դարարկ խոսք, նուրբ վերաբերմունք, արծաթե մագեր, ակզարդ Մահա:

3. ԲԱՌԻ ԲԱԶՄԻՄԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բառերի մեծ մասը, ինչպես՝ գրասեղան, հաշվառական, ժամացույց, գեղարտ, արագ, դանդաղ, կանաչավուն, ես, դու, չորս, թասն և այլն, ունեն մեկ իմաստ: Դրանք մենիմաստ բառեր են:

Շատ բառեր էլ արտահայտում են մեկից ավելի իմաստներ:

Օրինակ՝

լույս նշանակում է՝ 1. բնակվելու շենք, բնակարան. 2. ընդանիք, գերդաստան. 3. ուրանավորի քառափող հարված.

աչք նշանակում է՝ 1. փետողության գործարան. 2. հսկողություն (աչքը մեկի կամ մի բանի վրա պահել). 3. դարակ (սեղանի, պահարանի աչք). 4. բողբոջ և այլն.

գիր նշանակում է՝ 1. փառ. 2. այբուբեն. 3. գրություն. 4. կախարդություն.

գլուխ նշանակում է՝ 1. մարդու կամ կենդանու մարմնի մաս. 2. գրվածքի ամբողջական հարված. 3. լեռան, ծառի կարար և այլն.

դառնալ նշանակում է՝ 1. որևէ բան լինել. 2. վերադառնալ. 3. շրջվել, շուտ գալ. 4. պարվել:

Մեկից ավելի իմաստ ունեցող բառերը կոչվում են բազմիմաստ բառեր:

Տուն, աչք, գիր, գլուխ, դառնալ բառերը բազմիմաստ բառեր են:

ԶԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Գրե՛ք, թե ո՞ր բառերն են տարբեր իմաստներով գործածվել. արտագրե՛ք այդ բառերը յուրաքանչյուրի դիմաց գրելով նրա զանազան իմաստները:

Գրքի թերթերը չպետք է կեղտոտել: Դառնակը շատ սուր է: Ժայռից պոկվել էր մի կտոր և ընկել կամրջի վրա: Այսօրվա թերթերը դեռ չենք ստացել: Այս կտորի երեսը հաճելի փայլ ունի: Մերկացրած սրերով նրանք նեղվեցին թշնամու վրա: Գետնի երեսը ծածկված էր նորաբույս կանաչով: Նա սուր լսողություն ունի:

Օրինակ՝

Երևա – 1. կտորի արտաքին կողմը. 2. մակերևույթ. 3. դեմք:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 10

Գրեցե՛ք հետևյալ բառերի տարբեր իմաստները.

հաց, գունդ, օղակ, լեզու:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 11

Արմար, եղանակ, ճյուղ բազմիմաստ բառերը տարբեր իմաստներով գործածեցե՛ք նախադասությունների մեջ:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 12

Կազմեցե՛ք նախադասություններ՝ գիծ բազմիմաստ բառը գործածելով հետևյալ իմաստներով.

1. գրչով կամ մաքրիչով քաշած խազ,
2. երկաթուղի, տրամվայի ուղի,
3. օդային, ջրային ուղի,
4. երկարությամբ ձգված հեռախոսային, էլեկտրական լար,
5. էլեկտրական հոսանքի ճյուղավորում,
6. ջրադար, գազադար խողովակների ցանցի ճյուղավորումներ,
7. պատերազմական՝ ճակատային վայր, դիրքեր,
8. սահմանային երկայնական շերտ, սահման,
9. սպի, սպիանման հեգբ,
10. կնճիռ, խորշոմ,
11. բնորոշ կողմ, հատկություն,
12. դիմագիծ:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 13

Արտագրեցե՛ք՝ առանձին սյունակներում խմբավորելով մենիմաստ և բազմիմաստ բառերը.

ականջ, աշխարհ, բարձր, գդալ, գիծ, գիր, դանակ, դաշտավայր, դառնալ, ընկնել, կրակ, հավաքել, մայթ, շոգենավ, պանիր, պատարաբաղ:

4. ԲԱՌԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐՆ ԸՍՏ ԻՄԱՍՏԻ ԵՎ ՁԵՎԻ

1. Նույնանիշ կամ համանիշ բառեր: Կան բառեր, որոնք իրենց ձևով տարբեր են, իսկ իմաստով նույնը:

Օրինակ՝ _____

բույր – հույր, մազ – հեղ, կադսար – զազար:

Նույն իմաստն ունեցող բառերը կոչվում են նույնանիշ կամ համանիշ բառեր:

Քույր և **հույր**, **հեղ** և **մազ**, **կարաս** և **զազաթ** գույգերը նույնանիշներ են:

2. **Տամանիշ բառեր:** Շատ բառեր արտահայտում են իրար մոտ, բայց ոչ միևնույն իմաստներ:

Օրինակ՝ _____ **մաքուր** – **ջինջ**, **պարզ** – **վճիռ**, **պայքար** – **կռիվ**:

Իմաստով իրար մոտ բառերը կոչվում են հոմանիշ բառեր:

Մաքուր և **ջինջ**, **պարզ** և **վճիռ**, **պայքար** և **կռիվ** բառերը հոմանիշներ են:

3. **Տականիշ բառեր:** Շատ բառեր միմյանց հակառակ իմաստ ունեն:

Օրինակ՝ _____

լավ – **վար**, **բարձր** – **ցածր**, **մեծ** – **փոքր**, **լույս** – **խավար**:

Միմյանց հակառակ իմաստ ունեցող բառերը կոչվում են հականիշ բառեր:

Լավ և **վար**, **բարձր** և **ցածր**, **մեծ** և **փոքր**, **լույս** և **խավար** բառերը հականիշներ են:

4. **Տամանուն** կամ **նույնանուն բառեր:** Կան բառեր, որոնք ունեն միևնույն ձևը, բայց տարբեր իմաստներ, այսինքն՝ կազմված են միևնույն հնչյուններից, բայց տարբեր իմաստներ են արտահայտում:

Օրենակ՝

մարտ (պարերազմ) – **մարտ** (ամիս), **փող** (դրամ)
– **փող** (խողովակ), **ափ** (եզր) – **ափ** (ձեռքի թափ
ներսի կողմը), **հոտ** (բույր) – **հոտ** (ոչխարների
խումբ):

2 Առվ նույն, բայց իմաստով տարբեր բառերը կոչվում են
համանուն կամ նույնանուն բառեր:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 14

Գրե՛ք նույնանիշ և հակահիշ բառերը.

այգ, սպիտակ, բարի, գեղեցիկ, թուշ, հեռու, երկար, ճերմակ, հաստ,
տգեղ, ուժեղ, մոտիկ, երջանիկ, գնալ, չար, անիվ, թույլ, դժբախտ, երթալ,
ակ, բարակ, կարճ:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 15

Գրե՛ք հոմանիշ բառերը.

քաշ, հարված, փոքր, պարերազմ, հավաքել, արի, զարկ, ցավ, մանր,
տխրություն, մարտ, ժողովել, ձի, ամբարել, շրջապատել, նծույգ, պաշարել:

Օրենակ՝

քաշ – արի:

Գրե՛ք համանունները՝ բացատրելով նրանց

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 16

ինասպաները:

Կաթի **սերը** քաշել են: Էն օրն եկան թովջի արին, **հարկ** են ուզում
տերության: Այսպեղից ամբողջ դաշտը երևում է կարծես **ափի** մեջ:
Արի գութան, վարի գութան: Տայրենիքի **սերը** հերոսներ է ծնում: Վախ,
մեր կյանքը սևով **անցավ**: Ծաղիկների **հոտը** տարածվել է ամբողջ
դաշտում: Եթե **հարկ** լինի՝ ոչ թե գլխարկ, գլուխներս էլ վայր կդնենք:
Փողի քսակը, փողի քսակը, բարձրացնում է մարդու հասակը: Մեր
քաշ և **արի** մարտիկները կոչվում էին հերոսաբար: **Մարտը** տալիս է
ձնծաղիկ: Ոչխարի **հոտն** արածելով իջնում է դեպի փարախը: Բոց է

7 (դրամ)
քի թաթի
աարների

ում են

ն.

կ, հաար,
ար, երթալ,

ալ, մանր,
պաշարել:

ելով նրանց

կ են ուզում
աիիդ մեջ:
նում: Վախ,
ել է ամբողջ
կայր կղնենք:
ասակը: Մեր
առք քալիս է
րախը: Բոց է

դուս գալիս եղեգան **փողից**: Վերքը **անցավ** չի լինի: Պեարտար բժշկին
առաջնորդեց դեպի քան ներքին **հարկը**: Տրագդանի ձախ **ափին** է
գրնվում Կոմիարասի անվան զբոսայգին: Կարադի **մարտն** ավարտվեց:

Օգնակ

**հարկ (պուրք), հարկ (հարկավոր), հարկ (շենքի
հարկ):**

26 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 17**

Գրեցե՛ք գործողությունն նշանակող հետևյալ
բառերի հոմանիշները.

նայել, խնորել, ողբալ, ծիծաղել, խոցել, խրախուսել, գուրգուրել:

27 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 18**

Արդագրեցե՛ք՝ **ավելացնելով բաց թողնված
հոմանիշները**:

Տինավուրց լեռնագագաթները պարուրված էին լինում մեզ ու ...: Մի
չնչին պարճառից արարությունն ու ... պաշարում էին ինձ: Իշխանական
աղախիները ուրախ ու ... կարակներ էին անում: Նա մեղքեր չունի իր
անաղարար, ... հոգու վրա: Մեզ ու ... են իմ հայրենի բարձրաբերձ լեռները:

28 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 19**

Դու՛րս գրեցեք նույնանիշ և հոմանիշ ունե-
ցող բառերը՝ **դիմացը ավելացնելով համապա-
տասխան նույնանիշ կամ հոմանիշ բառը**:

Մանեն դեմքով շրջվեց դեպի լուսամուտը: Տակա ինքնաթիռը ճեղքեց
երկնքի կուրծքը: Ճերմակ երազները թն առան ու թռան, գնացին:

29 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 20**

Գրե՛ք արված բառերի հոմանիշները և
դրանցով կազմեցե՛ք նախադասություններ.

գաղտնագողի, գողարիկ, եղկելի, եղկել, հասկանալ, նողկանք, փաղպ-
կալի, կաղկանձել:

21 ԿՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Արարագրեցե՛ք հերևյալ առածները՝ կերևո-
րի փոխարեն գրելով հակահիշները:

...խոսիւր, ... լսիր:

Մի ... բարը գցեց ծովը, հազար ... չկարողացան հանել:

Քամու ... բամին էլ ...:

Շարք մի ..., ... կա, շարք մի ..., ... կա:

22 ԿՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Գրե՛ք բաց թողնված հակահիշ բառերը:

Կարդաց Ջուլիետայի նամակը. «Նայրա սաաց, որ իմ և քո միջև անանց
անդունդ կա, մենք վերևն ենք, դու՝ ...»:

Նորս ձեռքին կարճ ու ..., հասար ու ... մի փեղ կար:

Նայում ես ու չես կարողանում որոշել՝ ծե՛ր է Ավին, թե՛ ...:

23 ԿՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Շարունակեցե՛ք նկարագրությունը՝ շարու-
նակություն մեջ գործածելով ընդգծված բառե-
րի հակահիշները:

Գետըզը **փոքրամարմին** էր և **նիհար**, **գունալ** դեմքով ու **սուր**
քթով: Ճակատը **նեղ** էր, **մեյամաղձոր** աչքերն ունեին **սևեռուն** արարա-
հայտություն: Նա շարունակ **լուռ** էր ու **մարահոգ**: Գետըզը ընկերոջից
մի քիչ **բարձրահասակ** էր, բայց **նիհարության** պարճատով թիում էր
նրանից **ավելի** բարձր:

24 ԿՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Գրեցե՛ք տրված նույնականների նշանակու-
թյունը՝ օգտվելով բացարկական բառարանից:

1. ակ -

2. ակ -

3. ակ -

1. այր -

2. այր -

1. բազուկ -

2. բազուկ -

1. գազ -

2. գազ -

1. գունդ -

2. գունդ -

1. կեպ -

2. կեպ -

1. շահ -

2. շահ -

ՄԽԻԹԱԲ ՄԵՔԱՍԱՏԻ

Տայոց լեզվի և ընդհանրապես հայագիտության զարգացման գործում՝ բացառիկ դեր է խաղացել Մխիթար Մեքասարացին՝ Վենետիկի Մխիթարյան միաբանության՝ հիմնադիրը: Տեղամուտ լուսավորության փարածմանը, նվիրված հայ ժողովրդի լուսավորման գործին՝ նա ոչ միայն իր հիմնած միաբանության բոլոր ջանքերն ի սպաս դրեց այդ գործին, որի շնորհիվ էլ այդ միաբանությունը դարձավ հայագիտության մի իսկական կանառ², այլ ինքը՝ Աբբահայրը,³ յուր գրչով մեծապես օժանդակեց հայոց լեզվի ուսումնասիրման գործին՝ իր քերականություններով ու բառարանով:

(Էդ. Աղայան)

5. ԱՐՄԱՏ ԵՎ ԱՃԱՆՑ

Սովորել, անսովոր, սովորական, սովորություն բառերը կարող ենք բաժանել բաղադրիչների, այսպես՝ **սովորել, ան-սովոր, սովոր-**

ենք բաժանել բաղադրիչների, այսպես՝ **սովորել, ան-սովոր, սովոր-**

1. **միաբանություն** – 1. միաբան լինելը, միասություն, 2. կրթավորների համագումարություն, համերաշխություն, ուխտ (Մխիթարյան միաբանությունը հիմնադրվել է 1701 թ. Պոլսում: 1706 թ. փոխադրվել է Տոնավարան, 1717 թ.՝ Բագրատ, Վենետիկ բաղարի մոտակա Մուրբ Ղազար կղզի, որտեղ միաբանների կառուցած վանական և ուսումնական գեղարվեստի համալիրը կառուցվել է մինչև այսօր):

2. **կանառ** – 1. ակադեմիա, 2. գիտնականների՝ բարձրագույն և ցածրագույն ժողով:

3. **արքայադուռ** – կաթոլիկ վանքի վանահայր՝ արքեպիսկոպոս:

ական, սովոր-ութիւն: Այդ բոլոր բառերի մեջ ունենք մի կողմից **սովոր** բառը, իսկ մյուս կողմից՝ **ել, աւ, ական, ութիւն** մասնիկները: **Սովոր** բառը, որ իր իմաստը պահպանում է այդ բոլոր բառերի մեջ, այլևս բաղադրիչների չի կարող բաժանվել, առանց իմաստի աղավաղման:

Բաղադրիչների չբաժանվող բառամասը, որ արտահայտում է բառի հիմնական իմաստը, կոչվում է արմատ:

Սովոր բառը արմատ է:

Արմատներ են նաև՝ **հեռանալ, հեռավոր, հեռախոս** բառերի **հեռ** բառամասը, **հրաշք, հրաշալի** բառերի **հրաշ** բառամասը, **մայրական, մայրութիւն, մայրիկ** բառերի **մայր** բառամասը:

Արմատները բառերի մեջ կարող են ենթարկվել հնչյունափոխության:

Օրինակ՝

Տանդիսավոր, հանդիսապէս բառերի մեջ **հանդէս** արմատի **ե**-ն դարձել է **ի. արեւ, սրածայր, սրբթաց** բառերի մեջ **սուր** արմատի **ու** ձայնավորը դարձել է **ը**: Հնչյունափոխության հետևանքով արմատները կարող են ունենալ տարբեր ձևեր՝ **հրն-ջունափոխված և անհնչյունափոխ:** **Սովոր, մայր** արմատները **սովորել, սովորական, անսովոր, մայրական, մայրութիւն** և այլ բառերում անհնչյունափոխ արմատներ են: **Տանդիսապէս, հանդիսավոր, սրբթաց, արեւ** բառերում **հանդիս, սր** ձևերը **հանդէս** և **սուր** արմատների հրն-ջունափոխված ձևերն են: Նույն արմատները կարող են նաև հնչյունափոխության չենթարկվել, ինչպես **յոնահանդէս, զորահանդէս, ամենասուր, ապրասուր** բառերում **հանդէս** և **սուր** արմատները: Արմատները կարող են գործածվել որպէս բառ, ինչպես բերված օրինակներում՝ **մայր, սովոր, սուր, հանդէս**, բայց կարող են նաև չգործածվել, ինչպես **հեռ** և **հրաշ** արմատները:

աղմից **սովոր**
ները: **Սովոր**
մեջ, այլևս
աղման:

Բառահայրույժ

Բառերի **հեռ**
մայրական,

երիտույթյան:

բառերի մեջ
ել, արածայր,
ի **ու** ծայնա-
յի հեղուկանքով
եր ձևեր՝ **հըն-**
ոխ: **Սովոր**,
ական, անտ-
այլ բառերում
անդհաարես.
առերում **հան-**
մապրների եղև-
ապրները կարող
րկվել, ինչպես
ամենասուր,
ուր արմար-
վել որպես բառ,
, սովոր, սուր,
ծածկվել, ինչպես

25 ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Գրե՛ք հետևյալ բառերի արմատները. բնո-
գծված բառերի արմատներով կազմեցե՛ք նոր
բառեր.

պահակություն, պահել, պահակ, օրապահ, **ամառանոց**, ամառային,
ջերմություն, **ջերմանալ**, նավահանգիստ, նավավար, անհանգիստ, վա-
րիչ, վարել, դեկավար, **ներկել**, գործարան, մարդիկ, հիանալ, հիասթափե-
սքանչելի, հայրենի, **անմահական**, թափանցիկ, անբառային, նմանություն,
հերոսանալ, հազարավոր:

26 ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Գրե՛ք հնչյունափոխված արմատները և
գրեցե՛ք նրանց չհնչյունափոխված ձևը.

գրություն, լճակ, խնդություն, սրբոյր, լուսավոր, բուրասարան, կրաքար,
վիրաբույժ, բուժիչ, խորհրդավոր, լծակ, կրթություն, ցուցմունք, գունավոր,
կիզիչ, ամրանալ, խմբվել, բրդոյր, միջակ, շնչավոր, հրեղեն, գինանոց,
թուլություն, մաքենագիր, քնային, մրավոր:

Օրինակ՝ _____ գրություն – գր, գիր:

Սովորել, անսովոր, սովորական, սովորություն բառերի մեջ
ունենք **սովոր** արմարը և **ել, ան, ական, ություն** մասնիկները:

Բառի սկզբից կամ վերջից ավելացվող մասնիկները, որոնցով նոր բառեր են կազմվում, կոչվում են ածանցներ:

Նիշյալ բառերի մեջ **ել, ան, ական, ություն** մասնիկները ածանցներ են:

Ածանցները լինում են երկու տեսակ՝ **նախածանցներ** և **վերջածանց-**
ներ:

Բառի սկզբից դրվող ածանցները նախածանցներ են:

Օրվանկ

Անտովոր, բնորոշարակ, նախաբան, դժգույն
բառերի մեջ ան, բնդ, նախա, դժ ամանցները
նախաձանցներ են:

Բառի վերջից ավելացվող ամանցները վերջածանցներ են:

Օրվանկ

Մայրական, հողույր, քաջություն, արիաբար
բառերի մեջ ական, ուր, ություն, արբար ամանց-
ները վերջածանցներ են:

27 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ**

Տրված արմատներին ավելացրե՛ք ամանց-
ներ և կազմեցե՛ք նոր բառեր:

բար, լույս, գույն, դաս, ծաղիկ, ճաշ:

28 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ**

Դու՛րս գրեցե՛ք ամանցավոր բառերը, ա-
ռանձնացրե՛ք արմատներն ու ամանցները:

Խորն է Տաթևի ձորը՝ Եղված անբելի շառաչունով: Բարձունքում վանքն
է, որպեղ կան հնադարյան շինություններ: Այսպեղ է եղել Տաթևի նշա-
նավոր համալսարանը, որին շնչավորել է գիտնական Գրիգոր Տաթևացին:

29 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ**

Արդարացրեցե՛ք՝ բնորոշելով ամանցավոր բա-
ռերը:

Գրիչը Կենդորեն սահում էր թղթի վրայով: Միրքն անբռնելի հուզ-
մունքից սկսեց թրթռալ: Անթարթ աչքերով նայում էր կավե ափսեի մեջ
վերջին ճառագայթներն արձակող մոմին: Մառցե ապակիների հեղինից
կեղտոտ պղնձադրամի պես կախվել էր ձմեռային անփայլ արեգակը:

30 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ**

Դու՛րս գրեցե՛ք ամանցավոր բառերը՝ ա-
ռանձնացնելով ամանցները:

Մարգարեւորնի իշխանն անմոռնէ արարաւորն էր Սևադայի գրկում:
 – Այն օրից ի վեր, որ այս դժբախտութիւնն ինձ պարտեց, ես անհամ-
 բեր եմ դարձել, բայց իմ հոգին աննկուն է դեռ:
 Գևորգ իշխանի թախծոր դեմքը պայծառացաւ:
 – Այո՛, սիրելի՛ իշխան, հայրենիքի վիճակը քաղնապալի է: Եկել եմ քո
 օգնութիւնը խնդրելու՝ ընդհանուր ընդհարումները խափանելու համար:

(Մուրացան)

2/ ԽՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 31

Արարագրեցէ՛ք հեղեղայալ բառերը՝ գծիկով ան-
 ջապելով արմարը ածանցից.

պողպատյա, քաղցրավուն, լուսավոր, դաշտային, անհոր, ընդգծել,
 ենթակա, նախօրյակ, անգոյն, արութիւն, գիտուն, նկարիչ, սրտոր, դժբախտ,
 շնիկ, վարորդ, աշակերտական, ուսուցանող, ամենաներկար, եղբայրական,
 չկամ, ենթավարպետ, խոսուն, թթենի, մանկածք, մտերմորեն, ծաղկունք,
 վերք, վիրավոր, թունուր, լճակ, հարգանք:

2/ ԽՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 32

Խոնքափորեցէ՛ք նախածանցներն ու վերջ-
 ածանցները (վարժ. 31) և գրեցէ՛ք առանձին
 այունակներում:

2/ ԽՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 33

Գրէ՛ք վերը բերված բառերի հնչունափոխ-
 ված արմարները (վարժ. 31) և ցույց տվեք, թե
 ինչ հնչունափոխութիւնն է կատարվել:

2/ ԽՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 34

Կազմեցէ՛ք նոր բառեր՝ հեղեղայալ արմար-
 ներով և ածանցներով.

բար, հող, դաս, ցուն, փողոց, պարտեզ, առու, երկաթ, անուն, առաջ, գոյն,
 շունչ, լույս, հերոս, սխալ, նիզակ.
 -ային, -եղեն, -արան, -ակ, համ-, ընդ-, ան-, -ավոր, -անք, -արար:

6. ԲԱՌԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐՆ ԸՍՏ ԿԱԶՄՈՒԹՅԱՆ

Իրենց կազմությամբ բառերը լինում են՝ **պարզ, բարդ, ածանցավոր** և **բարդ ածանցավոր**:

Պարզ են այն բառերը, որոնք բաղադրիչ մասերի չեն բաժանվում:

Օրինակ՝ _____

հայր, մայր, ծառ, սուր, դաս:

Բարդ են մեկից ավելի արմարներից կազմված բառերը:

Օրինակ՝ _____

երկաթ-ուղի, սար ու ձոր, գր-ա-դարան, չար-ա-չար, մեծ-մեծ:

Ածանցավոր են մեկ արմարից և մեկ կամ մի քանի ածանցներից կազմված բառերը:

Օրինակ՝ _____

լճ-ակ, արմար-ավոր-ել, քաղաք-ակուն-ություն, ան-ընդ-գրկ-ելի:

Բարդ ածանցավոր են մեկից ավելի արմարներից և մեկ կամ մի քանի ածանցներից կազմված բառերը:

Օրինակ՝ _____

դն-դն-ություն, գր-ա-դարան-ային, ան-կողմն-ա-կալ, ան-կարգ-ա-պահ-ություն, մայր-ա-քաղաք-ային:

Որոշեցե՛ք բարդ, ածանցավոր և բարդ ածանցավոր բառերը և գրեցե՛ք առանձին-առանձին պոևակներում:

Մեղանի վրա վիրահատության
Պառկած է կռվից բերված մի զինվոր.
Մի երիտասարդ անհույս վիրավոր՝
Արնաքամ եղած և կիսակենդան:
Վիրահատ բժիշկը լուռ, անվարան
Զննում է նրա վերքերն արնածոր,
Ուզում է գրնել նա հնար մի նոր
Եվ կրկին արյուն ու կյանք տալ նրան:

(Վ. Նորենց)

Անդադրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ բաժանելով բաղադրիչների, և դրանց միջև գծիկներ դրե՛ք.

անակնկալ, արագընթաց, վերելք, վայրէջք, ձիարշավարան, մրցադաշտ, դասարան, գրականագիտություն, լուսավոր, քննադատություն, բնագիտություն, մարմնամարզություն, խմբագրարություն, հոգեբուժական, հրաձգարան, զբոսայգի, այգեգործություն, պողպատածական, բժախնդրություն, ոսկեվարա, լուսանկարիչ, անբինախնդրություն:

Օրենակ՝ _____ ան-ակն-կալ:

Գրե՛ք վերը տրված բառերի հնչյունափոխված արմատները և գրեցե՛ք նրանց անհնչյունափոխ ձևերը:

7. ԱԾԱՆԳԱՎՈՐ ԲԱՐԵՐ ԵՎ ԱԾԱՆՑՆԵՐ

Ածանցավոր բառերը կազմվում են արմատին կամ բառին որևէ ածանց ավելացնելով:

Մեկ արմաբին կարող են ավելանալ մի բանի ածանցներ: Այսպես՝ **հիվանդ** բառին ավելացնելով **անոց** ածանցը՝ կստանանք **հիվանդանոց** ածանցավոր բառը, իսկ դրան էլ ավելացնելով **ային** ածանցը՝ կստանանք **հիվանդանոցային** բառը, որն ունի երկու ածանց: Նույնպես և՛ **դաս** բառին կարող ենք ավելացնել նախ՝ **արան** ածանցը (**դասարան**), ապա՝ **ային** ածանցը (**դասարանային**) և վերջապես՝ **արդա** նախածանցը, որով կստանանք **արդարաարանային** բառը, որն ունի երեք ածանց:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 38

Գրե՛ք նախածանցներն ու վերջածանցները
և գրեցե՛ք առանձին-առանձին սյունակներում.

գրահավոր, ծաղկավեր, ապաբախար, գունավոր, երկրային, համաշխարհային, գերբնական, համանուն, դժգույն, ներգործուն, հակահարված, գերագնահատում, մականուն, կրակոք, զգացմունքային, երկաթյա, փայլունություն, հակադարձ, չտես, վերընդհանրություն, բացազատում, արդասանություն:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 39

Արդասգրեցե՛ք և ընդգծեցե՛ք ածանցավոր
բառերը:

Բազրադ Ամիրյանը ամառվա արձակուրդին վերադարձավ քաղաք, ուր ապրում էին նրա պառավ մայրը, քույրը և եղբոր երկու երեխաները, որոնք ծնողների մահից հետո մնացել էին նրանց խնամքի տակ: Վերադարձի հենց երկրորդ օրը գնաց բժշկի մոտ:

Բժիշկը, տեսնելով ողորմելի արտաքինը, սկզբում գործարանի հասարակ բանվորի տեղ ընդունեց նրան և, ըստ երևույթին, այդպես էլ ուզում էր վարվել նրա հետ – անփույթ, անուշադիր և մի քիչ էլ կուպիտ կերպով, բայց հետո, երբ իմացավ ուսուցիչ է, զարմացավ և ավելի քաղաքավարի ու խնամքով վերաբերմունք ցույց տվեց:

1) Նախաձանցներ

Հայերենում նախաձանցները բիշ են: Դրանցից առավել զորձաձականները հեղինակներն են.

- ան** – անգն, անբուն, անգույն, անխիղճ, անկայուն
- ապ** – ապերախար, ապուշ, ապօրինի
- արար** – արարահայրել, արարաշնչել, արարածել
- առ** – առեակարգյա, առօրյա, առերևույթ
- բաց** – բացակայել, բացառություն, բացազարել
- գեր** – գերադասել, գերակշռել, գերակարարել
- դժ** – դժբախար, դժգոհ, դժգույն, դժկամ
- ենթա** – ենթարկել, ենթամաշկային, ենթակա, ենթադրել
- ընդ** – ընդգծել, ընդհարել, ընդհանուր, ընդառաջ
- հակ** – հակադիր, հակասել, հակադդել, հակահարված
- համ** – համագյուղացի, համալեզու, համանուն, համաշխարհային
- մակ** – մակերես, մականուն, մակարերել
- նախ** – նախադետում, նախարոնական, նախօրյակ, նախընթաց
- ներ** – ներգրավել, ներշնչել, ներխուժել
- չ** – չխոսկան, չգիտություն, չկամ
- պար** – պարագիծ, պարփակել, պարբերությ
- սարար** – սարարագրել, սարարադասել, սարարարյալ
- վեր** – վերանայել, վերանորոգել, վերադառնալ, վերերկրյա, վերապաց, վերարկու, վերահսկել
- տար** – տարբերել, տարածել, տարօրինակ
- տ** – տգետ, տեհած, տգետ

Բոլոր նախաձանցները, բացի **ան**, **դժ**, **չ**, **տ**, **ներ** նախաձանցներից, արձարին կարող են միանալ **ա** ձայնավորով, եթե արձարն սկսվում է բաղաձայնով:

Օրինակ՝

արար – ա – արակել, **համ** – ա – **միտ**, **գեր** – ա – **ժախտ**,
ապ – ա – **բախար**:

Նույն նախաձանցը կարող է **ա** ձայնավորով միանալ նաև ձայնավորով սկսվող բառերին, օրինակ՝ **հակաօրենսդրական**, **հակաառաջարկ**:

Ան, ապ, դժ, չ, տ նախածանցները կոչվում են բացասական կամ ժխտական նախածանցներ, որովհետև հակառակ իմաստ են տալիս բառին:

Օրինակ՝

հաջող – անհաջող, գոհ – դժգոհ, երջանիկ –
ապերջանիկ, զեղեցիկ – տգեղ, կամեցող – չը-
կամ:

ՆԱԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 40

Արտագրեցե՛ք՝ ընդձեռյով նախածանցները.

վերստանալ, համարիրություն, ընդհարակյա, տհաս, անեզր, հակա-
սություն, ներփակել, պարունակել, արտագրել, ենթավերնագիր, մակբայ,
համարեղ, ապերախար, արագրել, գերագնահատել, բացատրել, չհաս,
անկարգ, սրտորադաս, վերագրել, ենթագլուխ, գերագանցել, մակերևույթ,
դժկամություն:

ՆԱԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 41

Կազմեցե՛ք նոր բառեր՝ տրված ածանցավոր
բառերին ափսոսանքով նախածանցներ.

օդային, ըմբռնելի, էական, ընդհանուր, կամք, օվկիանյան, ածանցավոր,
երկրային, խոսք, գորություն:

ՆԱԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 42

Կազմեցե՛ք նոր բառեր ան, ընդ, արդ, ենթ, բաց-
գեր, համ, հակ, ներ նախածանցներով:

2) Վերջածանցներ

Հայերենը շատ հարուստ է վերջածանցներով: Առավել գործածական
վերջածանցներից են.

ակ, իկ, ուկ – լճակ, ծովակ, սիրունիկ, շնիկ, գառնուկ, ծերուկ
ակոսն, ալիս – հերոսական, դպրոցական, ամառային, ազգային
անք, ունք – հարգանք, սխալանք, ծաղկունք, իրավունք
ավելք, ավոր – հորավելք, կանաչավելք, նիզակավոր, վիրավոր,

թունավոր

ալի, ելի – ուրախալի, փենչալի, եղկելի, ածելի
(ա)բար, (ա)պես, որեն – հերոսաբար, սրորաբար, մեծապես, պարզապես, մոերմորեն, նեցորեն

(ա)զին – ուժգին, ցնձագին, մոլեգին
ե, յա – փայտյա, բարե, երկաթյա, մերաղյա, հեգամյա
ենի – բալենի, թթենի, այծենի, մայրենի, ընձենի
եղեն – հողեղեն, կայծակեղեն, խմորեղեն, ոսկեղեն
յակ – փրանյակ, հիսնամյակ, շաբաթօրյակ
յան – մայիսյան, երևանյան, Տիգրանյան
ոււ, մունք – շարժում, սպառում, սխալմունք, ավերմունք
ադան – հեռասարան, այգեսարան, թթասարան, Նոկասարան
ված, վածք, ւծ – կալված(ք), քերթված, մանկածք, գործվածք, հալածոց, **(ա)նոց, ադան** – դպրոց, բազմոց, խայթոց, թիկնոց, եիվանդանոց, գրոսարան, բառարան, կայարան

ուրթյուն – բաշտություն, խնդրություն, ուսանողություն, բազմություն
ուիի – հայտնի, բանվորունի, ուսուցչունի, գեղեցկունի

ուն, ան, կան – խոսուն, փայլուն, վազան, կծան, լացկան
ցի, ացի, եցի – քանաբեռցի, լեռնցի, վրացի, գյուղացի, սարեցի
ացու – սերմացու, շապկացու, մահկանացու

ք – վազք, արարք, վարք, ապք

Բաղաձայնով սկսվող վերջածանցների մեծ մասը կարող է ավելանալ բառին կամ արմատին **ա** ձայնավորով:

Օրինակ՝ _____ **անմիջ-ա-պես, քաջ-ա-բար, բան-ա-վոր, ցավ-ա-զին:**

ԶԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 43

Արտագրեցե՛ք բառերը և գծիկներով անջատեցե՛ք ածանցներն արմատից ու միջանցից.

լիցքավորում, նավակ, նվագում, մարզանք, աստիճանաբար, կանաչեղեն, շքեղ, շահավետ, արմատավորել, անխոհեմ, աշակերտություն, անգորություն, հանճարեղ, վարպետորեն, պահարան, հավաքույթ, աշխատանքային, հիվանդագին, դպրոցական, ներգործարանային, ամբողջովին, ուսմունք, բերանացի, անհամբերություն, բարկացկոտ, հակադրականային,

ապաշնորհ, քիանություն, ապօրինարար, քննադատական, բազարձակապետ, մայրենի, վագրենավոր, գոյուն, պղնձյա, մարմարե:

Օրենակ՝ _____ **լից-ք-ա-վոր-ու՛մ:**

Չ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 44**

Գրե՛ք այն բառերի արմատները, որոնք հընչյունափոխվել են, և գրեցե՛ք դրանց անհնչյունափոխ ձևերը (վարժ. 43):

Չ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 45**

Կազմեցե՛ք բառեր հետևյալ վերջածանցներով.

ային, ական, ոց (նոց, անոց), գին, ույթ, յա, բ:

Չ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 46**

Տրված բառերից կազմեցե՛ք վերջածանցավոր բառեր, բացարկեցե՛ք, թե ի՛նչ հնչյունափոխություն է կարարվել.

դյուցազուն, վայրկյան, թավիշ, գիր, գիծ, գարուն, հույս, զենք:

Օրենակ՝ _____

գիր – գիրք (ի-ն չի հնչյունափոխվել), **գրավոր, գրային, գրական, գրություն, գրել – (ի-ն փոխվել է ռ-ի):**

Չ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 47**

Ցու՛յց տվեք ածանցները, այդ ածանցավոր բառերով կազմեցե՛ք բնագիր.

փայտե, փոքրիկ, լճակ, նավակ, դյութիչ, արևոտ, մեղմորեն, կապույտակ, ձկնորսական, անհամբեր, ուրախալի, ցնձագին, սրանելի, պայծառորեն, երկինք:

Չ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 48**

Ե, Լ, ռ, օ, ք ձայնավորներով սկսվող բառերից կազմեցե՛ք հախածանցավոր բառեր, բացարկե՛ք, թե դրանց գրությունն ու արմատությունը:

Օրինակ՝

որոշել – անորոշ, բացորոշ, նախորոշ, ցարորոշ (ո-ն արտասանվում է օ). էջ – առէջ, օր – նախօրե, երևույթ – առերևույթ (ե-ն արտասանվում է է):

2/ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 49

Յու՛յց տվե՛ք ածանցավոր և բարդ բառերը, ապա կազմելով շարադրանքի պլան՝ շարունակեցե՛ք նկարագրությունը:

Վեհաշուք Արարաբը՝ շղարշե թիկնոցն ուսերին, խոսուն հայացքը հայրենի ընդարձակ դաշտերին, լուծւմ է խորհրդավոր...

8. ԲԱՐԴ ԲԱՌԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

1. Նոդակապով և անհոդակապ բարդություններ

Բարդությունների (բարդ բառերի) բաղադրիչները կարող են միանալ իրար *ա* ձայնավորով կամ առանց դրան:

Օրինակ՝

հաց-թուխ, տն-տես, բայց՝ տն-ա-տեր, թն-ա-թափ և այլն:

Բարդ բառերի բաղադրիչներն իրար միացնող *ա* ձայնավորը կոչվում է *հոդակապ*:

Ա ձայնավորով միացած բաղադրիչներով բարդությունները կոչվում են *հոդակապով բարդություններ*: Բերված օրինակների մեջ *տնատեր*, *թնաթափ* բարդ բառերը հոդակապով բարդություններ են:

Նոդակապ չունեցող բարդ բառերը կոչվում են *անհոդակապ բարդություններ*: Բերված օրինակների մեջ *հացթուխ, տնտես* բառերը անհոդակապ բարդություններ են:

2/ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 50

Գտե՛ք հոդակապով և անհոդակապ բարդությունները և գրեցե՛ք առանձին պլանակներում.

նկարագարող, գազաթնակետ, մեքենագիր, դիմանկար, երկաթուղի, չարաչար, գրոսայգի, պարսիկպան, հանդիսարես, խճուղի, արագընթաց, ճամփեզր, լուսամփոփ, մայրուղի, գևրափ, խմբագիր, քինախնդիր:

2/ ԽՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 51

Վերևում տրված բառերից առանձնացրե՛ք հնչյունափոխված արմարները և ցու՛յց տվե՛ք, թե ի՞նչ հնչյունափոխություն է կատարվել:

2/ ԽՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 52

Որոշեցե՛ք բառերի տեսակը (պարզ, բարդ, ամսանցավոր) և գրեցե՛ք առանձին-առանձին պունակներում:

Արքայական գեղաշուք հովանոցից հեռանալով՝ թագուհին սիգանեմ, նագելի քայլվածքով ուղղվեց դեպի յուր առանձնարանը:

Ոսկեզօծ ճրագարանը լուսավորեց ընդարձակ հյուրասենյակը և երևան հանեց նրբաճաշակ պերճանքը:

(Մտրագան)

Օրինակ՝ _____

արքայական – ամանցավոր,

գեղաշուք – բարդ, հողակապով:

2/ ԽՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 53

Տրված բառերից կազմեցե՛ք բարդ բառեր, որոշեցե՛ք տեսակը.

ձայն և զվարթ, հորդ և առար, աղբ և գոմ, մրրիկ և ձյուն, դենք և խոժոռ, երկինք և առաք, պար և շուրջ, ծաղիկ և արև, ընթացք և սուր, ուղիղ և ձիգ, երանգ և երփն:

Օրինակ՝ _____

զվարթաձայն – հողակապով բարդություն,
հորդառար – անհողակապ բարդություն:

2.Կրկնավոր և հարադրական բարդություններ

Պարզ գալ, միտք անել, մուր գալ, գլուխ տալ կապակցությունները բաղկացած են երկուական առանձին-առանձին գրվող բառերից, բայց այդ կապակցություններից յուրաքանչյուրն արտահայտում է մեկ բառի

ինձապ. մուր գալ նշանակում է մտրենալ, պար գալ՝ պարել, միտք
անել՝ մտածել, գուխ տալ՝ ողջունել:

Առանձին-առանձին գրվող բաղադրիչներից կազմված բարդությունները կոչվում են հարադրական բարդություններ կամ հարադրություններ:

Պար գալ, միտք անել, մուր գալ, գուխ տալ հարադրություններ են:

Հարադրությունները կազմվում են հետևյալ եղանակով.

ա) բաղադրիչները կապակցվում են իրար շաղկապով կամ որևէ կապով:

Օրինակ՝

դես ու դեն, թև ու թիկունք, հայր ու մայր, մեկ առ մեկ, մերթ ընդ մերթ:

յան)

բ) բաղադրիչներն իրար կապակցվում են առանց շաղկապի կամ կապի. այս դեպքում նրանց միջև գծիկ է դրվում:

Օրինակ՝

գիշեր-ցերեկ, հինգ-վեց, կարգին-սարքին, հա-գաժ-կապած:

արեք,

գ) բաղադրիչները կապակցվում են առանց շաղկապի կամ կապի և առանց գծիկի:

Օրինակ՝

գուխ տալ, պար գալ, միտք անել:

ստույն,
և ձիգ.

Մեծ-մեծ, փունջ-փունջ բարդ բառերը կազմված են միևնույն բառի կրկնությամբ:

Բառի կրկնությամբ կազմված բարդ բառերը կոչվում են կրկնավոր բարդություններ:

Մեծ-մեծ, փունջ-փունջ կրկնավոր բարդություններ են:

Կրկնավոր բարդությունների մեջ բառը կարող է փոխել որևէ հնչյունը կամ որևէ նոր հնչյուն ստանալ:

Օրինակ՝

աման-չաման, մանր-մունր, մարդ-մուրդ, պա-
ռապ-սարապ:

Կրկնավոր բարդությունների բաղադրիչների միջև գծիկ է դրվում:

3. Կցական բարդություններ

Թե՛ հարադրությունների և թե՛ կրկնավոր բարդությունների բաղադրիչները կարող են միանալ, միասին գրվել և մեկ բառ դառնալ:

Օրինակ՝

Առևտուր, այրուձի, փոխառփոխ, լեփլեցուն,
դողդոջ բարդ բառերը կազմվել են **առ և տուր**,
այր ու ձի, **փոխ առ փոխ** հարադրություններից
և **լեփ լեցուն**, **դող դոջ** կրկնավորներից:

Հարադրությունների և կրկնավորների բաղադրիչների միացումով կազմված բարդ բառերը կոչվում են կցական բարդություններ:

Առևտուր, այրուձի, փոխառփոխ, լեփլեցուն, դողդոջ բարդու-
թյունները կցական բարդություններ են:

ՆԱԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 54

Առանձնացրե՛ք հարադրական, կրկնավոր և
կցական բարդությունները և գրե՛ք թառանձին-
առանձին այունակներում:

աչքից ընկնել, մեկընդմեջ, լաց լինել, արագ-արագ, օր ու գիշեր,
երեսուներկու, գրել տալ, դաշտ ու անտառ, պակաս-մական, անցողարձ,
փայլփլել, դեփ-դեղին, գեղգեղալ, գործ-մործ, ջուր-մուր, ինչեիցե, միևնու-
ճար, շարք-շարք, վայր ընկնել, երբեիցե, լացուկոծ, կեսգիշեր, խառնի-
խուռն, խումբ-խումբ, տարեցտարի, գնալ-գալ, օրընդմեջ, ժամ առ ժամ,
աղուիաց, դատադասել, երբեմն-երբեմն, սարսուռ, գիրկընդխառն:

Ներկայումս բառերից կազմեցե՛ք հարադրու-
թյուններ՝ բերել, գրել, արձակ, բացերից որևէ մեկի
հետ.

աչք, երես, գլուխ, ձեռք, սիրտ, խելք, դուրս, ցածր, մութ, հետ, մեջ, վեր,
խոսել, ասել:

Օրինակ՝ _____ աչքով տես:

Ներկայումս բառերից կազմեցե՛ք կրկնավոր
բարդություններ.

պակաս, ծուռ, փուն, մանր, երանգ, դեղին, հինգ, ծառ, հազար, բարդ:

Օրինակ՝ _____ պակաս-մակաս:

Ներկայումս բառերից կազմեցե՛ք կցական բար-
դություններ.

աղ ու հաց, փակն ու վրա, արոք-փառք, ձեռաց գիր, այն փեղ, ինչ և իցե,
ով և է, օրեց օր, նիստ ու կաց, դռնե դուռ, փարեց փարի:

Օրինակ՝ _____ աղուհաց:

Տրված բառերով կազմեցե՛ք բարդ և ամուս-
նավոր բառեր, դրանց գործածությամբ ավար-
տեցե՛ք շարադրանքը.

բուրգ, հով, սաղարթ, անուշ, խոտ, մարգարիտ, լույս, վճիպ, պղինձ, լուսին,
մերթ, կողք, երանգ, փոքր, խշշալ:
Բրգաձև ու պղնձագույն լեռների գլխին մերթ ընդ մերթ փայլում է
լիալուսինը: ...

Ներկայումս կցական բարդությունները վերա-
ծեցե՛ք հարադրությունների կամ կրկնա-
վորների.

հարցուփորձ, վերածել, գործածել, փնտրուն, սարուծոր, երթենկ, վայրի-
վերո, գունդագունդ, մեծամեծ, գենքուգրահ, բարուբանդ, առուծախ, շիփ-
շիբակ, աչբունք, դեմառդեմ, ինքնըստփինքյան, դափդարարկ:

Օրբնակ՝ _____ *հարցուփորձ – հարց ու փորձ:*

9. ԲԱՐԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԱՇԱՅՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՀՆՉՅՈՒՆԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ

Բարդ բառեր կազմելու և ածանցումների հեղևանքով բառային շեշտը
տեղափոխվում է վերջից ավելացած բաղադրիչի վերջնականի ծայնավորի
վրա:

Օրբնակ՝ _____

*արդա՛ր և մի՛տ բաղադրիչներից՝ արդարամի՛տ,
երևա՛ն և ցի՛ բաղադրիչներից՝ երևանցի՛, երկի՛ր
և այի՛ն բաղադրիչներից՝ երկրայի՛ն:*

Շեշտի տեղափոխության հեղևանքով թե՛ արմարի և թե՛ ածանցի շեշտից
զրկված ծայնավորը կարող է հնչյունափոխվել:

Օրբնակ՝ _____

*մութ-ին – մթին, մթին-ել – մթենել, եր-կիր-ա-
գործ – երկրագործ, միշտ-ա-դավար – մշտադա-
ւար, պարզեզ-պան – պարզիզպան, զուխ-ա-
վոր – զխավոր, մարյան-ա-դարան – մարն-
նադարան:*

Հարադրական և կրկնավոր բարդությունների բաղադրիչների ծայնա-
վորները, իբրև կանոն, շեշտի հետ կապված հնչյունափոխության չեն
ենթարկվում:

Օրբնակ՝ _____

*նիստ ու կաց, զենք ու զրահ, ծիւ ու ծաղիկ,
սուր-ասուր:*

դերք է հիշել բարդության և ածանցման հետ կապված հերքելի
 հնչյունափոխությունները:

1. Բառի կամ արմարի վերջին **ի** ձայնավորը և **ա** հոդակապը կարող
 են միանալ և դառնալ **ե**:

Օրինակ՝ _____
 զինի-ա-վեր – զինեվեր, այգի-ա-գործ – այգե-
 գործ, որդի-ա-սեր – որդեսեր, ոսկի-ա-գույն –
 ոսկեգույն, հոգի-ա-վիճակ – հոգեվիճակ, այգի-
 ա-արան – այգեսարան, հոգի-ա-վոր – հոգևոր:

2. Այլ ածանցից առաջ բառավերջի **ի**-ն դառնում է **յ**:

Օրինակ՝ _____
 որդի-ակ – որդյակ, հոգի-ակ – հոգյակ, կղզի-ակ
 – կղզյակ:

Միավանկ բառերի **ի**-ն այդ բոլոր դեպքերում էլ մնում է անփոփոխ:

Օրինակ՝ _____
 մի-ա-ծույլ – միաձույլ, թի-ակ – թիակ, ձի-ար-
 շավ – ձիարշավ:

3. Բառի կամ արմարի **ու** ձայնավորը **ա** հոդակապից, ինչպես և
 առհասարակ ավելացող բաղադրիչի ձայնավորից առաջ դառնում է **վ**:

Օրինակ՝ _____
 կարու-ա-ձագ – կարվաձագ, լեզու-ա-կան – լեզ-
 վական, չու-ել – չվել, առու-ակ – առվակ:

22 Հարցադրանք: _____
 Կրկնել «Տեղումափոխություն» բաժնում տրված
 կանոնները և բոլորն անգիր ասել:

24 ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 60 _____
 Տարելիս բառերից և ածանցներից կազմե-
 ցե՛ք բարդ, ածանցավոր և բարդ ածանցավոր

բառեր՝ կիրառելով հնչյունափոխական կանոնները.

վիզ(նոց), գործունյա(ություն), պարյան(ավոր), ոսկի(ահեր), գինի (գործություն), անիվ(ակ), հովիվ(ական), կամուրջ(շեն), քուն(տես), վայրկյան(արար), կարու(խաղ), գունդ (խաղ), առու (հան), այգի(փոր), ուսուցիչ(անոց), բույր(ավեր), գյուղացի(ական), լույս(տու), աղավնի(վաճառ), ագի(ավոր), գույն(գեղ), կույր(ություն):

Օրինակ՝ _____ **վիզ(նոց) – վզնոց:**

ՆԱԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 61

Գրե՛ք բարդ, ածանցավոր ու բարդ ածանցավոր բառերի հնչյունափոխված բաղադրիչները և վերականգնեցե՛ք անհնչյունափոխ ձևերը.

խլիլել, լեզվաբան, մարդկայնություն, սրաբես, առաջնություն, կենդանական, ոսկեգույն, պարանեկան, գունար, չվացուցակ, կիսաձայն, վայրկենական, հարկություն, անամարոծություն, ձվածն, ծաղկանոց, հանդիսավոր, պարփիզակ, հուսաբեր, միջադեպ, դիմադրություն, մտայնություն, վերջնական, մարմնել, թրթռուն, մրմռալ, բուսաբանություն, խղճալ:

Օրինակ՝ _____ **խլիլել – խիլ (խլել):**

ՆԱԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 62

Գրե՛ք պարզ, բարդ, ածանցավոր և բարդ ածանցավոր բառերը և գրեցե՛ք առանձին-առանձին սյունակներում:

Աղբյուր Մերոբին գրա Նեմրոթի բարբարոս լանջին, մի ժայռի տակ: Նա հաղթահասակ է, թխամորթ, խոշոր արծվային աչքերով, կորնթարդ բթով, գլխին ոլորված շագանակագույն թաշկինակ:

Մերոբի կնոջը՝ արիասիրտ Սոսեն էլ տեսա: Շիկաբեր էր, վարդագույն դեմքին խաղում էր հպարտ, բայց թախծուր մի ժայռ: Սոսեն անեման էր իր աշխեսի վրա:

(Խ. Դաշդենց)

10. ՀԱՊԱՎՈՐՄ

Կենտրոնական վիճակագրական վարչություն, աշխատանքի պեղական կոմիտե, ժողովրդական կրթության բաժին կապակցություններից՝ բառերի կրճատված մասերի միացումով կարող ենք կազմել կենտրոնական, աշխատանքի, ժողովրդական հապավումները:

Հապավումը երկու կամ ավելի բառերի կրճատված մասերի միացումով կազմվող բարդ բառ է:

Հապավումները լինում են երեք տեսակ՝ *տառային, վանկային, խառն:*

1. *Տառային* հապավումների բաղադրիչները ամբողջական բառերի սկզբնատառերն են:

Օրինակ՝

ՄԱԿ (Միավորված ազգերի կազմակերպություն), ԱՄՆ (Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ), ԳՖՏ (Գերմանիայի Ֆեդերատիվ Տանրապետություն), ՏՏ (Տայասրանի Տանրապետություն):

Տառային հապավումների բոլոր բաղադրիչները գրվում են մեծատառ, միասին, առանց որևէ կերպարական նշանի: Փոքրատառով են գրվում միայն *բուհ* (բարձրագույն ուսումնական հաստատություն), *գազա, գէս* և մի քանի ուրիշ՝ հասարակ գոյականի արժեք ստացած հապավումները:

2. *Վանկային* հապավումների բաղադրիչները ամբողջական բառերի մասեր են, որոնք հավասար են մեկական վանկի:

Օրինակ՝

ուսումնասիր (ուսումնական մասի վարիչ), Տայգյուրիտրի (Տայասրանի գյուղատարածների խորհուրդ):

3. *Խառն* հապավումների բաղադրիչները լինում են տառեր և վանկեր կամ տրիվ բառեր:

Տայկերապարտանկ (Տայկական բաժնեդիրական ներմուծման-արտահանման բանկ), խնայ-դրամարկդ Ֆինացողական դրամարկդ), Երմեդ-րոշին վարչություն (Երեանի մեդրոպոլիտենի 2ինարտություն վարչություն), ԵրԾՏ (Երեանի ճարտարագիտական համալսարան):

72 ԽՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 63

Տարեկալ հապավումները գրեցե՛ք աւորողա-կան բառերով.

ժողկրթաժին, ԼՂՏ, ԱՄՆ, ԵԱԽ, բաղշին, պերաշխանայրամարկդ, գյուղթղթակից, ԱԴՏ, գյուղկոտ, ժողկրթաժկար, զինկոմ, բուն, պեր-բանկ:

72 ԽՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 64

Տարեկալ բառերից կազմեցե՛ք վանկային հա-պավումներ.

պերական առկար, աշխարանբային ղեկավար, Տայապարանի ճանա-պարհային տրանսպորտ, կազմակերպչական բաժնի վարիչ, ժողովրդա-կան տնտեսության խորհուրդ, Փարիկագործարանային ուսումնարան, ժողովրդական կրթության բաժնի վարիչ, խմբագրական կոլեգիա, Տա-յապարանի պերական հրատարակչություն, մարակարարման բաժնի վա-րիչ:

72 ԽՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 65

Տարեկալ բառերից կազմեցե՛ք տարալին հա-պավումներ.

բարձրագույն տեխնիկական ուսումնական հասարություն, գիտու-թյունների ակադեմիա, Տայապարանի արհեստակցական միությունների կենտրոնական խորհուրդ, Լեռնային Ղարաբաղի Տանրապետություն, Գերմանիայի Ֆեդերապիկ Տանրապետություն, փոխադարձ օգնության կոմիտե, հակաօդային պաշտպանություն:

72 ԽՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 66

Տարեկալ բառերից կազմեցե՛ք խառը հա-պավումներ.

որհրական
խնայ-
(1), Երմեյ-
պոլիտենի
8 (Երևանի
):

ամբողջա-

դրամարկի,
բուհ, պեդ-

անկապին հա-

րանի ճանա-
, ժողովրդա-
լուսմնարան,
Նա-
տլեգիա, Նա-
ն բաժնի վա-

բառային հա-

թյուն, գիտու-
միությունների
ապագություն,
արձ օգնության

ե՛ք խառնը հա-

Երևանի մեարդալիտենի շինարարության վարչություն, պետական
համալսարան, քաղաքային ֆինանսների բաժին, արգարքին գործերի
նախարարություն, աշակերտական խորհուրդ, սոցիալական ապահովության
նախարարություն, պետական բանկ, գյուղական թղթակից:

11. ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Գրելու ժամանակ հաճախ հարկավոր է լինում շար սովորական ու
հաճախակի գործածություն ունեցող բառերը կամ արդեն հայտնի անձն-
անունները գրել ոչ թե լրիվ, այլ կրճատված:

Օրինակ՝

Նովհ. Թումանյան (Նովհաննես Թումանյան), **Ավ.**
Իսահակյան (Ավետիք Իսահակյան), 1998 **թ.** (թվա-
կան), **ընկ.** (ընկեր):

Բառերի կրճատ գրությունը կոչվում է համառոտագրություն:

Բերված օրինակների մեջ **Նովհ., Ավ., թ., ընկ.** համառոտագրու-
թյուններ են:

Համառոտագրությունների ամենից շար ենթարկվում են մարդկանց
անունները և հայրանունները, բայց նաև՝ որոշ թվով սովորական բառեր:
Համառոտագրությունները կարարվում են հետևյալ եղանակներով:

1. Բառի կամ հատուկ անվան միայն առաջին տառով:

Օրինակ՝

թ. (թվական), **տ.** (տիպին), **մ.թ.ա.** (մեր թվարկու-
թյունից առաջ), **Վ.** (Վահան) **Տերյան, Ե.** (Եղիշե)
Չարենց, Դ. (Դանիել) **Վարուժան, հ.** (հայտնի):

2. Հայնավորով սկսվող բառերի և հատուկ անունների սկզբի ծայնավորով
և նրան հաջորդող բաղաձայններով:

10 Նայոց (նայո, 4-րդ դար)

Օրինակ՝

Այլ. Իտալական, **Այլ.** Ծարտության, **ընկ.** (ընկեր), **ակ.** (ակադեմիկոս), **Արոր.** Քալանթարյան:

3. Բառասկզբի երկու կամ երեք բաղաձայններով:

Օրինակ՝

Նր. Աճառյան (Նրաչյա Աճառյան), **Գր.** (Գրիգոր),
Դր. (Դրասարամար), **Վրթ.** (Վրթանես):

4. Բառի սկզբնամասով՝ պահպանելով այդ մասի ձայնավորը կամ առանց դրան:

Օրինակ՝

Վիր. Փափագյան (Վահրամ Փափագյան), **Տուվհ.** Տովհաննիսյան (Տովհաննես Տովհաննիսյան), **թրգմ.** (թարգմանություն), **արարար.** (արարարություն),
վրկ. (վայրկյան), **պրոֆ.** (պրոֆեսոր):

5. Բառի բոլոր բաղաձայններով՝ առանց ձայնավորի:

Օրինակ՝

հմնդ. (համեմար-ել), **մլրդ** (միլիարդ), **մլն** (միլիոն):

6. Բառի առաջին և վերջին բաղաձայններով.

Օրինակ՝

դ-ր (դոկտոր):

Համառոտագրությամբ հոգնակի թիվն արտահայտելու համար համառոտված մասը կրկնում են:

Օրինակ՝

թթ. (թվականներ), **պրն.** (պարոնայք), **պրոֆ.** **պրոֆ.** (պրոֆեսորներ):

Համառոտագրությունից հետո դրվում է կետ:

Օրինակ՝

թ., պրն., վրկ.:

Բացառություն են կազմում չափի ու կշռի միավորների համառոտա-

գրությունները, որոնց մի մասը գրվում է առանց կեպի. օրինակ՝ **կգ** (կիլոգրամ), **կմ** (կիլոմետր), **ւմ** (սանտիմետր), **ւ** (մետր), **դւ** (դեցիմետր), **լ** (լիտր) և այլն:
 Համառոտագրությունները պետք է կարդալ լրիվ:

Օրինակ՝

ակ. Վ. Տամբարձումյան՝ ակադեմիկոս Վիկտոր
 Համբարձումյան, **պրն. Ահարոնյան՝** պարոն Ահա-
 րոնյան և այլն:

ՄԲԺՅՈՒԹՅՈՒՆ 67

**Համառոտագրությունները գրեցե՛ք լրիվ բա-
 րերով:**

Այսօր **ժ.7**-ին փեղի է ունենալու ուսուցչական ժողով: **Պրն.** Արշակյանը
 իր աշակերտներին փարել է թանգարան: «Զատս» վեպի հեղինակն է
Ալ. Շիրվանզադեն: Սավառնակը թռչում էր ժամում 1000 **կմ** արագու-
 թյամբ: **Օր.** Գայանեն մեզ համար կարդաց **Տուվհ.** Թումանյանի «Գի-
 բորը»: Գյուղի համայնքը այս փարի յուրաքանչյուր կովից ստացել է
 2300 **լ** կաթ: Մեր կիրակնօրյա զբոսանքին մասնակցում էին **ընկ. ընկ.**
Գր. Զաքարյանը և **Տուվհ.** Մինասյանը:

ՄԲԺՅՈՒԹՅՈՒՆ 68

Գրեցե՛ք շարադրություն՝
 «Ուխտագնացություն դեպի
 Նաղպար» (կամ ձեր խնացած
 այլ ուխտալեդի) վերնագրով:

12. ԿՐԿԼՈՂԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 69

Որոշեցե՛ք պարզ և բարդ բառերը՝ գրելով առանձին-առանձին սյունակներում.

վարդագույն, բարեբար, ջրառար, ծառ, կիսալուսին, մշտավառ, լուսա-
փու, հասարակամիտ, ծախսարար, սեղան, փախարակ, հողմաղաց, ատու,
այգի, մագ, քաղաք, լույս, մայրաքաղաք, հայր, աղբյուր:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 70

Գրե՛ք հետևյալ բառախմբերի աղմուկները.

ծախել, ծախս, ծախու. գունավոր, դժգույն, գունար. արհեստավոր,
արհեստանոց. վարիչ, վարորդ, վարել. լրջանալ, անլուրջ, աչալուրջ,
լրջություն. սրտոտ, անսիրտ, սրտալի. փետողություն, չքեա, քեանել.
մրգասարան, մրգավեղ, մրգեղեն. աներես, առերես, երեսացու. հանել, հանք.
փարածել, արքածում, ածական, ածել. մթերք, մթերել, սննդամթերք.
ենթաշրջան, շրջել, շրջանակ, շուրջանակի:

Օրենակ՝

ծախել, ծախս, ծախու – ծախ:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 71

Որոշեցե՛ք հողակապով բարդություններ հետևյալ հարվածի մեջ:

Աղջի՛, աղջի՛, ծիւ-ծաղիկներ,
Քանի՛՞ քնեք, վեր կացեք, վեր,
Խնկածաղիկ,
Ծնկածաղիկ,
Արևբուրիկ,
Շար-շարուրիկ,
Հասմիկ, հափրուկ,
Ամանկոտրուկ,
Հորոտ-մորոտ,
Աղավնարոտ,
Կոճղեզ, ճանդուկ,

Քուրդ, ճարճարուկ,
Հարսնածաղիկ,
Ոսկեծաղիկ,
Խաշխաշ, ծծուկ,
Վարդ, երիցուկ,
Մուշկ-վաղմեռուկ,
Պուր-վառվռուկ,
Շրվան-մրվան,
Շուշան, ռեհան,
Ապրեմ-չապրեմ,
Բուրեմ-մեռնեմ...

(Նովհ.Թումանյան)

Որոշեցին՝ ը հարադրական, կրկնավոր, կցական բարդությունները և գրեցին՝ ը առանձին-առանձին սյունակներում:

միևնույն, հում-հում, բարբարոս, գլխի ընկնել, սար ու ձոր, այրուձի, յոթ-յոթ, սարեսար ընկնել, դռներուռ, գունդ ու կծիկ, ժամ առ ժամ, հինգ-հինգ, քանի-քանի, պակն ու վրա, պասներկու, գործ-մործ, ամիս առ ամիս, ինքնըստինքյան, օրոր-շորոր, ծուխ-ծփալ, փունջ-փունջ, ափալ-թափալ, խառնիխառն, խորդուբորդ, ուր ու ձեռ, շրջշրջել, փուն ու փեղ:

Ներկայալ արմարներից և բառերից կազմեցին՝ ը բարդ բառեր:

սուր և թռիչ, գույն և գեղ, արյուն և հեղ, ջուր և հեղձ, ծաղիկ և փունջ, պաշտոն և թող, աշուն և ցան, կոմբայն և վար, շրջան և ավարտ, գործ և ամել, ալի (ք) և կոծել, ժախի և դեմ (ք), ինքն և եռ, ես և սեր, կարկաչ և հոս, փուն և մերձ, նավ և վար, հեպ (ք) և խույզ:

Վերլուծեցին՝ ը փրված ածանցավոր բառերը հերկյալ ձևով:

Նախածանցներ	Արմար կամ բառ	Վերջածանցներ
ընդ ան —	արձակ վերջ արդյուն	ություն — ավեր-ություն

վերադասավորում, փարընթացություն, հակահարված, գերակշռություն, բացասարար, հարվածայնություն, անշնորհք, խնդիրք, պաշտոնապես, ապարդյուն, ընդառաջում, անկայնություն, ընդհափակյա, անհամերաշխ, մակերեսորեն, շարքային, արտադրություն, հակադարձ, ներգործական, վերանորոգիչ, չխոսկանություն, դժբախտարար, անհամաձայնություն:

Վերլուծեցին՝ ը փրված ածանցավոր բառերը հերկյալ ձևով:

Նախաձայն	Արմատ	Տողակապ	Երկրորդ արմատ	Վերջաձայն
ան	հատարար	ա	կամ	ութուն
–	կոշկ	ա	կար	ութուն
ան-համա	ծայն	–	–	ութուն

անշնորհակալություն, համաձայնագիր, անբարեխղճորեն, դատագիրք, անհեղինակություն, անմարդասիրություն, դատակարգային, հասարակայնություն, հատարամտություն, միջբաղադային, արևադարձային, դատակարգայնորեն, վիրավորական, բացարարագիր, գոնազեղություն:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 76

Տևական ժամանակահատվածի վերաբերյալ խոսքի և յարաբերականության բաղադրիչով կազմված և նոր բառեր:

հրացանաձգություն, անասնապահ, վարչապետականական, արյունարբու, բարենամբություն:

Օրինակ

հրացանաձգություն – հր (հուր) – ա – ցան – ա – ձգ (ձիգ) – ութություն:

1) հուր – հրենդեն, անհուր, հրագույն և այլն:

2) ցան – ցանկ, անհրաժեշտ, ցանք և այլն:

3) ձիգ – ձգել, առաձգական, ձգողություն և այլն:

4) ութություն – թափություն, հապարդություն, աշարհություն և այլն:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 77

Գրե՛ք հետևյալ բառի և ածականի բառերի արմատները և որոշե՛ք, թե ի՞նչ հնչյունափոխություն են ենթարկվել. գրե՛ք յուրաքանչյուրի անհնչյունափոխ ձևը:

խնդրագիրք, սրաշավ, միջդպրոցական, ոսկեգույն, շիկաներ, փնտրություն, փանդիրոտի, այգեգործ, աղվախան, այգեփոր, սրբափայլ, հուզել, աղքատակալ, սրբագրել, անասնապահ:

ՀԱՅԵՎԿԱՆ ԴՊՈՍ

For more information, call 1-800-368-6868.

И-10896004 127-128

1. Խոսք և նախադատություն	5
2. Պարզ և բարդ նախադատություններ	7
3. Պարզ նախադատություն	9
4. Նախադատության գլխավոր և երկրորդական անդամներ	10
5. Առջակման	15
6. Ուղղակի և անուղղակի խոսք	17

1. ՀԱՅՏՈՒՆԱԵՆՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Լեզվի հնչյունները	21
2. Տնչյունների արտաաանությունը	22
3. Տնչյունների տեսակները	23
4. Բաղաձայնների տեսակները	24
5. Երկհնչյուններ	26
6. Չայնակալ	28
7. Վանկ	29
8. Շեշտ	33
9. Տնչյունափոխություն	34
10. Է ձայնավորի հնչյունափոխությունը	36
11. Ի ձայնավորի հնչյունափոխությունը	36
12. Ու ձայնավորի հնչյունափոխությունը	38
13. Ը ձայնավորի հնչյունափոխությունը	39
14. Երկհնչյունների հնչյունափոխությունը	40
15. Տառ և այբուբեն	42
16. Բառերի այբբենական դասավորությունը	47

7. 06.99.09.00-0-307, 6-4 06.99.09.00-0-307-7

1. Չայնավորների ուղղագրությունը և ուղղախոսությունը	49
2. Երկինջյունների ուղղագրությունը և ուղղախոսությունը	57
3. Ց ծայնակապի ուղղագրությունը	59
4. Բաղաձայնների ուղղագրությունը և ուղղախոսությունը	61
5. Եվ-ի ուղղագրությունը	97
6. Կրկնակ բաղաձայններ	98
7. Տողադարձ	101
8. Կրկնողական վարժություններ	105

A. PUNYASUBHUNO

1. Ընդհանուր գիրք	112
2. Բառի ուղղակի և փոխաբերական իմաստները	115
3. Բառի բազմիմաստությունը	116
4. Բառերի տեսակներն ըստ իմաստի և ձևի	118
5. Արմատ և ածանց	123
6. Բառերի տեսակներն ըստ կազմության	128
7. Ածանցավոր բառեր և ածանցներ	129
8. Բարդ բառերի տեսակները	135
9. Բարդությունների և ածանցումների հետ կապված հեյուսնափոխություն	140
10. Նապակում	143
11. Նամատարագրություն	145
12. Կրկնողական վարժություններ	148

ԼՂ-ՈՒՄԸՂ. ԲԱԳՇԱՏԻ ԱՂԱՅԱՆ

ՏՈՎՏԱՆՆԵՍ ԽԱՉԱՏԱՏՈՒՄ ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ

ՏԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ

Տանրակրթական դպրոցի 4-րդ դասարանի դասագիրք

Խմբագիր՝ Ն. Բողարյան
Տեխն.խմբագիր՝ Ռ.Ախիրյան
Նկարիչներ՝ Ա.Ղարոյան, Ս.Դմիտրյան
Գեղ.խմբագիր՝ Գ.Գյուլամիրյան
Տամակարգչային շարվածքը՝ Ա.Վարդերեսյանի

Փախոյ՝ 70 x 100 1/16: Պայմ. 12,35 մամ.: Հրատ. 7,0 մամ.:

Տպարանակր՝ 45.000:
«Լույս» հրատարակչության ՓԾԸ, Երևան-9, Բլախովյան 28:

«Հակոբ Մեղապարտ տպագրատուն» ՓԾԸ
Երևան - 9, Տեղյան 91:

2013

3192

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0061317

Handwritten text in Odia script, likely a title or address, written in blue ink on a white background. The text is arranged in several lines, starting with 'ମୁଖ୍ୟ' (Mukhya) and 'ମନ୍ତ୍ର' (Mantra).

